

Het sanctioneren van de te lange duur van het strafproces: waarom en op welke wijze?

Een vernieuwende kijk op de verjaring en redelijke termijn als sanctioneringsprincipes- en mechanismen in rechtsvergelijkend perspectief

Jacob Reniers

*Onder wetenschappelijke begeleiding van:
Prof. Dr. R. Verstraeten*

INLEIDING

PROBLEEMSTELLING EN ONDERZOEKSOPZET

1. Op 16 oktober 2019 keurde de Kamer van Volksvertegenwoordigers een nieuwe wet goed die de verjaring van de strafvordering voor feiten van seksueel misbruik afschaft.¹ Een decennium lang werd de wenselijkheid van de verjaring voor dergelijke feiten in vraag gesteld. Dat bewijzen de talloze Kamerdebatten en wetsvoorstellen die het huidige wetsvoorstel voorafgaan.² Het debat omtrent de verjaring van feiten van seksueel misbruik lijkt nu echter ten einde; de onverjaarbaarheid wordt wettelijk verankerd.

2. In verschillende opzichten is deze keuze niet echt revolutionair te noemen. Vooreerst lijkt de wetgeving tegenmoet te komen aan een tendens waarbij (verjaring van) feiten van seksueel misbruik van minderjarigen, minstens indirect, wordt afgekeurd vanuit een mensen-en kinderrechtelijk oogmerk. Internationale (mensenrechtelijke) commissies die de belangen van slachtoffers

¹ Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering wat de afschaffing van de verjaring van ernstige seksuele misdrijven op minderjarigen betreft, *Parl. St. Kamer* 2019-20, nr. 0439/03 en nr. 0439/01.

² Zie bijvoorbeeld Wetsvoorstel tot wijziging van de artikelen 21 en 21bis van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering, teneinde voor sommige op minderjarigen gepleegde ernstige feiten de verjaringstermijn vast te stellen op 30 jaar, *Parl. St. Kamer* 2009-10, nr. 0233/003 of Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering wat de afschaffing van de verjaring van seksuele misdrijven op minderjarigen betreft, *Parl. St. Kamer* 2010, nr. 0314/001 of Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering wat de afschaffing van de verjaring van seksuele misdrijven op minderjarigen betreft, *Parl. St. Kamer* 2014-15, nr. 0612/001; Dit alles vooral naar aanleiding van het schandaal binnen de katholieke kerk. Zie bv. L. HUYBRECHTS, “De wet tot verbetering van de aanpak van seksueel misbruik en pedofilie binnen een gezagsrelatie”, *RW* 2011-12, 1150.

van seksueel misbruik behartigen staan vaak negatief ten overstaan van een strafrechtelijk beleid dat aan de verjaring vasthoudt. In een recent advies heeft de Kinderrechtencommissie verdragspartijen immers aangespoord af te zien van een verjaringstermijn voor feiten van seksueel misbruik.³ De VN-commissie tegen foltering en onmenselijke behandeling heeft zich op zijn beurt eveneens vijandig opgesteld tegenover verjaring van ernstige seksuele misdrijven.⁴ Ook de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) doet, minstens impliciet, vermoeden dat verjaring voor feiten van seksueel misbruik problematisch kan zijn in het licht van de verdragsartikelen 3 en 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). In 1996 oordeelde het EHRM immers dat de maatschappelijke impact van deze problematiek in de toekomst een wetswijziging zou kunnen teweegbrengen die sleutelt aan het principe van de verjaring.⁵ Die “vrees” lijkt vandaag te zijn bevestigd, nu volgens het EHRM de afwezigheid van elk rechtsmiddel ingeval van feiten van seksueel misbruik art. 8 EVRM schendt.⁶ Op een verdragspartij rust de positieve procedurele verplichting om in een effectief strafrechtelijk onderzoek te voorzien⁷; het is beargumenteerbaar dat verjaringstermijnen die effectiviteit ondermijnen.⁸

3. Ten tweede kan men er niet omheen dat andere landen al veel langer de onverjaarbaarheid voor dergelijke feiten bepleitten.⁹ Het principe van de verjaring is dan ook niet universeel en verdragspartijen bij het EVRM hebben een appreciatiemarge om de draagwijdte van het recht op toegang tot de rechter te bepalen en dus termijnoverschrijdingen te sanctioneren.¹⁰ In 2011 heeft de Nederlandse wetgever bijvoorbeeld de afschaffing van de verjaring van de strafvordering voor ernstige misdrijven (waaronder seksueel misbruik)

³ Kinderrechtencommissie, “Richtlijnen met betrekking tot de implementatie van het facultatief protocol bij het Kinderrechtenverdrag betreffende de inschakeling van kinderen in kinderhandel, kinderprostitutie en kinderpornografie”, *CRC/C/156* 2019, 17, nr. 95.

⁴ Online geraadpleegd, laatst op 12 januari 2020: https://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/_layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=%2FHRCBodies%2FUPR%2FDocuments%2FSession%2FEJP%2FASN%5EJP%5FUPR%5FS2%5F2008aux%5FAppendix1%5F2%2Epdf&acti%20on=view.

⁵ EHRM 22 oktober 1996, *Stubbings en anderen v. Verenigd Koninkrijk*, nr. 22083/93, 16, nr. 56; Zie ook: W. DE PAUW, “Rechtstheoretische kanttekeningen bij de verjaring van de strafvordering”, *Panopticon* 2006, 46.

⁶ EHRM 12 november 2013, *Söderman v. Zweden*, nr. 5786/08, 25, nr. 89.

⁷ Zie ook EHRM 4 december 2003, *MC v. Bulgarije*, nr. 39272/98, nr. 153.

⁸ Eveneens vanuit rechtspraak van het EHRM over foltering. Zie EHRM 7 april 2015, *Cestaro v. Italië*, nr. 6884/11, 52, nr. 208; Buitenlandse rechtsgeleerden hebben deze argumentatie reeds eerder gebruikt. Zie bv. J. GALLEN, “Historical abuse and the statute of limitations”, *Statute Law Review (Oxford University Press)* 2018, 116.

⁹ L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering – van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij – analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, 59, nr. 222.

¹⁰ Zie opnieuw EHRM 22 oktober 1996, *Stubbings en anderen v. Verenigd Koninkrijk*, nr. 22083/93, 15; L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering – van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij – analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, 69, nr. 272.

verantwoord door *inter alia* te wijzen op het slachtofferleed.¹¹ Het Engelse rechtssysteem heeft zelfs nooit met een verjaringsprincipe voor ernstige¹² misdrijven gewerkt.¹³ Een rechter kan daar het proces mogelijks staken, indien hij een overschrijding van de redelijke termijn vaststelt die het recht op een eerlijk proces van de beklagde aantast.¹⁴ De Belgische¹⁵ wetgever heeft meermaals naar deze rechtsvergelijkende inzichten in het algemeen¹⁶, en het recht op een proces binnen een redelijke termijn¹⁷ in het bijzonder, verwezen.

¹¹ Kamerstukken II met betrekking tot de wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met de aanpassing van de regeling van de vervolgingsverjaring 2010-11, 32 890, nr. 3, 3; G.J. VAN DE LAGEMAAT, "Is de vervolgingsverjaring verjaard", *Ars Aequi* 2012, 343.

¹² Alleen voor *summary offences* moet de strafvordering binnen de zes maanden worden ingesteld. Zie afdeling 127 van de Magistrates' Court Act van 1980.

¹³ Zie bv. A. ASHWORTH and M. REDMAYNE, *The criminal process*, Oxford, University Press, 2005, 251 of P. LEWIS and A. MULLIS, "Delayed criminal prosecution for childhood sexual abuse: ensuring a fair trial", *Law Quarterly Review* 1999, 274 of R. VERSTRAETEN, "Ter inleiding" in F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN (eds.), *De verjaring van de rechtsvordering voor rechtspractici*, Leuven, Universitaire Pers, 2005, 15; Nederland evolueert dus richting het Engelse systeem, aldus VERMEEREN: J. VERMEEREN, "De verjaring van de strafvordering", *Jur.Falc.* 2005-06, 65.

¹⁴ A. ASHWORTH and M. REDMAYNE, *The criminal process*, Oxford, University Press, 2005, 252; Ook bv. Belgische auteurs die naar het Engelse systeem verwijzen: J. VERMEEREN, "De verjaring van de strafvordering", *Jur.Falc.* 2005-06, 40 of C. VAN DEN WYNGAERT en B. DE SMET, "De verjaring van de strafvordering in België: een onoverbrugbare hindernis voor de berechting van complexe zaken?", *RW* 1997-98, 169; Zie ook A. WEBSTER, "Delay and article 6(1): an end to the requirement of prejudice?", *Criminal Law Review* 2001, 786 e.v.; Zie ook: C. VAN DEN WYNGAERT, S. VANDROMME en P. TRAEST, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2019, 866 of K. BEIRNAERT, "Art. 21 VTSv." in M. DE BUSSCHER, J. MEESE, D. VAN DER KELEN en J. VERBIST (eds.), *Strafprocesrecht - Duiding 2017*, Brussel, Larcier, 2017, 72.

¹⁵ Ook de Nederlandse, zie bv. Kamerstukken II met betrekking tot het voorstel van wet van de leden Dittrich en Van Haersma Buma tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met het vervallen van de verjaringstermijn voor de vervolging van moord en enkele andere misdrijven alsmede enige aanpassingen van de regeling van de verjaring en de stuiting van de verjaring en de regeling van de strafverjaringstermijn, 2001-02, nr. 28 495, 7.

¹⁶ Bv. Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering wat de afschaffing van de verjaring van seksuele misdrijven op minderjarigen betreft, *Parl. St. Kamer* 2014-15, nr. 0612/001, 7 of Wetsvoorstel tot wijziging van de artikelen 21 en 21bis van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering, teneinde voor sommige op minderjarigen gepleegde ernstige feiten de verjaringstermijn vast te stellen op 30 jaar, *Parl. St. Kamer* 2009-10, nr. 0233/003, 17 of Wetsvoorstel tot wijziging van de verjaring van de strafvordering betreft van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, *Parl. St. Kamer*, 1997-98, nr. 1387/1, 2 en 4.

¹⁷ En dat hoeft niet per se altijd positief te zijn. Zie bv. mening van de procureur-generaal van het Hof van Beroep van Luik in de Kamerdebatten, waarbij gewezen wordt op de onbillijke gevolgen door het verschil in aanvangspunt: Wetsvoorstel tot wijziging van de artikelen 21 en 21bis van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering, teneinde voor sommige op minderjarigen gepleegde ernstige feiten de verjaringstermijn vast te stellen op 30 jaar, *Parl. St. Kamer* 2009-10, nr. 0233/003, 26. Meestal wordt de redelijke termijn echter gezien als principe dat de tekortkomingen van een verjaringsafschaffing kan opvangen, bv. Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering wat de afschaffing van de verjaring van seksuele misdrijven op minderjarigen betreft, *Parl. St. Kamer* 2010, nr. 0314/001, 7. Dit geldt niet alleen voor feiten van seksueel misbruik, maar eveneens voor andere misdrijven. Zo verwees het *Potpouri*-II wetsontwerp eveneens naar de mogelijkheden van de redelijke termijn om de gevolgen van een termijnverlenging voor de verjaring van het misdrijf van de Bende van Nijvel op te vangen en dus het verjaringsprincipe stilaan af te bouwen. Zie MvT Wetsontwerp houdende wijzigingen van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl. St. Kamer* 2014-15, nr. 1219/001, 38; Zie ook: Wetsvoorstel

Die rechtsfiguur heeft zich daarmee definitief gesetteld als mogelijk(e) aanvulling dan wel alternatief op/voor een verjaringsregime.¹⁸ Het is dan ook niet verwonderlijk dat de huidige hervormingscommissie strafprocesrecht het verjarings- en redelijke termijn mechanisme op mekaar heeft willen afstemmen.¹⁹

4. Niettemin kan het wetsvoorstel tot afschaffing van de verjaring voor feiten van seksueel misbruik ook op veel kritiek rekenen. In een recent artikel werd gewezen op het belang van verjaringstermijnen in het kader van seksueel misbruik om gerechtelijke dwalingen te voorkomen en de betrouwbaarheid van bewijsmateriaal te verzekeren. Rechtspsychologische inzichten over de feilbaarheid van het geheugen worden volgens sommigen nu door de wetgever miskend.²⁰ Dit wetsvoorstel is echter niet als enige vrij van kritiek.²¹ De wetgever probeert bijvoorbeeld al veel langer systematisch de uiterste verjaringsdatum voor de misdrijven gepleegd door de Bende van Nijvel te verleggen om verjaring van deze mediatische zaak te verhinderen.²² Dit zou niet alleen inconsistente wetgeving veroorzaken, maar zou eveneens afbreuk doen aan de traditionele doelstellingen gekoppeld aan het Belgische verjaringsregime.²³

5. Achter kritiek op specifieke wetsvoorstellen schuilt dan ook een structurele bekommernis van de rechtsleer ten overstaan van de wetgever. De wetgever is

tot wijziging wat de verjaring van de strafvordering betreft, van de voorafgaande titel van het wetboek van strafvordering, *Parl. St. Kamer* 96-97, nr. 1387/6, 6.

¹⁸ Zie ook: K. BEIRNAERT, "Art. 21 VTSv." in M. DE BUSSCHER, J. MEESE, D. VAN DER KELEN en J. VERBIST (eds.), *Strafprocesrecht - Duiding 2017*, Brussel, Larcier, 2017

¹⁹ Zie bv. M.-A. BEERNAERT, "Le nouveau code de procédure pénale en projet: quelques ligne de force" in V. FRANSSSEN en A. MASSET (eds.), *Actualités de droit pénal et de procédure pénale*, Luik, Anthemis, 2019, 161.

²⁰ D. DEFERME en H. OTGAAR, "Onverjaarbaarheid ernstige seksuele misdrijven op minderjarigen: tijd voor onafhankelijke commissie?", *Juristenkrant* 2019, 11.

²¹ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 361, nr. 369; J. MEESE, "De verjaring van de strafvordering: de wanhoop nabij", *Rec.Cass.* 2001, 339; Zie ook: P. WAETERINCX, "Securitas revisited? Morrelen aan de verjaring van de strafvordering als beleidsinstrument?" in F. DERUYCK en anderen (eds.), *Amicus curiae - Liber amicorum Marc De Swaef*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 531; Ook in Nederland is de afschaffing van de verjaring voor ernstige misdrijven vatbaar voor kritiek. Volgens VAN DORST had de wetgever ook naar minder radicale alternatieven moeten kijken. Zie A.J.A. VAN DORST, "Is er toekomst voor de verjaring", *Ad Huuc Modem* 2013, https://www.navigator.nl/document/idafc40bbb34554190812fb9e0272329e1?ctx=WKNL_CS_L_1821, 6.

²² De *Potpouri*-II wetgeving is daar het meest recente bewijs van: Wetsontwerp houdende wijzigingen van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl. St. Kamer* 2014-15, nr. 1219/001, 38; Zie ook J. VERMEEREN, "De verjaring van de strafvordering", *Jur.Falc.* 2005-06, 56.

²³ Vb. S. GEIREGAT, "Kanttekening - doelstellingen van de verjaring van de strafvordering", *RW* 2016-17, 155; L. VERSLYPPE, "De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging", *N.C.* 2018, 58, nr. 216 en 217; Zie ook: J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 361; Of ook: P. WAETERINCX, "Securitas revisited? Morrelen aan de verjaring van de strafvordering als beleidsinstrument?" in F. DERUYCK en anderen (eds.), *Amicus curiae - Liber amicorum Marc De Swaef*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 535.

het principe-vraagstuk uit het oog verloren en maakt, zoals een Amerikaanse auteur treffend omschrijft, gebruik van een microscoop waar een telescoop nodig is.²⁴ Ad-hoc en symptomatische²⁵ wetgeving zouden plaats moeten maken voor een alomvattende reflectie over het verjaringsprincipe *an sich*.²⁶ Academici vragen daarom aandacht voor de oorspronkelijke doelstellingen van het verjaringsprincipe. Zo schrijft GEIREGAT dat de wetgever zich zou moeten buigen over “*de doelstellingen die de wet moet bereiken*”.²⁷ Ook VERSLYPPE vindt dat de wetgever zich “*in eerste instantie zal (...) moeten afvragen welke doelstellingen de verjaring vandaag nog moeten dienen. Pas daarna kan hij beoordelen welk systeem daar het beste bij aansluit*.”²⁸

6. Tot op heden is dergelijke grondige analyse van die traditionele doelstellingen in België²⁹ echter uitgebleven. Nochtans stellen meerdere auteurs de relevantie van sommige traditionele doelstellingen in vraag.³⁰ Hoewel er in de rechtsleer voorstellen werden gedaan om het verjaringsmechanisme te vereenvoudigen en de gevolgen gekoppeld aan het mechanisme van de redelijke termijn te verstrengen³¹, ontbreekt bijgevolg elk kader om deze voorstellen consistent te

²⁴ T. OCHOA en A.J. WISTRICH, “The puzzling purposes of statutes of limitation”, *Pacific Law Journal* 1997, 459.

²⁵ J. DE WIT, “Verjaren kan niet meer”, *Juristenkrant* 2019, 12; Zie ook: R. TOURNICOURT, “De verlenging van de verjaringstermijn voor wanbedrijven. Niets meer dan symptoombestrijding”, *Vlaams Jurist Vandaag* 1994, 2.

²⁶ Bv. R. VERSTRAETEN, “Ter inleiding” in F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN (eds.), *De verjaring van de rechtsvordering voor rechtspractici*, Leuven, Universitaire Pers, 2005, 15 en 16; Voor Amerika, zie L. POWELL, “Unraveling criminal statutes of limitations”, *American Criminal Law Review* 2008, 154; Voor Nederland, zie H. HARBERS, “Dingen gaan voorbij, ze gaan over- en dat is maar goed ook”, *NRC Handelsblad* 2006, 3; Ook: J. MEESE, “De verjaring van de strafvordering: de wanhoop nabij”, *Rec.Cass.* 2001, 339.

²⁷ S. GEIREGAT, “Kanttekening – doelstellingen van de verjaring van de strafvordering”, *RW* 2016-17, 159.

²⁸ L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering – van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij – analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, 71, nr. 276; Zie ook: W. DE PAUW, “Rechtstheoretische kanttekeningen bij de verjaring van de strafvordering”, *Panopticon* 2006, 60.

²⁹ In Frankrijk daarentegen wel: Rapport d’information sur la prescription en matière pénale par la commission des lois constitutionnelles, de la législation et de l’administration générale de la république, *Ass. Nat.* 2015, 7 e.v.

³⁰ Bv. “*De oorspronkelijke verjaringsgronden (de wet van het vergeten, de bewijsproblematiek, wroeging van de verdachte) zijn dan misschien niet meer van deze tijd (...)*”: J. VERMEEREN, “De verjaring van de strafvordering”, *Jur.Falc.* 2005-06, 65; Dat geldt ook in Nederland, zie G.J. VAN DE LAGEMAAT, “Is de vervolgingsverjaring verjaard”, *Ars Aequi* 2012, 345; Bv. ook L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering – van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij – analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, 69, nr. 272.

³¹ Bv. C. VAN DEN WYNGAERT en B. DE SMET, “De verjaring van de strafvordering in België: een onoverbrugbare hindernis voor de berechting van complexe zaken?”, *RW* 1997-98, 174 of J. MEESE, *De duur van het strafproces – Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 361; De instellingsverjaring, afschaffing schorsing, verjaringstermijn bepaald door strafmaat *in abstracto*, ...: dat zijn verschillende voorstellen die de commissie tot hervorming van het strafprocesrecht heeft opgenomen in zijn advies. Zie M.-A. BEERNAERT, “Le nouveau code de procédure pénale en projet: quelques ligne de force” in V. FRANSSSEN en A. MASSET (eds.), *Actualités de droit pénal et de procédure pénale*, Luik, Anthemis, 2019, 161; Zie ook: P. TRAEEST, “België” in P.A.M. VERREST en P.A.M. MEVIS

evalueren.³² Er ontstaat een, wat ik noem, discrepantie tussen het principe-en mechanismevraagstuk: bij afwezigheid van duidelijkheid over de gronden op dewelke een principe moet steunen, kan men geen consistente evaluatie van sanctioneringsmechanismen doorvoeren.³³ Of, zoals MIHMAN betoogt, “*il est nécessaire de partir des fondements de la prescription pour déterminer les règles de prescription, et non l'inverse.*”³⁴ Ik geef een voorbeeld. Volgens DE PAUW zou met de verjaring van de strafvordering *inter alia* worden beoogd om een strafrechtelijke overheid aan te zetten tot celeriteit in de behandeling van een strafzaak. DE PAUW meent echter dat die doelstelling “*moeilijk in overeenstemming te brengen is met het concept van de verjaring.*”³⁵ Dat “concept” – in zijn ogen “principe”, doch in het licht van dit onderzoek spreekt men beter van positiefrechtelijk “mechanisme” – bepaalt immers dat de verjaring al loopt vanaf het plegen, en dus niet het ontdekken, van het misdrijf. Een strafrechtelijke overheid kan onmogelijk steeds vanaf dat punt op de hoogte zijn van strafrechtelijk gedrag. Dat klopt, maar daarmee heeft DE PAUW niet *ipso facto* het bestaan en/of relevantie van die doelstelling weerlegd.³⁶ Hij heeft enkel aangetoond dat *als men het ontdekken van het misdrijf wil vastspinnen als aanvangspunt*, die doelstelling nog relevant moet zijn. In ontkennend geval – als die doelstelling niet meer relevant is – kan men het aanvangspunt ook niet verschuiven. In bevestigend geval zou, zoals GEIREGAT correct doet vermoeden, enkel de positiefrechtelijke uitwerking van de redelijke termijn-vereiste aan die doelstelling voldoen, net omdat de redelijke termijn, in tegenstelling tot de verjaring, begint te lopen op een moment dat aansluit bij het moment van ontdekking van het misdrijf.³⁷ Dergelijke analyse blijft dus niettemin onder het belangrijk voorbehoud dat in eerste instantie moet worden aangetoond *of en welke doelstelling(en) relevant zijn*. Het opzet van deze thesis bestaat er dan ook vooreerst in om deze leemte in de literatuur op te vullen door duidelijkheid te verschaffen omtrent de *ratio legis* van het verjaringsprincipe:

(eds.), *Rechtsvergelijkende inzichten voor de modernisering van het wetboek van strafvordering*, Den Haag, Boom Juridisch, 2018, 79.

³² Men onderzoekt immers vaak *of* de traditionele doelstellingen nog gelden, niet *welke* er nog gelden.

³³ In die zin is VERSLYPPE niet helemaal correct door de redelijke termijn als alternatief af te wijzen, als zou de positiefrechtelijke uitwerking niet sporen met de traditionele grondslagen van de verjaring, omdat ze de wetgever eerder al had aangespoord om de relevantie van *die* doelstellingen na te gaan. Zie L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering – van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij – analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, 50, nr. 192.

³⁴ A. MIHMAN, *Contribution à l'étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale*, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 287.

³⁵ W. DE PAUW, “Rechtstheoretische kanttekeningen bij de verjaring van de strafvordering”, *Panopticon* 2006, 54.

³⁶ DE PAUW maakt daarbij een zuivere redeneringsfout: het ontkennen van de antecedens. Hij zegt dat *als* het aanvangspunt het ontdekken van het misdrijf is, dat dan die doelstelling nog relevant is. Hij concludeert dat als het ontdekken van het misdrijf niet het aanvangspunt is, de doelstelling ook niet relevant kan zijn. Dat is een verkeerde redenering.

³⁷ S. GEIREGAT, “Kanttekening – doelstellingen van de verjaring van de strafvordering”, *RW* 2016-17, 159.

welke doelstellingen blijven *anno* 2020 nog relevant en legitiem? Een descriptieve analyse van wetsgeschiedenis en rechtspraak biedt daarvoor perspectief, hetgeen wordt bewezen door een recent rapport van de Franse Kamer, waar, in tegenstelling tot België, wel een grondig debat over het verjaringsprincipe plaatsvond. Nu een wetgevende commissie zelfs in Frankrijk, een land dat toch de stempel verjaringsonvriendelijk³⁸ draagt, concludeert dat de verjaring “*est d’ailleurs moins contestée dans son principe même qu’au regard de ses modalités d’application*” en bijgevolg nodig is om aan verschillende belangen-eisen te voldoen, kan de Belgische juridische wereld niet langer achterblijven.³⁹

7. Op die manier kunnen vervolgens gedane voorstellen⁴⁰ op consistente wijze worden geëvalueerd. Opnieuw stelt MIHMAN terecht dat “*avant d’envisager les termes d’une réforme, il faut rechercher le véritable fondement de la prescription et déterminer sa place dans la société contemporaine*”.⁴¹ Antwoorden op het principe-vraagstuk kunnen immers dienen als evaluatiecriteria, om zodoende na te gaan welk(e) juridisch(e) mechanisme(s) het best is (zijn) afgestemd op het juridisch principe.⁴² Het verjaringsmechanisme en mechanisme van de redelijke termijn worden in dat deel dan ook vergeleken en uiteindelijk geëvalueerd. De discrepantie tussen het principe-en mechanisme vraagstuk zet zich immers ook op dit vlak door. Soms wordt op de niet-substituutbaarheid van de redelijke termijn als alternatief principe gewezen, als zou de positiefrechtelijke uitwerking van het mechanisme (bv. verschil in aanvangspunt) op andere doelstellingen wijzen.⁴³ Nochtans hebben andere landen al veel langer aangetoond dat de verjaring en de redelijke termijn grotendeels op dezelfde gronden zijn gestoeld. In Nederland heeft de Hoge Raad in 2000 bijvoorbeeld erkend dat het principe van de redelijke termijn ook

³⁸ A. MIHMAN, *Contribution à l’étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale*, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 37; Zie ook: J. VERMEEREN, “De verjaring van de strafvordering”, *Jur.Falc.* 2005-06, 49.

³⁹ Rapport d’information sur la prescription en matière pénale par la commission des lois constitutionnelles, de la législation et de l’administration générale de la république, *Ass. Nat.* 2015, 22 en 90: “*même si certains de ses fondements apparaissent fragilisés, la prescription permet aujourd’hui avant tout de concilier plusieurs exigences (...)*”; Zie ook een artikel in Nederland dat zich hierover buigt: H. HARBERS, “Dingen gaan voorbij, ze gaan over- en dat is maar goed ook”, *NRC Handelsblad* 2006; Ook de Nederlandse wetgever heeft zich hier uitvoerig over gebogen. Zie bv. dossierstuk 28495, waarover later meer (*infra* nr. 20).

⁴⁰ De focus ligt in deze thesis evenwel op de het voorstel om de berechting binnen een redelijke termijn te verstrengen. Voor een volledig overzicht, zie L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, 57, nr. 212 e.v.

⁴¹ A. MIHMAN, *Contribution à l’étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale*, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 286.

⁴² Als bijvoorbeeld blijkt dat rechtszekerheid als doelstelling belangrijk blijft, zou het huidige verjaringsmechanisme dat criterium moeten nastreven.

⁴³ Bv. L. DECLERCQ, “De redelijke termijn of de onredelijke vertraging in strafzaken: artikel 6, lid 1 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens”, *RW* 1988-89, 380; Zie ook: G.J.M. CORSTENS, “De tijdsfactor in het strafrecht”, *RM Themis* 1986, 454.

gerechtvaardigde belangen van het slachtoffer vertegenwoordigt of onbetrouwbaarheid van bewijsmateriaal probeert te voorkomen.⁴⁴ In het Verenigd Koninkrijk bestaat, zoals gezegd, zelfs geen verjaringsprincipe. Toch worden ook daar vergelijkbare doelstellingen nagestreefd.⁴⁵ Rechtsvergelijkende inzichten verplichten ons bijgevolg om de verjaring en redelijke termijn *als principes* gelijkwaardig te behandelen.⁴⁶ Dat werd in België reeds door MEESE en DE SWAEF ondernomen. Zij onderstrepen dat de redelijke termijn en de verjaring in essentie dezelfde doelstellingen nastreven.⁴⁷ Het verschil is dan ook een onderscheid tussen de verjaring en redelijke termijn *als positiefrechtelijke mechanismes*.⁴⁸ Deze thesis neemt dus als uitgangspunt de opvatting dat het over twee niet-gelijkende sanctionerings*mechanismen*, *i.e.* twee mechanismen met niet volledig gelijkende criteria en gevolgen, gaat.⁴⁹ Aangezien er in het verleden evenwel is gewezen op de verjaring en redelijke termijn als te onderscheiden principes, moet in eerste instantie de vergelijkbaarheid van de oorspronkelijke doelstellingen die ten grondslag liggen aan beide rechtsprincipes nader worden toelicht.⁵⁰ Na die analyse in deel één kunnen voor beide rechtsprincipes in voorkomend geval dezelfde evaluatiecriteria worden gehanteerd in deel twee.

8. Na een evaluatie van beide rechtsfiguren kan uiteindelijk op zoek worden gegaan naar een juridisch mechanisme dat de te lange duur van het strafproces sanctioneert en volledig is afgestemd op het principe-vraagstuk.⁵¹ In het licht van de eerdere evaluatie wordt onderzocht of en waarom beide mechanismen tekortschieten in het vertegenwoordigen van de nog relevante doelstellingen. Daarbij aansluitend tracht deze thesis een sluitend sanctioneringsmechanisme voor te stellen. Daar het onhaalbaar is om het hele verjaringsmechanisme onder de loep te nemen, zal dit normatief hoofdstuk er vooral in bestaan om op zoek

⁴⁴ HR 3 oktober 2000, ECLI:NL:HR:2000: AA7309; Zie ook: A. DEN HARTOG, “De Hoge Raad en de redelijke termijn: meerduidige grondslag leidt tot rigide regelgeving”, *RM Themis* 2001, 101.

⁴⁵ Vb. A. ASHWORTH and M. REDMAYNE, *The criminal process*, Oxford, University Press, 2005, 249.

⁴⁶ Zie ook: A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 88 en 113.

⁴⁷ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 323 of M. DE SWAEF, “De redelijke verjaringsstermijn” in *Liber Amicorum - Marc Châtel* (ed.), Antwerpen, Kluwer, 1991, 128 e.v. Zie ook: P. WAETERINCX, “Securitas revisited? Morrelen aan de verjaring van de strafvordering als beleidsinstrument?” in F. DERUYCK en anderen (eds.), *Amicus curiae - Liber amicorum Marc De Swaef*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 530.

⁴⁸ Dit werd, zij het indirect, ook bekrachtigd door de commissie tot hervorming van het strafprocesrecht. Zie R. VERSTRAETEN en A. BAILLEUX, “Het voorstel van een nieuw wetboek van strafvordering: algemene beginselen en fase van het onderzoek” in A. BAILLEUX, B. SPRIET, R. VAN HERPE, J. VANHEUL, F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN (eds.), *Themis 110 - Straf- en strafprocesrecht*, Brugge, Die Keure, 2019, 184 en voetnoot 89.

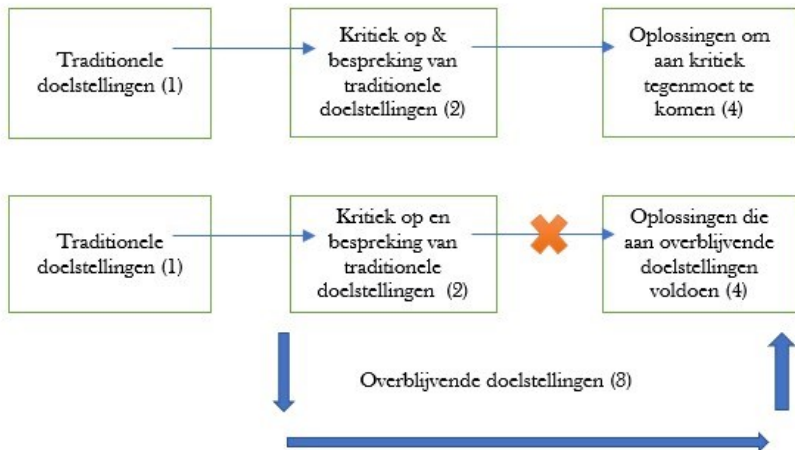
⁴⁹ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 323, nr. 346.

⁵⁰ Zie bv. A. DE NAUW en M. VANDEBOTERMET, “De gevolgen van de overschrijding van de redelijke termijn van artikel 6.1. EVRM”, *RW* 1988-89, 1288; Ook in Nederland, zie bv. G.J.M. CORSTENS, “De rol van de tijdsfactor in het strafrecht”, *RM Themis* 1986, 454.

⁵¹ Nogmaals, het *principe*-vraagstuk (*waarom* worden termijnoverschrijdingen gesanctioneerd - traditioneel legt men het waarom-vraagstuk uit a.d.v. de verjaring) moet worden onderscheiden van het *mechanisme*-vraagstuk (op welke wijze worden termijnoverschrijdingen gesanctioneerd).

te gaan naar de juiste positiefrechtelijke ijkingspunten waarop verder kan worden gebouwd. Engeland en Nederland vormen daarbij mogelijk interessant vergelijkingsobjecten, des te meer nu België en vooral Nederland, voor wat de wenselijkheid van een verjaringsregime betreft, toenadering lijken te zoeken tot de *common-law* benadering. De wetgever mag echter “*niet over het hoofd zien dat in het Angelsaksische recht doorgaans andere vereisten aan de grondslag liggen van een snelle berechting*”.⁵² Nu ook Nederland naar de afschaffing van een verjaringsmechanisme neigt⁵³ en terzelfdertijd “*aan het beginsel van de redelijke termijn een veel ruimere strekking toekent dan het Europees Hof voor de Rechten van de Mens*”, moet worden onderzocht of die ruimere invulling anders wordt benaderd dan in België.⁵⁴

Figuur 1. Schematische voorstelling leemte in literatuur.

⁵² J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 324; En ook andere remedies bestaan om te verzekeren dat “*relevant legal principles accomodate (...) conflicting considerations. (...) one such principle: the abuse of process doctrine*”: A. L.-T. CHOO, “Abuse of process and delayed prosecutions” in P. RADCLIFFE, G. GUDJONSSON, A. HEATON-ARMSTRONG en D. WOLCHOVER (eds.), *Witness testimony in sexual cases evidential: investigative and scientific perspectives*, Oxford, Oxford University Press, 2016, 58. Zie ook L. DECLERCQ, “De redelijke termijn of de onredelijke vertraging in strafzaken: artikel 6, lid 1 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens”, *RW*1988-89, 379: “*Dit snelle rechtspreken in strafzaken, dat vooral in het Britse strafrecht bekendheid heeft, is volkomen vreemd aan onze strafrechtspleging*”.

⁵³ Bv. J. PRADEL, *Droit pénale compare*, Parijs, Dalloz, 2016, 429.

⁵⁴ Citaat van J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 256, nr. 274; Zie ook: T. DE PELSMAEKER en A. VAN DE GEUCHTE, “Kritiek op het cassatie-arrest van 9 december 1997” (noot onder Cass. 9 december 1997), *Jaarboek ICM*1997-98, 188 of P.A.M. MEVIS, “Geen aanpassing vuistregels schending redelijke termijn” (noot onder HR 19 april 2014), *NJ*2015, 133.

ONDERZOEKSVRAGEN EN METHODE⁵⁵

9. Rekening houdend met het voorgaande, luidt de onderzoeksvraag van deze thesis als volgt: *“Op welke positiefrechtelijke wijze moet het strafprocesrecht de te lange duur van het strafproces sanctioneren, rekening houdend met de belangenconflicten tussen slachtoffer, beklagde en maatschappij?”* (Normatieve onderzoeksvraag).

Deze onderzoeksvraag kan enkel beantwoord worden door drie sub-onderzoeksvragen te formuleren, overeenstemmend met het hierboven beschreven onderzoeksofzet. De drie sub-onderzoeksvragen luiden als volgt:

- 1) Wat zijn de overblijvende doelstellingen waaraan het principe van de verjaring resp. redelijke termijn moet beantwoorden (beschrijvende en theorievormende onderzoeksvraag)?
- 2) Beantwoorden het mechanisme van de verjaring resp. redelijke termijn aan de doelstellingen gevonden in (1) (evaluerende onderzoeksvraag)?
- 3) Hoe kan een mechanisme optimaal beantwoorden aan de doelstellingen gevonden in (1) en rekening houdend met de conclusie uit (2) (normatieve onderzoeksvraag). Of nog: wat zijn de positiefrechtelijke ijkingspunten waarnaar een juridisch mechanisme zich moet richten?

10. Samenvattend bestaat dit onderzoek dan ook uit drie grote delen.⁵⁶ In deel één wordt op zoek gegaan naar de nog relevante doelstellingen van een principe dat termijnoverschrijdingen sanctioneert (verjaring resp. redelijke termijn). Dit deel is beschrijvend doch ook theorievormend, omdat het kluwen aan wetsvoorstellen grondig wordt ontleed om de echte visie van de wetgever bloot te leggen. Gecombineerd met inzichten uit rechtsleer en rechtspraak, zal een duidelijk beeld kunnen worden geschetst over de nog relevante doelstellingen *anno* 2020 waaraan een principe moet voldoen. In onderzoeksmethodologische termen betekent dit dat duidelijk zal worden welke criteria wetgever, rechtspraak en rechtsleer nog relevant achten om het mechanisme van de verjaring resp. redelijke termijn aan af te toetsen. Die evaluatie zal plaatsvinden in deel twee van dit onderzoek. Er wordt gekeken in hoeverre de positiefrechtelijke uitwerking van beide rechtsfiguren, *i.e.* m.b.t. bijvoorbeeld hun gevolgen, beantwoordt aan de in deel één gevonden evaluatiecriteria. In een laatste deel zal een normatieve analyse van die evaluatie plaatsvinden om tot een besluit te komen omtrent de optimale positiefrechtelijke uitwerking van een principe dat de te lange duur van het strafproces sanctioneert.

⁵⁵ Dit onderzoeksvoorstel is wat betreft de methodologische uitwerking ervan mede gebaseerd op L. KESTEMONT, *Handbook on legal methodology*, Antwerpen, Intersentia, 2018.

⁵⁶ Zie figuur 2.

11. Zoals reeds aangegeven, zullen rechtsvergelijkende inzichten betrokken worden bij dit onderzoek. Rechtsvergelijking is, wat dit onderwerp betreft, noodzakelijk om geen “etnocentrisme” verweten te kunnen worden.⁵⁷ Hoewel een onderzoeker onmogelijk kan vermijden te vertrekken vanuit het eigen rechtstelsel met eigen vooronderstellingen, kan hij via rechtsvergelijking proberen om die vooronderstellingen in vraag te stellen.⁵⁸ Een rechtsvergelijkende onderzoeksvraag vereist een (i) rechtsvergelijkende methode en een (ii) keuze voor rechtstelsels:

- (i) Om twee redenen verkiest dit onderzoek methodologisch functionalisme⁵⁹ als rechtsvergelijkende methode. Hoewel het twijfelachtig is dat elke samenleving met volledig dezelfde problemen wordt geconfronteerd, is het niet ondenkbaar dat sommige samenlevingen voor dezelfde uitdagingen staan.⁶⁰ Het klopt dat de meeste rechtstelsels effectief een oplossing dienen te vinden voor de problemen die rijzen met het verstrijken van de tijd bij strafrechtelijke inbreuken (de problematiek van seksueel misbruik van minderjarigen, bijvoorbeeld, is quasi-universeel⁶¹). Een functionalistische methode maakt het bijkomend ook mogelijk om een *tertium comparationis* te zoeken, *i.e.* een neutrale functionalistische term die toelaat oplossingen in rechtssystemen te vergelijken, omdat de gekozen term geabstraheerd is van eigen preconcepties. “Het sanctioneren van de te lange duur van het strafproces om een belangenafweging tussen beklaagde, slachtoffer en maatschappij te bewerkstelligen” is een passend *tertium* voor dit onderzoek. De verjaring resp. redelijke termijn vervullen immers dergelijke functie in verschillende landen.
- (ii) Dat brengt ons bij de reden om te kiezen voor Nederland en het Verenigd Koninkrijk als vergelijkingsobjecten.⁶² In essentie is het rechtsvergelijkend onderzoek opzet erop gericht om kennis te vergaren over de wijze waarop in andere landen de te lange duur van het strafproces wordt gesanctioneerd. Dat onderzoek opzet rechtvaardigt als vertrekpunt een keuzevrijheid om rechtssystemen te

⁵⁷ J. HUSA, *A new introduction to comparative law*, Oxford, Hart Publishing, 2015, 69.

⁵⁸ M. ADAMS en J. GRIFFITHS, “Against comparative method: explaining similarities and differences” in M. ADAMS en J. BOMHOFF (eds.), *Practice and theory in comparative law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2012, 282.

⁵⁹ R. MICHAELS, “The functional method of comparative law” in M. REIMANN en R. ZIMMERMAN (eds.), *The Oxford handbook of comparative law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 367; C. VALCKE, *Comparing law – Comparative law as reconstruction of collective commitments*, Cambridge, University Press, 2018, 195.

⁶⁰ C. VALCKE, *Comparing law – Comparative law as reconstruction of collective commitments*, Cambridge, University Press, 2018, 195.

⁶¹ Zie bv. A. L.-T. CHOO, “Abuse of process and delayed prosecutions” in P. RADCLIFFE, G. GUDJONSSON, A. HEATON-ARMSTRONG en D. WOLCHOVER (eds.), *Witness testimony in sexual cases evidential: investigative and scientific perspectives*, Oxford, Oxford University Press, 2016, 57.

⁶² Waar relevant, wordt ook aandacht besteed aan het Franse recht. Het Belgische verjaringsstelsel stamt immers af van het Franse verjaringsstelsel ingevoerd in 1808.

vergelijken.⁶³ Voortbouwend op de inzichten van DANNEMAN, leidt deze vrijheid tot de keuze voor een *controlled difference* en een *controlled similarity* benaderingswijze.⁶⁴ Wat de *controlled difference* wijze betreft, wordt voor het Verenigd Koninkrijk geopteerd. Waar de verjaring in het Verenigd Koninkrijk nooit en in België tot voor kort altijd als fundamenteel principe werd beschouwd, proberen beide landen toch dezelfde doelstellingen na te streven, zij het met een ander sanctioneringsmechanisme. Wat, daarentegen, de *controlled similarity* betreft, wordt voor Nederland geopteerd. Waar de verjaring in zowel Nederland als België geïnstitutionaliseerd is, lijkt in Nederland een evolutie aan de gang waarbij de verjaring als instituut zijn draagkracht verliest, omdat de belangen van het slachtoffer in het strafprocesrecht dienen te primeren.

ORIGINALITEIT EN RELEVANTIE

12. De *originaliteit* van deze thesis ligt vooreerst in zijn theorievormende component. Het laatst omvattend werk over dit onderwerp dateert van 2006.⁶⁵ Door recente evoluties in (inter)nationale wetgeving en rechtspraak verdient dit onderwerp echter opnieuw aandacht. Hoewel meerdere auteurs de wetgever verschillende keren hebben aangespoord om na te denken over de nog relevante doelstellingen van het verjaringsprincipe, hebben noch rechtsleer noch wetgever dergelijke grondige reflectie doorgevoerd. Die rechtstheoretische beschouwing is nochtans noodzakelijk om een eerlijke en correcte evaluatie van alternatieve mechanismes, waaronder een verstrenging van de redelijke termijn, te laten plaatsvinden. Om die reden probeert deze thesis een theoretisch model te creëren, waarbinnen de redelijke termijn als alternatief consistent kan worden geëvalueerd. Daarnaast is ook een rechtsvergelijkende invalshoek vernieuwend en noodzakelijk. Rechtsleer en wetgever kunnen immers onmogelijk op rechtsvergelijkende inzichten wijzen zonder kritische beoordeling daarvan.⁶⁶ De oplossingen die Nederland en het Verenigd Koninkrijk aanreiken kunnen

⁶³ M. ODERKERK, "The importance of context: selecting legal systems in comparative legal research", *NLJ* 2001, 311.

⁶⁴ G. DANNEMAN, "Comparative law: study of similarities and differences" in M. REIMANN en R. ZIMMERMAN (eds.), *The Oxford handbook of comparative law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, 415.

⁶⁵ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006.

⁶⁶ Of, zoals MIHMAN het duidelijk verwoordt, "*L'analyse de la théorie de l'abuse of process montre que le système anglais est plus complexe que ne laissent entendre certaines études*": A. MIHMAN, *Contribution à l'étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale*, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 416 ; Ondanks afwezigheid van een verjaringsregime, kent Engeland, in tegenstelling tot België, al sinds oudsher een snellere strafprocedure. Zie L. DECLERCQ, "De redelijke termijn of de onredelijke vertraging in strafzaken: artikel 6, lid 1 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens", *RW* 1988-89, 379.

nochtans interessant zijn voor dit onderzoek, minstens om de Belgische benadering in perspectief te plaatsen en in voorkomend geval te verbeteren.

13. Dit onderzoek is zowel academisch, praktisch als maatschappelijk *relevant*. Academisch, omdat het grondig reflecteert over geïnstitutionaliseerde rechtsnoties in het strafprocesrecht en die basisnoties terug in herinnering brengt. Positiefrechtelijke vraagstukken worden opnieuw in verband gebracht met principe-vraagstukken. Die vernieuwende theoretische analyse zou een impact kunnen hebben op toekomstig juridisch wetenschappelijk onderzoek. Praktisch, omdat het een terugvalbasis kan vormen voor zowel wetgevers als rechtspractici. Beide partijen hebben immers, wat dit onderwerp betreft, baat bij een helder en coherent kader.⁶⁷ De wetgever zou deze huidige thesis ook kunnen aangrijpen als basis om het reeds ingediende voorstel van de commissie tot hervorming van het strafprocesrecht te onderbouwen alsook te evalueren. Maatschappelijk, omdat recente evoluties aantonen dat dit onderwerp de nodige belangstelling verdient onder de bevolking. De problematiek inzake seksueel misbruik alsook de nakende verjaring van de feiten gepleegd door de Bende van Nijvel blijven de bevolking beroeren. Het strafprocesrecht kan het belang van de maatschappij geenszins negeren.

14. Dit onderzoek focust *enkel* op de verjaring van de strafvordering en laat de verjaring van de straf buiten beschouwing. Ook de verjaring van de burgerlijke vordering komt slechts summier, bij de bespreking van het belang van het slachtoffer, aan bod. Bovendien beperkt dit onderzoek zich tot de verjaring en de redelijke termijn als sanctioneringsmechanismen. Het erkent evenwel dat andere mechanismes bestaan, zoals snelrechtprocedures, mogelijkheid tot minnelijke schikking, *plea bargaining*, ... maar die mogelijkheden betrekken is onhaalbaar alsook irrelevant voor dit onderzoek. De in deze masterthesis ontwikkelde theorie gaat bovendien ook niet op voor oorlogsmisdaden of misdaden tegen de mensheid. Het uitzonderlijk karakter van deze misdrijven vereist een ander beoordelingskader. Bijkomend is het ook vermeldenswaardig dat het onderzoek zich soms beperkt tot een juxtapositie bij de rechtsvergelijking. Een constante geïntegreerde rechtsvergelijking doorvoeren is onhaalbaar in het licht van het onderzoeksopzet.

⁶⁷ Dat erkent de wetgever zelf trouwens ook: Voorstel van resolutie van 23 mei 2012 betreffende de beperking van het aantal verjaringstermijnen, *Parl. St.* 2011-12, nr. 2211/001, 3 e.v.

Figuur 2. Schematische voorstelling onderzoeksvragen-en methode.

Beschrijvend (1)	Evaluerend (2)	Normatief (8)
<p>Wat zijn de overblijvende doelstellingen waaraan het principe van de verjaring resp. de redelijke termijn moet beantwoorden?</p>	<p>Beantwoorden het mechanisme van de verjaring resp. redelijke termijn aan de doelstellingen gevonden in deel I?</p>	<p>Hoe kan een mechanisme optimaal beantwoorden aan de doelstellingen gevonden in deel I?</p>
<p>Onderzoek naar evaluatiecriteria door een beschrijvende doch theorievormende analyse van wetgeving, rechtspraak en rechtsleer m.b.t. de principes van de verjaring resp. redelijke termijn</p>	<p>Evaluatie van het mechanisme van de verjaring resp. redelijke termijn. Onderzocht wordt in hoeverre de huidige positiefrechtelijke uitwerking van beide mechanismen beantwoord aan (1)</p>	<p>Normatief onderzoeksopzet. Rekening houdend met (2) wordt onderzocht hoe een mechanisme er positiefrechtelijk best kan uitzien om te beantwoorden aan (1).</p>

1. SANCTIONEREN VAN DE TE LANGE DUUR VAN HET STRAFPROCES: WAAROM? HET PRINCIPE-VRAAGSTUK

1.1. DE VERJARING ALS PRINCIPE

1.1.1. Onderzoekshypothese: termijnoverschrijdingen en belangenafweging

15. OMGAAN MET HET TIJDSVERLOOP IN HET STRAFPROCESRECHT – Tijdsverloop is voor het strafprocesrecht, meer nog dan voor het burgerlijk procesrecht, een belangrijk fenomeen.⁶⁸ Naast de beklaagde en het slachtoffer heeft immers ook de maatschappij baat bij een niet al te trage afhandeling van een strafzaak.⁶⁹ Desgevallend maakt het tijdsverloop een belangenafweging tussen die drie partijen noodzakelijk.⁷⁰ Een strafrechtssysteem moet enerzijds voorkomen dat een beklaagde te lang onder de druk van vervolging leeft. Die te lange duur (tussen het plegen van het misdrijf en een mogelijke veroordeling) zou bovendien gerechtelijke dwalingen in de hand kunnen werken.⁷¹ Anderzijds bestaat vanuit de samenleving vaak een eis tot (celeriteit m.b.t.) de afhandeling van ophelmakende zaken, iets wat ook het slachtoffer ten goede komt.⁷² Het

⁶⁸ Volgende titel spreekt dan ook boekdelen: G.J.M. CORSTENS, “De tijdsfactor in het strafrecht”, *RM Themis* 1986, 438 en 439.

⁶⁹ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 3; A. MIHMAN, *Contribution à l'étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale*, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 304; Zie in die zin, m.b.t. redelijke termijn, ook: T. DE PELSMAEKER en A. VAN DE GEUCHTE, “Kritiek op het cassatie-arrest van 9 december 1997” (noot onder Cass. 9 december 1997), *Jaarboek ICM* 1997-98, 187 of L. DECLERCQ, “De redelijke termijn of de onredelijke vertraging in strafzaken: artikel 6, lid 1 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens”, *RW* 1988-89, 379; Zie ook G.J.M. CORSTENS, “De tijdsfactor in het strafrecht”, *RM Themis* 1986.

⁷⁰ Vb. A. MIHMAN, *Contribution à l'étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale*, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 17; Zie voor de belangenafweging tussen maatschappij en beklaagde m.b.t. de redelijke termijn opnieuw T. DE PELSMAEKER en A. VAN DE GEUCHTE, “Kritiek op het cassatie-arrest van 9 december 1997” (noot onder Cass. 9 december 1997), *Jaarboek ICM* 1997-98, 188; Dat wordt zeker ook in Amerika aangenomen: T. OCHOA en A.J. WISTRICH, “The puzzling purposes of statutes of limitation”, *Pacific Law Journal* 1997, 457; Ook in Nederland: M.S. GROENHUISEN, “Verlenging of afschaffing van verjaringstermijnen in het strafrecht. Over rechtspolitieke afwegingen en rechtstatelijke beperkingen”, *DD* 2002, 818: “(...) gaat het hier uiteindelijk om het afwegen van belangen” of A. DEN HARTOG, “De Hoge Raad en de redelijke termijn: meerduidige grondslag leidt tot rigide regelgeving”, *RM Themis* 2001, 99.

⁷¹ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 1.

⁷² A. MIHMAN, *Contribution à l'étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale*, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 304; M. MINNAERT, “Hervormingen in het strafproces anno 2016: inleidende bloemlezing van beleidsteksten”, *NC* 2016, 2; Zie ook: L. DECLERCQ, “De redelijke termijn of de onredelijke vertraging in strafzaken: artikel 6, lid 1 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens”, *RW* 1988-89, 379; Opnieuw voor Nederland: M.S. GROENHUISEN, “Verlenging of afschaffing van verjaringstermijnen in het strafrecht. Over rechtspolitieke afwegingen en rechtstatelijke beperkingen”, *DD* 2002, 813.

bestaan van gerechtelijke dwalingen ondermijnt trouwens ook vanuit het perspectief van de maatschappij de goede rechtsbedeling.⁷³ Dit alles leidt tot drie in het geding zijnde belangen:

- (i) *Belang van de maatschappij*: we zullen zien dat de huidige maatschappij geëvolueerd is wat betreft haar appreciatie m.b.t. het rekening houden met tijdsverloop in het strafprocesrecht. Een repressievere maatschappij stelt andere eisen die in overweging genomen worden bij het beoordelen van de wenselijkheid van een sanctioneringsmechanisme;
- (ii) *Belang van dader*: “*les exigences de l’opinion publique ne doivent pas guider la réforme*”, zegt MIHMAN.⁷⁴ Ook het belang van de dader kan niet worden verwaarloosd. Hij heeft baat bij een al dan niet te trage afhandeling van zijn strafzaken, te meer omdat dit zijn rechten van verdediging zou kunnen beknotten. Ook dit beïnvloedt de beoordeling van de wenselijkheid van een sanctioneringsmechanisme;
- (iii) *Belang van het slachtoffer*: ook de plaats van het slachtoffer in het strafprocesrecht wordt meer en meer benadrukt.⁷⁵ Dat is zeker in België het geval, aangezien het slachtoffer zelf de strafvordering op gang kan brengen met een burgerlijke partijstelling. Wat dat belang betreft, is er wel de bijzonderheid dat de burgerlijke vordering louter een accessorium van de strafvordering is.⁷⁶ “*Primair staat binnen het strafproces immers (...) de relatie tussen de maatschappij en de beklagde centraal.*”⁷⁷ De ontvankelijkheid van de burgerlijke vordering is afhankelijk van de ontvankelijkheid van de strafvordering en de burgerlijke vordering verjaart nooit voor de strafvordering (art. 26 Voorafgaande Titel Wetboek van Strafvordering (VTSv)).⁷⁸ Wat voor de maatschappij gezegd wordt, gaat dus ook gedeeltelijk op voor het slachtoffer.⁷⁹ Er dient overigens ook rekening te worden gehouden met het feit dat een tijdig ingestelde, *i.e.* vóór het intreden van het verval

⁷³ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden algehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 69.

⁷⁴ A. MIHMAN, *Contribution à l’étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale*, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 359.

⁷⁵ *Ibid.*, 294.

⁷⁶ Bv. Cass. 27 mei 2010, AR C.09.0103.N

⁷⁷ A. BAILLEUX, J. HUYSMANS, R. VERSTRAETEN en D. VAN DAELE, *De burgerlijke partijstelling: analyse en toekomstperspectief*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 24.

⁷⁸ Zie ook bv. R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen, Maklu, 2006, 212 of C. VAN DEN WYNGAERT, P. TRAEEST en S. VANDROMME, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2017, 903.

⁷⁹ In die zin stelt DEN HARTOG bijvoorbeeld dat “*het belang van slachtoffers bij een snelle berechting dan ook een belang vormt waar justitie (...) rekening moet mee houden, door bijvoorbeeld bij de vervolging prioriteit te geven aan (meer ernstige) delicten waarbij slachtoffers zijn te betreuren*”. Zie A. DEN HARTOG, “De Hoge Raad en de redelijke termijn: meerduidige grondslag leidt tot rigide regelgeving”, *RM Themis* 2001.

van de strafvordering, burgerlijke vordering (het verval van) de strafvordering kan overleven (art. 4 VTSv.).⁸⁰ In die situatie moet de strafrechter, zelfs bij het verval de strafvordering, uitspraak doen over het bestaan van een onrechtmatige daad *ex. art. 1382 Burgerlijk Wetboek (BW)*. Hoewel men zou kunnen beargumenteren dat het slachtoffer steeds naar de burgerlijke rechter kan stappen⁸¹ en zijn recht op toegang tot de rechter door verjaring niet beknót is, lijkt het EHRM de slachtoffers van ernstige strafrechtelijke inbreuken meer te willen beschermen door de burgerrechtelijke weg als onvoldoende te beschouwen (zie *infra* nr. 25).

Al het voorgaande in acht genomen, veronderstelt dit onderzoek, en neemt het als uitgangspunt dat, rekening houdend met de hierboven vermelde belangen, de te lange duur van het strafproces hoe dan ook gesanctioneerd moet worden.⁸² De vraag rijst echter welke redenen dat uitgangspunt kunnen schragen. Die vraag vormt het beginpunt van het principe-vraagstuk: op welke manier wordt de belangenafweging *anno* 2020 vormgegeven? Onze onderzoekshypothese dat het sanctioneren van de te lange duur van het strafproces noodzakelijk is moet bijgevolg getoetst worden aan de huidige realiteit.

16. VERJARING ALS AANKNOPINGSPUNT – Welk aanknopingspunt hebben we om dat principe-vraagstuk op te lossen? Vandaag bestaan immers meerdere sanctioneringsprincipes. Nu de redelijke termijn zich definitief gesetteld heeft als alternatief sanctioneringsmechanisme (zie *supra* nrs. 3 en 7) en, zeker in Nederland, wordt aangenomen dat dit mensenrechtelijke principe evenzeer een belangenafweging tussen beklagde, maatschappij en slachtoffer mogelijk maakt⁸³, moet worden onderzocht of dit sanctioneringsmechanisme een beroep op het verjaringsmechanisme kan vervangen dan wel inperken.⁸⁴ Traditioneel blijft echter, voor België althans, de verjaring het belangrijkste

⁸⁰ Zie ook bv. F. DERUYCK EN Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, Die Keure, 2020, 74.

⁸¹ Een argument dat trouwens ook in voorbereidende werkzaamheden inzake de verjaring voor feiten van seksueel misbruik ter sprake is gekomen. Zie Verslag namens de bijzondere commissie betreffende de behandeling van seksueel misbruik en feiten van pedofilie binnen een gezagsrelatie, inzonderheid binnen de kerk, *Parl. St.* 2010-11, nr. 0520/002, 231.

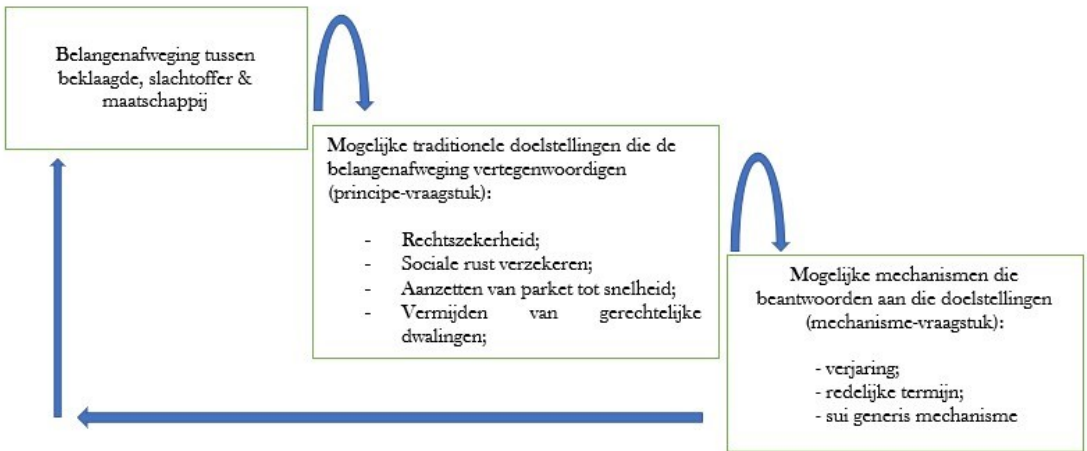
⁸² SPENCER heeft bv. beschreven dat sanctioneringsmechanismen noodzakelijk zijn om vertraging in de behandeling van strafzaken te vermijden. Hij noemt dit termijnregelingen die “*réduire le nombre d'affaires que le système est obligé de consacrer*” en die “*réduire le temps que les tribunaux doivent consacrer à chaque affaire*”. Zie J.R. SPENCER, “La célérité de la procédure pénale en Angleterre”, *RIDP* 1995, 425; Zie opnieuw ook A. MIHMAN, *Contribution à l'étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale*, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 308.

⁸³ A. DEN HARTOG, “De Hoge Raad en de redelijke termijn: meerduidige grondslag leidt tot rigide regelgeving”, *RM Themis* 2001, 102: “*De Hoge Raad baseert zijn regels en uitgangspunten niet (of niet alleen) op artikel 6 EVRM, maar op een bredere grondslag. (...) De Hoge raad noemt naast dit belang ook nog andere belangen die aan de redelijke termijn ten grondslag liggen (...)*”. Daarover later meer, zie *infra* nr. 33.

⁸⁴ Zoals VAN DORST terecht onderstreept, is “*het tijdsverloop niet iets dat op het terrein van het strafrecht min of meer automatisch tot op zekere hoogte tot gelijke uitkomsten dwingt*”: A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 28.

sanctioneringsmechanisme.⁸⁵ Het is het verjaringsprincipe dat van oudsher wordt gebruikt om uit te leggen *waarom* het belangrijk is om met het tijdsverloop rekening te houden. Sinds 1808 worden vooral aan dat principe doelstellingen gekoppeld die trachten een belangenafweging tussen beklaagde, slachtoffer én maatschappij te bewerkstelligen.⁸⁶ Niet verwonderlijk is de verjaring dan ook van openbare orde.⁸⁷ In wat volgt en overeenstemmend met het onderzoeksopzet (zie *supra* nr. 6), wordt dan ook vertrokken vanuit het verjaringsprincipe om te achterhalen welke doelstellingen de wetgever daaraan koppelt.⁸⁸ Die traditionele doelstellingen zouden representatief moeten zijn voor de belangenafweging die het instituut van de verjaring meent na te streven. Pas daarna komt een vergelijking met de redelijke termijn aan bod en wordt de verjaring “losgekoppeld” van zijn traditionele doelstellingen. Figuur 3 dient ter verduidelijking hiervan:

Figuur 3. Schematische voorstelling uitgangspunt en opzet onderzoek.

⁸⁵ Zowel in *civil law* als *common law* rechtstelsels, met uitzondering van het Verenigd Koninkrijk. Zie bv. X., “The statute of limitations in criminal law: a penetrable barrier to prosecution”, *University of Pennsylvania Law Review* 1954, 2.

⁸⁶ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, bv. 26.

⁸⁷ S. GEIREGAT, “Kanttekening – doelstellingen van de verjaring van de strafvordering”, *RW* 2016-17, 157; Zie ook: A. VANDEPLAS, *De verjaring van de strafvervolgning*, Brussel, H. Swinnen, 1980, 59.

⁸⁸ Dat onderzoek is belangrijk, doch wordt, zo bemerkt DE PAUW, te vaak achterwege gelaten. Zie W. DE PAUW, “Rechtstheoretische kanttekeningen bij de verjaring van de strafvordering”, *Panopticon* 2006, 46.

1.1.2. Traditionele doelstellingen: van 1808 tot 2020

17. HISTORISCHE EVOLUTIE - Het post-revolutionair ingevoerde Franse verjaringsstelsel van 1808, opgenomen in de toen geldende *code d'instruction criminelle*, lag aan de basis van de ontwikkeling van het verjaringsprincipe in zowel België als Nederland.⁸⁹ Dat voorbereidend wetgevend werk vormt een belangrijk aanknopingspunt voor verder onderzoek, omdat het de eerste wetgeving is die meer duiding geeft omtrent de verjaring en zijn “waarom”-vraag.⁹⁰ Vooreerst was de positiefrechtelijke uitwerking van het verjaringsmechanisme van toen het resultaat van een grondige reflectie over de verschillende gronden waarop dat mechanisme steunde. De drieledige indeling van misdrijven naar zwaarte - misdaad, wanbedrijf en overtreding - en de daarmee overeenstemmende verjaringstermijnen - 10, 3 en 1 jaar - legde de link bloot tussen strafrecht en tijdsverloop: hoe ernstiger het misdrijf, hoe zwaarder een dader diende te worden gestraft en dus des te langer hij onder de onzekerheid van vervolging moest leven.⁹¹ Met behulp van verjaringstermijnen werden aan het tijdsverloop en de daarmee gepaarde onzekerheid dus een strafvervangend karakter toebedeeld.⁹² Dat verklaarde eveneens waarom het aanvangspunt van de verjaringstermijnen werd geplaatst op het moment van het plegen van het misdrijf; het is immers, aldus MEESE, “*vanaf dat ogenblik dat de angst voor bestraffing en onzekerheid voor de dader bestaan*”.⁹³

Daarnaast werd in de parlementaire voorbereiding door o.a. LOUVET effectief een theoretische verantwoording voor het verjaringsprincipe geconstrueerd.⁹⁴ Een verjaringstermijn zou niet alleen de maatschappelijke rust, “*qui semble demander à son tour que la vindicte publique ne demeure pas irrévocablement (...)*” herstellen, maar houdt er eveneens rekening mee dat het lang na de feiten moeilijker wordt om bewijsmateriaal te verzamelen.⁹⁵ Het voorbereidend werk bewijst daarmee dat de verjaring naast het belang van de dader ook en vooral een maatschappelijk belang dient, *i.e.* het niet verstoren van

⁸⁹ Voor Nederland, zie A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 19; Ook G.J. VAN DE LAGEMAAT, “Is de vervolgingsverjaring verjaard”, *Ars Aequi* 2012, 339; Voor België en Nederland, zie bv. J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 17.

⁹⁰ F. HELIE, *Traité de l'instruction criminelle*, Brussel, Bruyant, 1869, IV, 606; A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 20; Ook: J. VERMEEREN, “De verjaring van de strafvordering”, *Jur.Falc.* 2005-06, 39.

⁹¹ Zie bv. J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 19.

⁹² J.-L. COUSTURIER, *Traité de la prescription*, Paris, Auguste Durand, 1849, 15; G.J. VAN DE LAGEMAAT, “Is de vervolgingsverjaring verjaard”, *Ars Aequi* 2012, 340; L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, 10.

⁹³ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 19.

⁹⁴ *Ibid.*, 47.

⁹⁵ M. LOUVET, “Rapport fait au Corps Législatif dans la séance du 16 décembre 1808” in J.-G. LOCRE (ed.), *La législation civile, commerciale et criminelle de la France*, Paris, Treuttel et Würtz, 1831, 182; Zie ook J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 48 of A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985.

de sociale orde.⁹⁶ De wetgever stelde dus een theoretisch kader ter beschikking waarin in de daarop volgende jaren verschillende verklaringstheorieën voor het verjaringsprincipe konden worden ontwikkeld en uitgediept. Dat dit theoretisch kader ook op zichzelf vandaag nog nuttig is, zonder daarbij iets te zeggen over de uiteindelijke relevantie ervan, blijkt onder meer uit de rechtspraak van het EHRM. Immers, niettegenstaande enige terughoudendheid (zie ook *supra*, nr. 3 en *infra* nr. 24 e.v.) ten overstaan van de verjaring in sommige concrete situaties⁹⁷, heeft het Hof reeds tweemaal gewezen op rechtszekerheid en het verzekeren van de betrouwbaarheid van bewijsmateriaal als doelstellingen van een verjaringsprincipe⁹⁸; Doelstellingen die toch opvallend sterk overeenkomen met hetgeen door de Franse wetgever al in 1808 werd geproclameerd.⁹⁹ Ook de recente Kamerdebatten in Frankrijk van 2016 tonen aan dat de verjaring ook vandaag in essentie aan die doelstellingen meent te voldoen.¹⁰⁰ Kortom, in 1808 werd de door de verjaring nagestreefde belangenafweging tussen dader en maatschappij voor het eerst geconcretiseerd in drie basisdoelstellingen die, zoals we zullen zien, tot op heden hun weerklank vinden (in o.a. en in zekere mate in rechtspraak van het EHRM):

- (i) *Maatschappelijk belang*: de verjaring garandeert sociale rust, nu door het tijdsverloop het nut van vervolging afneemt. De samenleving heeft geen baat meer bij een strafoplegging, omdat de herinnering aan het misdrijf zodanig is vervaagd.¹⁰¹ Wel vervolgen zou de sociale orde onnodig verstoren. Dit wordt, zo bemerkt VERMEEREN, vandaag ook wel “de wet van het vergeten” genoemd.¹⁰²
- (ii) *Belang van de dader*: de verjaring voorkomt gerechtelijke dwalingen, nu door het tijdsverloop de betrouwbaarheid van (getuigen)bewijs afneemt.
- (iii) *Belang van de dader*: de verjaring vormt een bestraffing op zich voor de dader, nu die laatste een periode van onzekerheid doormaakt, waarin geen duidelijkheid omtrent al dan niet vervolging of opsporing

⁹⁶ W. DE PAUW, “Rechtstheoretische kanttekeningen bij de verjaring van de strafvordering”, *Panopticon* 2006, 50; Hoewel deze thesis als uitgangspunt neemt dat de verjaring een belangenafweging nastreeft, stelt VAN DEN WYNGAERT correct dat de verjaring in principe niet het belang van de verdachte dient, nu het van openbare orde is. Zie: C. VAN DEN WYNGAERT, S. VANDROMME en P. TRAEEST, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Oud-Turnhout, Gompel&Svacina, 2019, 865. Daarover later meer, zie *infra* nr. 34 e.v.

⁹⁷ EHRM 9 January 2003, *Shiskov v. Bulgarije*, nr. 38822/97, 19, nr. 84: “their particularly strict interpretation in disregard of relevant practical circumstances may result in a violation of that provision”; Zie ook: J. GALLEN, “Historical abuse and the statute of limitations”, *Statute Law Review (Oxford University Press)* 2018, 115.

⁹⁸ EHRM 22 oktober 1996, *Stubbings en anderen v. Verenigd Koninkrijk*, nr. 22083/93 en EHRM 22 juni 2000, *Coëme en anderen v. België*, nr. 32492/96; Zie ook: J. PRADEL, *Droit pénale compare*, Parijs, Dalloz, 2016, 427.

⁹⁹ Want zie J.-L. COUSTURIER, *Traité de la prescription*, Paris, Auguste Durand, 1849, 14 e.v.

¹⁰⁰ Zie J. MICHEL, “La réforme de la prescription pénale: le débat parlementaire”, *Les cahiers de la justice* 2016, 629.

¹⁰¹ Of, zoals VANDEPLAS het in 1980 reeds verwoordde, “verflauwd”: A. VANDEPLAS, *De verjaring van de strafvervolgning*, Brussel, H. Swinnen, 1980, 59.

¹⁰² J. VERMEEREN, “De verjaring van de strafvordering”, *Jur.Falc.* 2005-06, 41.

bestaat.¹⁰³ Die idee vormt, zo bemerkt DE PAUW, de basis voor het latere concept van rechtszekerheid (voor de dader).¹⁰⁴

Sindsdien hebben zowel de Belgische als de Nederlandse wetgevers dit theoretisch kader bekrachtigd dan wel verder ontwikkeld. In 1878 was er in binnen België eensgezindheid over de wenselijkheid van een verjaringsinstituut.¹⁰⁵ In Nederland werd de *code d'instruction criminelle* in 1838 vervangen door het Wetboek van Strafvordering en in 1881 werden de verjaringsregels opgenomen in het Wetboek van Strafrecht.¹⁰⁶ Net zoals in België, werden ook in die wetboeken de hierboven geschetste doelstellingen van de verjaring opnieuw onderstreept.¹⁰⁷ Enkel de idee dat de verjaring het stilzitten van het Openbaar Ministerie zou bestraffen – een bijkomend argument dat van oudsher het lijstje van hierboven geschetste doelstellingen aanvulde maar regelmatig werd verworpen¹⁰⁸ – bleef niet overeind.¹⁰⁹ Tot wanneer deze “*status quo*”¹¹⁰ m.b.t. de relevantie van de doelstellingen heeft geduurd, wordt verderop (zie *infra* nr. 19 e.v.) besproken. Het zal alleszins duidelijk worden dat die *status quo* heden ten dage in grote mate wordt doorbroken.¹¹¹

18. TRADITIONELE DOELSTELLINGEN – Het is vooral de rechtsleer die niet stilzat, nadacht over en vorm gaf aan de traditionele doelstellingen van de verjaring die ontwikkeld waren in 1808. Verschillende auteurs hebben dan ook een belangrijke bijdrage geleverd aan het ontwikkelen van meervoudige verklaringstheorieën voor de verjaring van de strafvordering. De hierboven geschetste doelstellingen werden aangevuld en daarna door de meeste auteurs opgedeeld in verschillende categorieën. Er dient opgemerkt te worden dat de meerderheid van de rechtsleer steeds heeft verondersteld dat het principe van

¹⁰³ Zie ook: J.-L. COUSTURIER, *Traité de la prescription*, Paris, Auguste Durand, 1849, 14.

¹⁰⁴ W. DE PAUW, “Rechtstheoretische kanttekeningen bij de verjaring van de strafvordering”, *Panopticon* 2006, 53.

¹⁰⁵ J. MEESE, *De duur van het strafproces – Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 50; Zie ook: S. GEIREGAT, “Kanttekening – doelstellingen van de verjaring van de strafvordering”, *RW* 2016-17, 157.

¹⁰⁶ J. MEESE, *De duur van het strafproces – Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 56; A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 29; Zie ook: G.J. VAN DE LAGEMAAT, “Is de vervolgingsverjaring verjaard”, *Ars Aequi* 2012, 340.

¹⁰⁷ A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 29; Zie ook: H. HARBERS, “Dingen gaan voorbij, ze gaan over- en dat is maar goed ook”, *NRC Handelsblad* 2006, 3; Zie ook: H.J. SMIDT, *Geschiedenis van het wetboek van strafrecht*, Haarlem, Tjeenk Willink, 1891, 522 of A. DE PINTO, *Wetboek van strafvordering*, ‘S Gravenhaege, Gebroeders Delinfante, 1848, 615.

¹⁰⁸ Zie bv. G.J.M. CORSTENS, “De tijdsfactor in het strafrecht”, *RM Themis* 1986, 441.

¹⁰⁹ H.J. SMIDT, *Geschiedenis van het wetboek van strafrecht*, Haarlem, Tjeenk Willink, 1891, 517; G.J. VAN DE LAGEMAAT, “Is de vervolgingsverjaring verjaard”, *Ars Aequi* 2012, 341; A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 30.

¹¹⁰ Want die was er, zie: G.J. VAN DE LAGEMAAT, “Is de vervolgingsverjaring verjaard”, *Ars Aequi* 2012, 341.

¹¹¹ Zeker in Nederland, waar, volgens VAN DORST, de verjaring sinds 2005 geen “rustig bezit” meer is: A.J.A. VAN DORST, “Is er toekomst voor de verjaring”, *Ad Hunc Modem* 2013, https://www.navigators.nl/document/idafc40bbb34554190812fb9e0272329e1?ctx=WKNL_CS_L_1821_2.

de verjaring op een meervoudige verklaringstheorie berust.¹¹² We zullen later zien dat zowel MIHMAN als VAN DORST die assumptie hebben weerlegd; een weerlegging die belangrijk zal blijken voor het verdere onderzoek (zie *infra* nr. 29).¹¹³ Hieronder worden de belangrijkste traditionele doelstellingen schematisch, *i.e.* zonder kritische beoordeling, weergegeven. Dat overzicht schetst een globaal beeld van de traditionele doelstellingen die doorgaans door rechtsleer worden behandeld. Een uitvoerige bespreking daarvan is niet relevant voor dit onderzoek, want werd reeds meermaals gegeven door verscheidene auteurs.¹¹⁴

¹¹² Zie bv. J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 26; A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 46; Ook S. GEIREGAT, “Kanttekening - doelstellingen van de verjaring van de strafvordering”, *RW* 2016-17, 157; J. VERMEEREN, “De verjaring van de strafvordering”, *Jur.Falc.* 2005-06, 41 of J. DE HULLU, *Materieel strafrecht - Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht*, Deventer, Kluwer, 2018, 139.

¹¹³ Hoewel MIHMAN een Franse auteur is, blijft zijn bijdrage relevant. De discussie over het verjaringsinstituut is immers, binnen de Benelux althans, quasi-universeel. MIHMAN zegt dat “*la multiplicité des fondements invoqués pour justifier la prescription est source d'incohérence dans les règles de prescription adoptées. Cette multiplicité traduit la confusion qui est faite entre les fondements de la prescription et les justifications des règles de prescription*”: A. MIHMAN, *Contribution à l'étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale*, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 286.

¹¹⁴ Een niet-exhaustieve opsomming van rechtsleer: G.J.M. CORSTENS, *Het Nederlands strafprocesrecht*, Nijmegen, Kluwer, 2014, 206; G.J.M. CORSTENS, “De tijdsfactor in het strafrecht”, *RM Themis* 1986; J. DE HULLU, *Materieel strafrecht - Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht*, Deventer, Kluwer, 2018, 139; W. DE PAUW, “Rechtstheoretische kanttekeningen bij de verjaring van de strafvordering”, *Panopticon* 2006, 52; M. DE SWAEF, “De redelijke verjaringstermijn” in *Liber Amicorum - Marc Châtel* (ed.), Antwerpen, Kluwer, 1991, 119; M. FRANCHIMONT, A. JACOBS en A. MASSET, *Manuel de procédure pénale*, Brussel, Larcier, 2012, 124; S. GEIREGAT, “Kanttekening - doelstellingen van de verjaring van de strafvordering”, *RW* 2016-17, 156; A. JACOBS, “La loi du 11 décembre 1998 relative à la prescription de l'action publique”, *JT* 1999, 179; R.A. KOK, *Statutory limitations in criminal law*, Den Haag, Asser, 2007, 207 e.v. (pagina nummer verwijst naar online geraadpleegde versie); M.J. KRONENBERG en B. DE WILDE, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Wolters Kluwer, 2018, 224; J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 26; A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 35; A. VANDEPLAS, *De verjaring van de strafvervolgning*, Brussel, H. Swinnen, 1980, 59; L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, 45; R. VERSTRAETEN, “Ter inleiding” in F. VERBRÜGGEN en R. VERSTRAETEN (eds.), *De verjaring van de rechtsvordering voor rechtspractici*, Leuven, Universitaire Pers, 2005, 14.

Figuur 4. Schematische voorstelling traditionele doelstellingen volgens rechtsleer.

1.1.3. Traditionele doelstellingen onder druk? Kritiek en bespreking

a. Wetsanalyse vanuit rechtstheoretische hoek

19. AANPASSINGEN AAN HET VERJARINGSMECHANISME... – In België bleef de *status quo* omtrent de verjaring duren tot de wet van 1993.¹¹⁵ Vanaf dat jaar is een nieuw tijdperk aangebroken waarin de geldende verjaringsregelingen in vraag worden gesteld.¹¹⁶ In opeenvolgende fasen heeft de Belgische wetgever gesleuteld aan het verjarings*mechanisme*. Volgens VERSLYPPE en anderen heeft de Belgische wetgever daarmee, vaak onder druk van de publieke opinie¹¹⁷, het verjaringsconcept uitgehold.¹¹⁸ WAETERINCKX geeft aan dat het verjaringsmechanisme op drie niveaus werd aangepast: termijnverlengingen, uitbreiding van stuitingsmogelijkheden en nieuwe schorsingsgronden.¹¹⁹

Een eerste reeks wetsvoorstellen betrof de verlenging van verjaringstermijnen voor een misdrijf in het algemeen. In 1993 werd de verjaringstermijn voor wanbedrijven verlengd van 3 naar 5 jaar, wegens de nakende verjaring van een fiscale fraudezaak.¹²⁰ Summiere rechtsvergelijkende inzichten deden de wetgever beseffen dat een verlenging nodig was.¹²¹ Ook de nakende verjaring van de feiten gepleegd door de Bende van Nijvel leidde in 2002 tot een wetswijziging die de verjaringstermijn voor niet-correctionaliseerbare misdaden op 15 jaar bracht.¹²² Waar de commissie-Franchimont die verlenging nog afkeurde en de termijn van 10 jaren wilde

¹¹⁵ W. DE PAUW, “Rechtstheoretische kanttekeningen bij de verjaring van de strafvordering”, *Panopticon* 2006, 51.

¹¹⁶ P. WAETERINCKX, “Securitas revisited? Morrelen aan de verjaring van de strafvordering als beleidsinstrument?” in F. DERUYCK en anderen (eds.), *Amicus curiae – Liber amicorum Marc De Swaef*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 531.

¹¹⁷ *Ibid.*, 531.

¹¹⁸ L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering – van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij – analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, 10; Zie ook: J. MEESE, *De duur van het strafproces – Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 242; Zie ook: P. MONVILLE en G. FALQUE, “La prescription de l’action publique: on s’était dit rendez-vous dans 10 ans...” in A. JACOBS en A. MASSET (eds.), *Actualités de droit pénal et de procédure pénale*, Brussel, Larcier, 2014, 10 e.v.

¹¹⁹ P. WAETERINCKX, “Securitas revisited? Morrelen aan de verjaring van de strafvordering als beleidsinstrument?” in F. DERUYCK en anderen (eds.), *Amicus curiae – Liber amicorum Marc De Swaef*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 531.

¹²⁰ J. MEESE, *De verjaring van de strafvordering uitgeklaard*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 4; Zie ook: R. TOURNICOURT, “De verlenging van de verjaringstermijn voor wanbedrijven. Niets meer dan symptoombestrijding”, *Vlaams Jurist Vandaag* 1994, 2 of L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering – van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij – analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, 10.

¹²¹ MvT ontwerp van programmawet, *Parl. St. Kamer*, 1993-94, nr. 1211/1, 5.

¹²² J. MEESE, *De verjaring van de strafvordering uitgeklaard*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 110; Ook: F. DISCEPOLI, “La prescription de l’action publique” in J. ACOLTY, J. DEHAENE, F. DISCEPOLI, C. EYBEN, M. KAISER, C. LENOIR en O. VLASSEMBROUCK (eds.), *La prescription*, Limal, Anthemis, 2011, 312.

herinvoeren¹²³ – het wetsvoorstel strandde uiteindelijk¹²⁴ –, heeft de *potpourri-I* wetgeving die termijn verlengd tot 20 jaar, opnieuw, en dat geeft de wetgever zelf toe, om verjaring in het Bende van Nijvel dossier te vermijden.¹²⁵

In een tweede reeks wetsvoorstellen werd de wenselijkheid van een verjaringstermijn voor feiten van seksueel misbruik ter discussie gesteld. Toen het schandaal binnen de katholieke kerk aan het licht kwam, volgden wetsvoorstellen mekaar in een snel tempo op (zie ook *supra* nr. 1).¹²⁶ Waar in 2011 nog uitvoerig werd gedebatteerd over de al dan niet wenselijkheid van het afschaffen resp. verlengen van verjaringstermijnen voor feiten van seksueel misbruik¹²⁷, werd recentelijk, in oktober 2019, de bestaande verjaringstermijn voor dergelijke feiten zonder veel politiek tegengewicht afgeschaft¹²⁸.

Een derde reeks voorstellen heeft betrekking op het stuitings-en schorsingsmechanisme. Zo bepaalt art. 216bis 3^e lid Wetboek van Strafvordering (Sv.) sinds 2011 dat een voorstel tot minnelijke schikking de verjaring stuit.¹²⁹ Ook de *potpourri-II* wetgeving vulde art. 24 VTSv. aan met een nieuwe schorsingsgrond. De wetgever achtte het opportuun om de verjaring te schorsen ingeval van een onontvankelijk of ongedaan verklaard verzet, om misbruik vanwege de beklagde te voorkomen.¹³⁰ Het is evenwel vooral de invoering van een nieuwe schorsingsgrond in 2013 die tot ophef heeft geleid.¹³¹ De wetgever wilde dilatoir gebruik van rechtsmiddelen door de in verdenkinggestelde vermijden en om die reden was de verjaring geschorst, indien tijdens de regeling

¹²³ Voorontwerp van het wetboek strafprocesrecht opgesteld door de commissie strafprocesrecht, *Parl. St. Kamer* 2001-02, nr. 2043/001, 47.

¹²⁴ L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering – van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij – analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, 11.

¹²⁵ Wetsontwerp houdende wijzigingen van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl. St. Kamer* 2014-15, nr. 1219/001 (verslag van eerste lezing), bv. 26; J. MEESE, *De verjaring van de strafvordering uitgeklaard*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 13; J. MEESE, “Potpourri-II: een overzicht van de belangrijkste wijzigingen op vlak van strafprocesrecht”, *RW* 2015-16, 1564; Zie ook: S. GEIREGAT, “Kanttekening – doelstellingen van de verjaring van de strafvordering”, *RW* 2016-17, 155.

¹²⁶ L. HUYBRECHTS, “De wet tot verbetering van de aanpak van seksueel misbruik en pedofilie binnen een gezagsrelatie”, *RW* 2011-12, 1150; Zie ook Verslag namens de bijzondere commissie betreffende de behandeling van seksueel misbruik en feiten van pedofilie binnen een gezagsrelatie, inzonderheid binnen de kerk, *Parl. St.* 2010-11, nr. 0520/002, 229.

¹²⁷ Verslag namens de bijzondere commissie betreffende de behandeling van seksueel misbruik en feiten van pedofilie binnen een gezagsrelatie, inzonderheid binnen de kerk, *Parl. St.* 2010-11, nr. 0520/002, 230 e.v.

¹²⁸ Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering wat de afschaffing van de verjaring van ernstige seksuele misdrijven op minderjarigen betreft, *Parl. St. Kamer* 2019-20, nr. 0439/03 en nr. 0439/01.

¹²⁹ Zie ook: J. MEESE, *De verjaring van de strafvordering uitgeklaard*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 9.

¹³⁰ Wetsontwerp houdende wijzigingen van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl. St. Kamer* 2015-16, nr. 1418/001, 51; Zie ook: K. BEIRNAERT, “Verjaring van de strafvordering” in T. DE MEESTER, L. AUGUSTYNS, P. TERSAGO en K. BEIRNAERT (eds.), *Potpourri II – Strafrecht en strafprocesrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 48.

¹³¹ Ook de inleiding van de zaak bij het vonnisgerecht als schorsingsgrond ingevoerd in 1998, maar die schorsingsgrond werd later weer afgeschaft. Voor kritiek, zie bv. J. MEESE, “De verjaring van de strafvordering: de wanhoop nabij”, *Rec.Cass.* 2001, 338 e.v.

van de rechtspleging resp. procedure ten gronde bijkomende onderzoekshandelingen werden gevraagd.¹³² Het Grondwettelijk Hof vernietigde een groot deel van deze wetwijzigingen, waarna de wetgever de wet dienovereenkomstig aanpaste.¹³³ De verjaring is nu enkel geschorst indien de inverdenkinggestelde tijdens de regeling der rechtspleging om bijkomende onderzoekshandelingen vraagt.¹³⁴

20. ... MAAR WAT MET HET VERJARINGSPRINCIPE? – De hierboven genoemde voorbeelden van wetsvoorstellen zijn slechts exemplatief. Het moge duidelijk zijn dat de wetgever de voorbije 20 jaar aan het verjaringsmechanisme heeft gemorreld. Om die reden is de verjaring momenteel aan een spelelement onderhevig.¹³⁵ Systematiek is volledig zoek. In de rechtsleer is meermaals gebleken dat deze manier van werken, *i.e.* als wetgever aan symptoombestrijding deelnemen, ongehoord is.¹³⁶ Het verjaringsmechanisme staat dan ook onder druk en is voorwerp van hevige kritiek. De complexiteit van verjaringstermijnen evenals de talloze stuitings-en schorsingsgronden maken het berekenen van de verjaring onwerkbaar.¹³⁷ Dit alles maakt menig auteur dan ook terecht gefrustreerd.¹³⁸

¹³² Bv. B. DE SMET, “Aanpassing van de schorsing van de verjaring van de strafvordering”, *RW* 2012-13, 1396.

¹³³ GwHof 11 juni 2015, nr. 83/2015, *RW* 2015-16, 141.

¹³⁴ J. MEESE, *De verjaring van de strafvordering uitgeklaard*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 10.

¹³⁵ Bv. J. MEESE, *De duur van het strafproces – Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 373; R. VERSTRAETEN, “Ter inleiding” in F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN (eds.), *De verjaring van de rechtsvordering voor rechtspractici*, Leuven, Universitaire Pers, 2005, 16.

¹³⁶ Recent nog in J. DE WIT, “Verjaren kan niet meer”, *Juristenkrant* 2019, 12.

¹³⁷ J. MEESE, *De duur van het strafproces – Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 242.

¹³⁸ Vb. DE PAUW spreekt van “*legistieke onduidelijkheid*”: W. DE PAUW, “Rechtstheoretische kanttekeningen bij de verjaring van de strafvordering”, *Panopticon* 2006, 51; MEESE spreekt van een “*minoisch labyrint*”: J. MEESE, *De duur van het strafproces – Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 244; VERSTRAETEN sprak ooit van de “*vaudeville van de verjaring*”: R. VERSTRAETEN en P. HELSEN, “De vaudeville van de verjaring”, *T.Stralf.* 2003, 163; Of men spreekt van symptomatische wetgeving: J. DE WIT, “Verjaren kan niet meer”, *Juristenkrant* 2019, 12, R. TOURNICOURT, “De verlenging van de verjaringstermijn voor wanbedrijven. Niets meer dan symptoombestrijding”, *Vlaams Jurist Vandaag* 1994, 2 of L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering – van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij – analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, 43; Ook de Raad van State sprak impliciet van symptoomwetgeving, daar de *potpourri-II* wetgeving vooral verjaring van misdrijven gepleegd door de Bende van Nijvel wil voorkomen. Zie Adv. RvS 57.792/1/V van 23 september 2015 over een voorontwerp van wet houdende wijzigingen van het strafrecht en het strafprocesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, 29; Bij de Securitaswet was volgens MEESE de “*wanhoop nabij*”: J. MEESE, “De verjaring van de strafvordering: de wanhoop nabij”, *Rec.Cass.* 2001, 338; Ook: R. VERSTRAETEN en H. DEMEDTS, “Recente ontwikkelingen: de nieuwe strafprocesrechtelijke regels van de wetten houdende ‘diverse bepalingen betreffende justitie’ en de evolutie van de rechtspraak inzake *salduz*, antigoon en de motiveringsplicht in C. CONINGS, H. DEMEDTS, J. HUYSMANS, G. MARLIER, B. SPIRIET, F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN (eds.), *Themis 79 – Strafen strafprocesrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 176; Zie ook: J. MEESE, “De verjaring van de strafvordering na de ‘Securitaswet’ van 11 december 1998”, *T. Stralf.* 2000, 9; Ook A. JACOBS, “La loi du 11 décembre 1998 relative à la prescription de l’action publique”, *JT* 1999, 177 of P. WAETERINX, “Securitas revisited? Morrelen aan de

Betekent dit dat de verjaring moet worden afgeschaft en een verjaringsregime niet meer dienend is om termijnoverschrijdingen te sanctioneren? Op basis van voorgaande vaststellingen zou men dat in eerste instantie kunnen denken. Zulke bedenking zou trouwens gesteund worden door rechtsvergelijkende inzichten. De Nederlandse Kamerstukken van 2002, 2006 en 2011 maken immers duidelijk dat het invoeren van termijnverlengingen en het afschaffen van verjaringstermijnen voor specifieke misdrijven – het verjaringsmechanisme – waren ingegeven door een veranderende visie op de traditionele doelstellingen van de verjaring – het verjaringsprincipe –.¹³⁹ Om de verjaringstermijnen voor moord en andere misdrijven te verlengen – mechanisme – heeft de Nederlandse wetgever in 2002 verschillende argumenten aangevoerd die de traditionele doelstellingen ter discussie stellen – principe –. De media-aandacht voor zware misdrijven alsook de introductie van moderne bewijstechnieken zoals DNA-analyse ondermijnen de idee dat de samenleving misdrijven zou vergeten resp. de verjaring nodig is om betrouwbaarheid van bewijsmateriaal te verzekeren.¹⁴⁰ In 2006 en 2011 werden die argumenten opnieuw gebruikt en uitgediept om uiteindelijk in het huidige art. 70 Wetboek van Strafrecht (Sr.) de onverjaarbaarheid van misdrijven waarop een gevangenisstraf van minimum 12 jaar staat wettelijk verankerend te zien.¹⁴¹ Dat de verjaring zou dienen als surrogaatstraf voor de dader of een antwoord zou bieden op een verminderde strafbehoefte bij het slachtoffer en de maatschappij, werd gecontesteerd.¹⁴²

België is echter, in tegenstelling tot Nederland, van oudsher minder verjaringsvijandig.¹⁴³ Het blijft dus belangrijk om verwarring te vermijden: in

verjaring van de strafvordering als beleidsinstrument?” in F. DERUYCK en anderen (eds.), *Amicus curiae – Liber amicorum Marc De Swaef*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 533.

¹³⁹ Voor het wetsvoorstel van 2002, zie M.S. GROENHUIJSEN, “Verlenging of afschaffing van verjaringstermijnen in het strafrecht. Over rechtspolitiëke overwegingen en rechtsstatelijke beperkingen”, *DD* 2002, 814; Zie ook: J. DE HULLU, *Materieel strafrecht – Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht*, Deventer, Kluwer, 2018, 139; Ook: G.J. VAN DE LAGEMAAT, “Is de vervolgingsverjaring verjaard”, *Ars Aequi* 2012, 345.

¹⁴⁰ Kamerstukken II met betrekking tot het voorstel van wet van de leden Dittrich en Van Haersma Buma tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met het vervallen van de verjaringstermijn voor de vervolging van moord en enkele andere misdrijven alsmede enige aanpassingen van de regeling van de verjaring en de stuiting van de verjaring en de regeling van de strafverjaringstermijn, 2001-02, nr. 28 495, 3 en 4; Voor grondigere analyse, zie M.S. GROENHUIJSEN, “Verlenging of afschaffing van verjaringstermijnen in het strafrecht. Over rechtspolitiëke overwegingen en rechtsstatelijke beperkingen”, *DD* 2002, 814.

¹⁴¹ Zie bv. Kamerstukken II met betrekking tot het voorstel van wet van de leden Dittrich en Van Haersma Buma tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met het vervallen van de verjaringstermijn voor de vervolging van moord en enkele andere misdrijven alsmede enige aanpassingen van de regeling van de verjaring en de stuiting van de verjaring en de regeling van de strafverjaringstermijn 2004-05, nr. 28 495; A.J.A. VAN DORST, “Is er toekomst voor de verjaring”, *Ad Hunc Modem* 2013, https://www.navigator.nl/document/idafc40bbb34554190812fb9e0272329e1?ctx=WKNL_CS_L_1821_3; Ook: M.J. KRONENBERG en B. DE WILDE, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, Wolters Kluwer, 2018, 224.

¹⁴² A.J.A. VAN DORST, “Is er toekomst voor de verjaring”, *Ad Hunc Modem* 2013, https://www.navigator.nl/document/idafc40bbb34554190812fb9e0272329e1?ctx=WKNL_CS_L_1821_2; Zie ook: C.P.M. CLEIREN, J.H. CRIJNS en M.J.M. VERPALEN, *Strafrecht – Tekst en commentaar*, Deventer, Kluwer, 2014, 661.

¹⁴³ Voor een bevestiging, zie: VERMEEREN, “De verjaring van de strafvordering”, *Jur.Falc.* 2005-06, 64.

België wordt het verjarings*mechanisme* bekritiseerd, maar gaat hetzelfde ook op voor het verjarings*principe*? De wetgever mag met zijn ad-hoc wetgeving dan wel de doelstellingen van het verjaringsprincipe uit het oog zijn verloren (zie *supra* nr. 5), maar impliceert dit ook dat de Belgische wetgever in het strafprocesrecht met het tijdsverloop geen rekening meer wenst te houden? Hoewel auteurs de verschillende wetswijzigingen vaak vanuit een positiefrechtelijke invalshoek bekijken, lijkt een *rechtstheoretische* analyse van die wetswijzigingen uit te blijven.¹⁴⁴ Auteurs proberen vaak zelf de relevantie van traditionele doelstellingen na te gaan, maar laten na om te checken in welke mate *de wetgever* aanpassingen aan het verjaringsmechanisme *zelf* als aanpassingen aan het verjaringsprincipe percipieert, zoals in Nederland het geval is.¹⁴⁵ Nochtans is net die wetsanalyse cruciaal, omdat de wetgever, als democratisch verkozen orgaan, vertegenwoordiger moet zijn van maatschappelijke belangen – waar de verjaring van oudsher toch op doelt-. Zonder albreuk te doen aan, wat GROENHUIJSEN noemt, “*principiële grenzen (...) die worden gedictieerd door de uitgangspunten van ons strafrecht en de constitutionele orde*”, heeft de wetgever een bepalende rol wat betreft de koers die het strafprocesrecht inzake termijnoverschrijdingen moet varen.¹⁴⁶ Eerder dan wetsvoorstellen analyseren op haar wijzigingen m.b.t. het verjarings*mechanisme*, zal deze thesis dezelfde wetsvoorstellen dan ook opnieuw analyseren op haar ideeën m.b.t. de nog steeds relevante doelstellingen van een verjarings*principe*. In dat opzicht voegt deze thesis vernieuwende descriptieve inzichten toe aan de huidige juridische literatuur, omdat het voorbereidende werkzaamheden analyseert vanuit een rechtstheoretische in plaats van juridisch-technische invalshoek.

21. WETSANALYSE VANUIT RECHTSTHEORETISCHE INVALSHOEK – Wijzen op het belang van een wetsanalyse vanuit rechtstheoretisch oogpunt vindt bovendien steun in rechtspraak van het Grondwettelijk Hof. In een recent arrest van 2015 heeft het Hof immers beklemtoond dat de Belgische wetgever inderdaad op verschillende momenten in Kamerdebatten wel degelijk heeft gewezen op wat zij nog relevante doelstellingen van het verjaringsprincipe acht. Volgens het Grondwettelijk Hof heeft de wetgever steeds een belangenafweging tussen dader en maatschappij trachten te bewerkstelligen. Enerzijds moet een verdachte tegen een niet-tijdige vervolging worden beschermd. Wat niet-tijdig is, hangt af van de ernst van het misdrijf en wordt bepaald door de huidige

¹⁴⁴ Zeker wat betreft de wetten *na* 1993. Voor ervoor, zie J. MEESE, *De duur van het strafproces – Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden algehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 49 e.v.

¹⁴⁵ Contra: A. JACOBS, “La loi du 11 décembre 1998 relative à la prescription de l’action publique”, *JT* 1999, 180: “*Les travaux préparatoires de la loi du 11 décembre 1998 rappellent ces différentes raisons d’être de la prescription*” of W. DE PAUW, “Rechtstheoretische kanttekeningen bij de verjaring van de strafvordering”, *Panopticon* 2006, 59.

¹⁴⁶ M.S. GROENHUIJSEN, “Verlenging of afschaffing van verjaringstermijnen in het strafrecht. Over rechtspolietieke overwegingen en rechtsstatelijke beperkingen”, *DD* 2002, 818. Dat wordt ook door de wetgever zelf erkend, zie bv. Wetsvoorstel tot wijziging van de artikelen 21 en 21bis van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering, teneinde voor sommige op minderjarigen gepleegde ernstige feiten de verjaringstermijn vast te stellen op 30 jaar, *Parl. St. Kamer* 2009-10, nr. 0233/003, 22; Zie ook: R. VERSTRAETEN en P. HELSEN, “De wet van 16 juli 2002 betreffende de verjaring van de strafvordering: verjaring van talrijke misdrijven op 1 september 2003”, *T.Straf.* 2003, 62.

verjaringstermijnen. De wetgever zou de dader daarmee een recht op vergetelheid gunnen. Anderzijds heeft de wetgever met het niet-vervolgen van de dader ook voor rechtszekerheid en maatschappelijke rust gekozen. De wetgever erkende in 1956 en 1993 immers dat na verloop van tijd de maatschappelijke vrede is hersteld en niet meer verstoord mag worden.¹⁴⁷

Analyse van de wet van 1993 bevestigt het standpunt van het Grondwettelijk Hof. Hoewel de wetgever erkent dat de maatschappij gevoeliger is geworden voor de impact van financiële delicten, doet dat op zichzelf geen afbreuk aan de doelstelling van de verjaring om maatschappelijke vrede te bewaren. Na een zekere tijd heeft het niet altijd zin om de dader nog te veroordelen.¹⁴⁸ Daarenboven, het feit dat toen werd geopteerd voor een algemene termijnverlenging voor wanbedrijven, betekende niet dat de wetgever geen algemene bezinning omtrent het verjaringsprincipe voor ogen had.¹⁴⁹ De wetgever stelde bijvoorbeeld in vraag of de verjaringstermijnen ook moesten lopen in de fase voor het vonnisgerecht.¹⁵⁰

Die bedenking zette de wetgever in 1998 verder aan het denken. Naar aanleiding van een artikel waarin enkele voorstellen werden gedaan om de onwenselijke gevolgen van de verjaring bij complexe misdrijven op te vangen¹⁵¹, werd in 1998 effectief wettelijk verankerd dat de inleiding van een zaak voor het vonnisgerecht als schorsingsgrond zou gelden.¹⁵² Een bespreking van de vele interpretatieproblemen waartoe deze wetswijziging aanleiding heeft gegeven alsook de vaststelling dat deze wet afbreuk deed aan de *ratio legis*¹⁵³ van de schorsing en om die redenen werd afgeschaft, zou ons te ver leiden.¹⁵⁴ Wat wel belangrijk is, is nagaan in hoeverre deze wetswijziging werd veroorzaakt door een veranderende visie op de doelstellingen van het verjaringsprincipe, want volgens MEESE leek de wetgever in die tijd geen aandacht meer te hebben voor de doelstellingen van de verjaring.¹⁵⁵ Die stelling klopt als we naar het resultaat van

¹⁴⁷ GwHof 11 juni 2015, nr. 83/2015, 19.

¹⁴⁸ MvT ontwerp van programmawet, *Parl. St. Kamer*, 1993-94, nr. 1211/1, 4 en 5.

¹⁴⁹ Ontwerp van programmawet, *Parl. St. Senaat* 1993-94, nr. 909-2, 3.

¹⁵⁰ *Ibid.*, ontwerp, 3; Zie ook J. MEESE, "De verjaring van de strafvordering na de 'Securitaswet' van 11 december 1998", *T. Strafr.* 2000, 3.

¹⁵¹ C. VAN DEN WYNGAERT en B. DE SMET, "De verjaring van de strafvordering in België: een onoverbrugbare hindernis voor de berechting van complexe zaken?", *RW* 1997-98, 174.

¹⁵² Wetsvoorstel tot wijziging wat de verjaring van de strafvordering betreft, van de voorafgaande titel van het wetboek van strafvordering, *Parl. St. Kamer* 996-97, nr. 1387/6,

¹⁵³ Volgens het Hof van Cassatie kan schorsing immers enkel voorkomen bij een wettelijk beletsel dat het instellen of uitoefenen van de strafvordering verhindert. Cass. 4 oktober 1994, AR P.93.0723.N.

¹⁵⁴ Zie Wetsvoorstel van 14 mei 2002 tot verlenging van de verjaringstermijnen voor niet-correctionaliseerbare misdaden, *Parl. St.* 2001-02, nr. 1625/002, 3; Bv. L. VERSLYPPE, "De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging", *N.C.* 2018, 28 of R. VERSTRAETEN en H. DEMEDTS, "Recente ontwikkelingen: de nieuwe strafprocesrechtelijke regels van de wetten houdende 'diverse bepalingen betreffende justitie' en de evolutie van de rechtspraak inzake salduz, antigoon en de motiveringsplicht in C. CONINGS, H. DEMEDTS, J. HUYSMANS, G. MARLIER, B. SPRIET, F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN (eds.), *Themis 79 - Straf-en strafprocesrecht*, Brugge, Die Keure, 2013, 176; Ook A. JACOBS, "La loi du 11 décembre 1998 relative à la prescription de l'action publique", *JT* 1999, 180 e.v.

¹⁵⁵ J. MEESE, "De verjaring van de strafvordering: de wanhoop nabij", *Rec.Cass.* 2001, 339; "Er kan immers bezwaarlijk worden voorgedhouden dat een dergelijke schorsingsgrond te rijnen is met de

de parlementaire voorbereidingen kijken, doch is niet terecht wanneer we het proces – met initieel wetsvoorstel en bespreking in Kamer – dat tot aanname van tekst heeft geleid analyseren. Het initieel wetsvoorstel was immers, zoals gezegd, geïnspireerd op een artikel uit het Rechtskundig Weekblad. De wetgever heeft zich gebaseerd op de aannames van de auteurs (o.a. VAN DEN WYNGAERT) van dat artikel. Welnu, als uitgangspunt bepleitten die auteurs toen nog steeds het behoud van een verjaringsprincipe, omdat “*de maatschappelijke orde niet steeds meer gediend is met vervolging (...) en de kans veeleer klein is dat de gerechtelijke overheden erin slagen alle nuttige bewijsgegevens te verzamelen.*”¹⁵⁶ Het wetsvoorstel bouwde bijgevolg, zij het impliciet, voort op de idee dat de verjaring de wet van het vergeten beschermt alsook de betrouwbaarheid van bewijsmateriaal verzekert. Ondanks het feit dat een sceptische houding van de publieke opinie ten aanzien van de verjaring in belangrijke complexe dossiers de verjaring onder druk zette, bleef de wetgever in de daaropvolgende Kamerdebatten op die twee¹⁵⁷ doelstellingen van het verjaringsprincipe wijzen.¹⁵⁸ Dit wijst erop dat de in 1998 ingevoerde wijziging van het verjaringsmechanisme theoretisch gezien geen¹⁵⁹ rechtstreeks gevolg was van een veranderende visie op het verjaringsprincipe, maar *wel*¹⁶⁰ de indruk kan wekken dat dit principe wordt uitgehouden. Enkele jaren later werd deze zienswijze bevestigd. Het wetsvoorstel Franchimont vermeldde immers, zij het terloops, naar de doelstelling van de verjaring om het verval van bewijsmateriaal door het tijdsverloop te verhinderen.¹⁶¹

filosofie van het verjaringsstelsel”. Zie ook: J. MEESE, “De verjaring van de strafvordering na de ‘Securitaswet’ van 11 december 1998”, *T. Strafr.* 2000, 9.

¹⁵⁶ Wetsvoorstel tot wijziging wat de verjaring van de strafvordering betreft van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, *Parl. St. Kamer*, 1997-98, nr. 1387/1, 3; C. VAN DEN WYNGAERT en B. DE SMET, “De verjaring van de strafvordering in België: een onoverbrugbare hindernis voor de berechting van complexe zaken?”, *RW* 1997-98, 174.

¹⁵⁷ En andere, doch minder voorkomende (en dus minder relevante) doelstellingen, zoals de verjaring als sanctie op de nalatigheid van de overheid of verjaring als grond tot strafvervangings voor de beklaagde. Zie A. JACOBS, “La loi du 11 décembre 1998 relative à la prescription de l’action publique”, *JT* 1999, 180.

¹⁵⁸ Wetsvoorstel tot wijziging wat de verjaring van de strafvordering betreft, van de voorafgaande titel van het wetboek van strafvordering, *Parl. St. Kamer* 96-97, nr. 1387/6, 2 en 3; Zie ook voetmoot 35 in A. JACOBS, “La loi du 11 décembre 1998 relative à la prescription de l’action publique”, *JT* 1999, 179 e.v.

¹⁵⁹ Dat wordt op verschillende plaatsen in de parlementaire voorbereiding erkend. Zo bevestigt DU BUS DE WARNAFFE dat de verjaring de drie doelstellingen dient die werden geproclameerd in 1808. Ook VAN DEURZEN wijst op het algemeen belang en het verzekeren van betrouwbaar bewijsmateriaal als doelstellingen. MOUREAU wijst op de rechtsonzekerheid voor de dader, enz... Zie Wetsvoorstel tot wijziging wat de verjaring van de strafvordering betreft, van de voorafgaande titel van het wetboek van strafvordering, *Parl. St. Kamer* 96-97, nr. 1387/6, resp. 14, 7 en 8.

¹⁶⁰ Als gevolg van de urgentie waarmee een wetswijziging werd doorgevoerd. Zie A. JACOBS, “La loi du 11 décembre 1998 relative à la prescription de l’action publique”, *JT* 1999, 186.

¹⁶¹ Wetsvoorstel houdende het wetboek van strafprocesrecht, *Parl. St. Senaat* 2003-04, nr. 3-450/1, 45; Of Voorontwerp van het wetboek strafprocesrecht opgesteld door de commissie strafprocesrecht, *Parl. St. Kamer* 2001-02, nr. 2043/001, 47; Zie trouwens ook: Wetsvoorstel tot invoeging van een artikel 21ter in de Voorafgaande Titel van het wetboek van Strafvordering, *Parl. St. Kamer*, 998-99, nr. 1961/5, 12: “*bij de verjaring wordt rekening gehouden met de tijd die gezien de aard van het misdrijf in principe en redelijkerwijze nodig is om de procedure te beëindigen, maar ook met het feit dat wordt erkend dat naarmate de tijd verstrijkt, een rechtmatig vergeten intreedt van de gepleegde feiten.*”; Zie ook: J. VERMEEREN, “De verjaring van de strafvordering”, *Jur.Falc.* 2005-06, 59.

Niettemin beschouwt men de securitas-wet toch best als een kenteringspunt in de discussie omtrent de houdbaarheid van het verjaringsinstituut. Hoewel de wetgever in de Kamerdebatten op de doelstelling van *o.a.* het maatschappelijk vergeten bleef wijzen, lijkt die doelstelling zich niet meer te veruitwendigen eenmaal een zaak voor het vonnisgerecht is ingeleid. Het is vooral in die fase dat een verjaringsmechanisme met abstracte termijnen volgens de wetgever tot onbillijke gevolgen kan leiden.¹⁶² Het Grondwettelijk Hof heeft in twee arresten m.b.t. de securitas-wet zelfs uitdrukkelijk geoordeeld dat de wetgever vermocht te veronderstellen dat de wet van het vergeten in de vonnisfase zijn geldingskracht verliest.¹⁶³ De recent door *potpourri-II* ingevoerde schorsingsgrond ondersteunt die these, omdat het opnieuw een schorsingsgrond in de vonnisfase betreft.¹⁶⁴

Heeft de wetgever die lijn doorgetrokken? Wat blijft van die doelstellingen *anno* 2020 over? Ophefmakende zaken kregen in de 21^e eeuw veel media-aandacht. De wetgever veronderstelt dat verjaring van die ophefmakende zaken het vertrouwen in justitie ondermijnt. Dat geldt zeker voor feiten van seksueel misbruik, waartegen de huidige samenleving een repressieve aanpak vereist.¹⁶⁵ Sommige auteurs menen dan ook dat de relevantie van de in 1998 nog steeds weerhouden doelstelling van “de wet van het vergeten” onder druk komt te staan.¹⁶⁶ Dat is echter buiten de wetgever gerekend: redeneert de wetgever werkelijk zoals auteurs doen vermoeden? Om dat te weten, moet de relevantie van die doelstelling worden getoetst. Net omdat vooral feiten van seksueel misbruik de afgelopen decennia wereldwijd veel media-aandacht hebben gekregen, dienen wetsvoorstellen over dat onderwerp als criterium om de relevantie van de wet van het vergeten als doelstelling te toetsen.

Dat begint bij een analyse van het verslag van de commissie-Adriaenssens. Daarin werd, n.a.v. de onthullingen van het seksueel misbruik

¹⁶² Arbitragehof 15 juli 1999, nr. 91/99, 10; In de Kamerdebatten zegt de heer LOZIE letterlijk dat “zijn overwegingen er niet op gericht zijn om de rechtsfiguur van de verjaring als zodanig in twijfel te trekken. Toch vindt hij het bijzonder storend dat de verjaring aanleiding kan zijn tot misbruik, bijvoorbeeld door personen die reeds in eerste aanleg schuldig werden bevonden en die, door het instellen van hoger beroep, de procedure kunnen rekken zodat de verjaring bereikt wordt.” Zie Wetsvoorstel tot wijziging wat de verjaring van de strafvordering betreft, van de voorafgaande titel van het wetboek van strafvordering, *Parl. St. Kamer* 96-97, nr. 1387/6, 6.

¹⁶³ Arbitragehof 15 juli 1999, nr. 91/99, in het bijzonder overweging B.10., 10; Herhaald in Arbitragehof 19 januari 2000, nr. 7/2000, 10; R. VERSTRAETEN en P. HELSEN, “De wet van 16 juli 2002 betreffende de verjaring van de strafvordering; verjaring van talrijke misdrijven op 1 september 2003, *T.Straf.* 2003, 64; Ook R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen, Maklu, 2012, 154; En ook verder *infra* nr. 38; Zie ook: R. VERSTRAETEN, “Algemene inleiding” in R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN (eds.), *De verjaring van de strafvordering voor rechtspractici*, Leuven, Universitaire Pers, 2005, 43.

¹⁶⁴ Wetsontwerp houdende wijzigingen van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl. St. Kamer* 2015-16, nr. 1418/001, 51.

¹⁶⁵ Zie bv. J. ROZIE en D. VANDERMEERSCH, “De aanpak van seksuele delinquentie in het licht van de publieke opinie en de voorstellen van de commissie tot hervorming van het strafrecht”, *RW* 2019-20, 484.

¹⁶⁶ Bv. L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering – van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij – analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, 89, nr. 170 of nr. 220 of G.J. VAN DE LAGEMAAT, “Is de vervolgingsverjaring verjaard”, *Ars Aequi* 2012, 347.

binnen de katholieke kerk¹⁶⁷, voor het eerst opnieuw grondig gedebatteerd over een verlenging resp. afschaffing van de verjaringstermijn voor feiten van seksueel misbruik. Het is duidelijk dat de meningen verdeeld waren. Enerzijds werd verschillende keren gewezen op het belang dat slachtoffers hebben bij de blijvende mogelijkheid om aangifte te doen. Van een veroordeling zou eveneens een “*maatschappelijke signaalfunctie*” uitgaan. Anderzijds werd gewezen op het feit dat de verjaring niet alleen de betrouwbaarheid van bewijsmateriaal garandeert, maar ook een stimulans is voor gerechtelijke autoriteiten.¹⁶⁸ Die verschillende argumenten werden ook gebruikt in de kort daaropvolgende verschillende wetsvoorstellen die de ene of de andere visie verdedigden. In het wetsvoorstel van 2010 waarin een verjaringstermijn van 30 jaar oppoortuun werd geacht, kwamen verschillende argumenten aan bod: enkel een verlenging van de verjaringstermijn voor feiten van seksueel misbruik doorvoeren is mogelijk incoherent, als andere niet-correctionaliseerbare misdaden wél nog verjaarbaar zijn, de rechten van verdediging van de beklaagde worden mogelijk aangetast, omdat getuigenbewijs in zedenzaken vaak de wensen overlaat, een verlenging is niet verantwoord in het licht van het recht op een eerlijk proces binnen een redelijke termijn die pas later begint te lopen, ...¹⁶⁹ Het wetsvoorstel van LANDUYT dat de verjaring voor dergelijke feiten wilde afschaffen, bracht daarentegen in herinnering dat, hoewel de bewijsproblematiek inderdaad reëel is, men er niet omheen kan dat voor zowel de samenleving als de slachtoffers een verjaringstermijn moeilijk verteerbaar is. Het is die visie die sedertdien meer aan bod komt. In 2014 werd geponeerd dat de afschaffing van de verjaring voor feiten van seksueel misbruik in het belang zou zijn van de maatschappij, niet raakt aan de redelijke termijn die pas begint te lopen op moment van beschuldiging en tevens verantwoord lijkt in het licht van het internationale recht waar oorlogsmisdaden reeds onverjaarbaar zijn.¹⁷⁰ Die argumenten *contra* de verjaring hebben de bovenhand genomen en de verjaringstermijn voor feiten van seksueel misbruik werd dan ook recentelijk afgeschaft.¹⁷¹ Dit doet vermoeden dat de wetgever de wet van het vergeten als doelstelling niet expliciet afwijst, doch wel in het specifieke geval van seksueel misbruik onderuit probeert te halen door vooral te wijzen op argumenten *contra* een verjaringsregime: onverminderde publieke behoefte aan bestraffing, rechten van slachtoffers, ...

¹⁶⁷ J. MEESE, *De verjaring van de strafvordering uitgeklaard*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 9.

¹⁶⁸ Verslag namens de bijzondere commissie betreffende de behandeling van seksueel misbruik en feiten van pedofilie binnen een gezagsrelatie, inzonderheid binnen de kerk, *Parl. St.* 2010-11, nr. 0520/002, 232.

¹⁶⁹ Zie Wetsvoorstel tot wijziging van de artikelen 21 en 21bis van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering, teneinde voor sommige op minderjarigen gepleegde ernstige feiten de verjaringstermijn vast te stellen op 30 jaar, *Parl. St.* Kamer 2009-10, nr. 0233/003, 1 e.v., in het bijzonder bv. p. 26: “*Bovendien zou een dergelijke verlenging van de verjaringstermijn indruisen tegen de belangrijkste doelstellingen van dat instrument (...): de “wet van het vergeten (van de dader)” toepassen, waardoor die na een bepaalde termijn kan worden geresocialiseerd, en voorkomen dat de rechter zich moet uitspreken in dossiers waarin het moeilijk – of zelfs onmogelijk – is bewijzen aan te brengen.*”

¹⁷⁰ Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering wat de afschaffing van de verjaring van seksuele misdrijven op minderjarigen betreft, *Parl. St.* Kamer 2014-15, nr. 0612/001, 1 e.v.

¹⁷¹ Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering wat de afschaffing van de verjaring van ernstige seksuele misdrijven op minderjarigen betreft, *Parl. St.* Kamer 2019-20, nr. 0439/03 en nr. 0439/01.

Het verval van betrouwbaar bewijsmateriaal, dat eventueel wel de keuze voor maatschappelijke rechtszekerheid zou kunnen staven, is daarmee duidelijk verworden tot een argument *pro* verjaring waarmee in recente parlementaire voorbereidingen niet echt rekening wordt gehouden.¹⁷²

Dat de wetgever aan de wet van het vergeten doorheen de tijd een andere invulling heeft gegeven alsook aan andere argumenten *pro* verjaring minder aandacht heeft besteed door de verhoogde maatschappelijke druk voor specifieke zware misdrijven is correct¹⁷³, doch mag ons niet doen besluiten dat het zinloos is geworden om de te lange duur van het strafproces te sanctioneren. Immers, van 1993 tot 2019 werd in parlementaire voorbereidingen meermaals op de doelstellingen van de verjaring gewezen en recent wees de wetgever nog op “*de functie van de verjaring om de rust en sereniteit in de maatschappij te herstellen*”.¹⁷⁴ In 2012 wilde de wetgever zelfs nog werk maken van een globale visie op het verjaringsleerstuk, maar daar kwam niet veel van in huis.¹⁷⁵ De Belgische wetgever heeft, in tegenstelling tot de Nederlandse¹⁷⁶ wetgever, met de verschillende aanpassingen aan het verjaringsmechanisme dus niet per definitie willen raken aan het verjaringsprincipe. Daar was trouwens ook nog geen draagvlak voor.¹⁷⁷ De wetgever maakt met zijn recente wetswijzigingen – bijvoorbeeld de invoering van het verzoek tot bijkomende onderzoekshandelingen als nieuwe schorsingsgrond – vooral duidelijk dat het

¹⁷² Ook al zal bewijsmateriaal moeilijker te verzamelen zijn en vaak tot buitenvervolginstelling worden besloten, is het afschaffen van een verjaringsregime belangrijk als maatschappelijke symboliek: Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering wat de afschaffing van de verjaring van ernstige seksuele misdrijven op minderjarigen betreft, *Parl. St.* Kamer 2019-20, nr. 0439/03 en nr. 0439/01, 4.

¹⁷³ L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering – van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij – analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, nr. 215.

¹⁷⁴ Wetsontwerp houdende wijzigingen van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl. St.* Kamer 2014-15, nr. 1219/005 (verslag van eerste lezing), 54.

¹⁷⁵ Voorstel van resolutie van 23 mei 2012 betreffende de beperking van het aantal verjaringstermijnen, *Parl. St.* 2011-12, nr. 2211/001, 5.

¹⁷⁶ Waarin vaak een *heroverweging* van traditionele doelstellingen werd doorgevoerd. Zie bv. Kamerstukken II met betrekking tot het voorstel van wet van de leden Dittrich en Van Haersma Buma tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met het vervallen van de verjaringstermijn voor de vervolging van moord en enkele andere misdrijven alsmede enige aanpassingen van de regeling van de verjaring en de stuiting van de verjaring en de regeling van de strafverjaringstermijn, 2003-04, nr. 7, nr. 28 495, 4 e.v.; Zie ook Kamerstukken II met betrekking tot het voorstel van wet van de leden Dittrich en Van Haersma Buma tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met het vervallen van de verjaringstermijn voor de vervolging van moord en enkele andere misdrijven alsmede enige aanpassingen van de regeling van de verjaring en de stuiting van de verjaring en de regeling van de strafverjaringstermijn, 2001-02, nr. 28 495, 3 en 4; Zie ook A.J.M. MICHIELSE, “De strekking van het instituut verjaring” in J.W. FOKKENS, E.J. HOFSTEE en A.J.M. MACHIELSE (eds.), *Wetboek van strafrecht - Noyon, Langemeijer, Rimmelink*, Deventer, Wolter Kluwer, 2017, online geraadpleegd, file:///Users/Jacob/Downloads/Wetboek%20van%20Strafrecht%20-%20Noyon,%20Langemeijer,%20Rimmelink,%201%20De%20strekking%20van%20het%20instituut%20verjaring%20b.pdf, 2.

¹⁷⁷ Zowel in 1998, zie R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen, Maklu, 2012, 154 als in 2013, zie F. SCHUERMANS, “Verzoeken tot bijkomende onderzoekshandelingen als nieuwe grond tot schorsing van de verjaring van de strafvordering”, *T.Strafr.* 2013, 174, nr. 17.

huidige verjaringsmechanisme naar haar oordeel te veel gewicht in de schaal van de beklagde legt.

We kunnen wel besluiten dat een echte grondige toelichting over de al dan niet relevantie van sommige doelstellingen tot op heden is uitgebleven. Vaak werd het verjaringsmechanisme aangepast louter om een oplossing te bieden voor de verjaring van complexe dossiers, zoals fraudezaken of zaken van seksueel misbruik.¹⁷⁸ Wat de evolutie van dat laatste betreft, lijkt de wetgever trouwens ook het gelijkheidsbeginsel niet te eerbiedigen. In hoeverre is het gerechtvaardigd om, wat de verjaring aangaat, in een gedifferentieerde behandeling te voorzien voor een dader van een moord enerzijds en een dader van seksueel misbruik anderzijds?¹⁷⁹ De kans dat deze wetgeving een grondwettigheidstoets niet doorstaat, is reëel. Een door de wetgever gemaakte verwijzing naar de Nederlandse onverjaarbaarheid van misdrijven van seksueel misbruik¹⁸⁰ faalt hierdoor, omdat in Nederland de lijn van onverjaarbaarheid net wel werd doorgetrokken naar misdrijven van dezelfde zwaarwichtigheid, waaronder moord. De ernst van het feit, beklemtoond door de strafmaxima, moet immers, aldus de wetgever, richtinggevend zijn om de verjaringsregels aan te passen.¹⁸¹

b. Rechtspraakanalyse vanuit rechtstheoretische invalshoek

22. AANPASSINGEN AAN HET VERJARINGSMECHANISME... - Niet alleen de Belgische wetgever (zie *supra* nr. 19), maar ook de Belgische rechtspraak heeft het verjaringsconcept door toepassing van verschillende juridische technieken dermate uitgehold. Om die reden dringt de logische vraag zich op in welke mate de rechtspraak het nog nodig vindt om met het tijdsverloop in het strafprocesrecht rekening te houden. Hoewel het Hof van Cassatie het verjaringsprincipe in 1917 nog gunstig gezind leek te zijn¹⁸², heeft het Hof in andere arresten een visie ontwikkeld waarin het de verjaring zoveel als mogelijk in de tijd probeert uit te stellen.¹⁸³ De verjaringsproblematiek betreffende het misdrijf gebruik van valse stukken is daar een duidelijk voorbeeld van: het Hof van Cassatie houdt er daar immers een zeer ruime interpretatie van

¹⁷⁸ Bv. B. DE SMET, “Aanpassing van de schorsing van de verjaring van de strafvordering”, *RW* 2012-13, 1396; P. HELSEN, “Bijkomend onderzoek en de verjaring: wat schort er aan de schorsing?”, *T.Straf.* 2015, 208.

¹⁷⁹ Zie voor een recent artikel daaronter: J. DE WIT, “Verjaren kan niet meer”, *Juristenkrant* 2019, 12.

¹⁸⁰ Bv. Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering wat de afschaffing van de verjaring van ernstige seksuele misdrijven op minderjarigen betreft, *Parl. St. Kamer* 2019-20, nr. 0439/03, 3.

¹⁸¹ Kamerstukken II met betrekking tot de wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met de aanpassing van de regeling van de vervolgingsverjaring 2010-11, 32 890, nr. 3, 7.

¹⁸² Cass. 24 december 1917, *Arr. Cass* 1918, 167, waar het wees op traditionele doelstellingen van het verjaringsprincipe zoals het verzekeren van de betrouwbaarheid van bewijsmateriaal etc.

¹⁸³ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 191 en 241; Ook in Frankrijk: J. MICHEL, “La réforme de la prescription pénale: le débat parlementaire”, *Les cahiers de la justice* 2016, 629.

voortdurende misdrijven op na.¹⁸⁴ Ook een ongebreidelde toepassing van mogelijke “daden van stuiting” lijkt verjaringsvijandig.¹⁸⁵ Voor andere rechtbanken blijft een abstracte verjaringstermijn eveneens een struikelblok. Dientengevolge wordt met de soevereine beoordelingsvrijheid¹⁸⁶ om eenheid van opzet tussen verschillende feiten aan te nemen soms niet zuinig omgesprongen.¹⁸⁷

23. ... MAAR WAT MET HET VERJARINGSPRINCIPE? Opnieuw rijst de vraag of daarmee ook het verjaringsprincipe volledig is uitgehold. Nu zowel de Belgische wetgever als de Belgische rechtspraak behoren te opereren binnen een grondwettelijk en mensenrechtelijk kader¹⁸⁸, is het vooral belangrijk om na te gaan in hoeverre het Grondwettelijk Hof resp. EHRM zich hebben uitgesproken over de wenselijkheid van een verjaringsprincipe. In hoeverre is het nut van een verjaringsprincipe achterhaald, wanneer abstracte verjaringstermijnen mogelijks leiden tot een schending van mensenrechten of grondrechten?

24. RECHTSPRAAK IN BURGERRECHTELIJKE ZAKEN... – In burgerrechtelijke zaken lijkt het verjaringsprincipe op het eerste gezicht alleszins meer en meer onder druk te komen staan. De asbestzaak *Howard v. Moor* stelt dit scherp. Het EHRM oordeelde immers dat een systematische toepassing van verjaringstermijnen op die personen die pas lang na de gebeurtenis kennisnemen van hun asbestschade het recht op toegang tot de rechter gewaarborgd door art. 6 EVRM kan beknotten.¹⁸⁹ Dat dergelijke specifieke omstandigheden mogelijks tot een schending van het recht op toegang tot de rechter *ex. art. 6 EVRM* kunnen leiden, werd tevens bevestigd in andere zaken.¹⁹⁰

Nochtans blijven dergelijke zaken eerder de uitzondering dan de regel. Het recht op toegang tot een rechter is immers niet absoluut en lidstaten hebben een ruime appreciatiemarge om, met verjaringstermijnen, dit recht te

¹⁸⁴ Het zou ons te ver leiden om hier dieper op in te gaan. Voor een discussie zie *ibid.* MEESE, 165, nr. 181 e.v.

¹⁸⁵ *Ibid.* MEESE, 191 en de verwijzingen naar Cassatierechtspraak aldaar.

¹⁸⁶ Opnieuw *ibid.* MEESE., 152 en de verwijzingen naar Cassatierechtspraak aldaar.

¹⁸⁷ L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering – van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij – analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, nr. 83; Of C. VAN DEN WYNGAERT en B. DE SMET, “De verjaring van de strafvordering in België: een onoverbrugbare hindernis voor de berechting van complexe zaken?”, *RW* 1997-98, 172.

¹⁸⁸ o.w.v. de verticale directe werking van het EVRM (België is een monistisch stelsel) Zie bv. Cass. 27 mei 1971, *Arr. Cass.* 1971, 959; Zie ook W. VANDENHOLE, “Belgium” in T. LIEFAARD and J.E. DOEK (eds.), *Litigating the rights of the child - The UN Convention on the Rights of the Child in domestic and international jurisprudence*, Doordrecht, Springer, 2015, 106.

¹⁸⁹ EHRM, “Persons suffering from asbestos-related diseases were unable to assert their rights owing to the rules of limitation periods”, *Press release EHRM* 2014, 3.

¹⁹⁰ Zie bv. EHRM 12 januari 2006, *Mizzi v. Malta*, nr. 26111/02, 17 of EHRM 7 juli 2009, *Stagno v. Belgium*, nr. 1062/07, *press release online geraadpleegd: file:///Users/Downloads/Chamber%20judgment%20Stagno%20v.%20Blegium%2007.07.09%20(2).pdf*; Zie ook E. VERJANS, “Correctiefiguren op de onbillijke gevolgen van de bevrijdende verjaring”, *TBBR* 2014, 10, nr. 13.

beperken.¹⁹¹ In het principe-arrest *Stubbings en anderen v. Verenigd Koninkrijk*, waar het EHRM zich moest uitspreken over de verenigbaarheid van een verjaringstermijn met een vordering tot schadevergoeding voortvloeiend uit seksueel misbruik, werd duidelijk bepaald dat een verjaringstermijn in principe art. 6 EVRM niet schendt, indien het legitieme doelstellingen nastreeft, niet raakt aan de essentie van het recht op toegang tot de rechter en proportioneel is ten opzichte van het nagestreefde doel.¹⁹² Het Grondwettelijk Hof sluit zich daarbij aan in haar oordeel over een mogelijke schending van het non-discriminatiebeginsel.¹⁹³ En inderdaad, volgens het EHRM, wat nadien nogmaals – in een strafrechtelijke zaak althans – bevestigd is in het arrest *Coëme en anderen v. België*, streven verjaringstermijnen effectief legitieme doelstellingen na, m.n. rechtszekerheid en het vermijden van gerechtelijke dwalingen dewelke zouden kunnen ontstaan als de rechter een oordeel zou moeten vellen op basis van onbetrouwbaar bewijsmateriaal.¹⁹⁴ Recentelijk heeft het Grondwettelijk Hof nog naar die rechtspraak verwezen.¹⁹⁵ Dit doet ons besluiten dat het EHRM dan wel een *in concreto* beoordeling van specifieke omstandigheden genegen mag zijn, van de principiële geldigheid van een verjaringsprincipe werd nooit afgestapt.

25. ... MAAR WAT MET STRAFRECHTELIJKE ZAKEN? – Kan deze redenering zonder meer toepassing vinden in strafrechtelijke zaken? Het lijkt inderdaad onlogisch dat het EHRM tot een schending van art. 6 EVRM zal besluiten in strafrechtelijke zaken, te meer omdat er niet zoiets bestaat als een mensenrecht van slachtoffers om zich tot de strafrechter te wenden.¹⁹⁶ Let wel, als verdragsstaten aan het slachtoffer een belangrijkere rol geven in het strafproces – en dat doet België, gelet op de mogelijkheid van slachtoffers zich burgerlijke partij te stellen voor de onderzoeksrechter, zie art. 63 Sv. – moeten ze de minimumwaarborgen van art. 6 EVRM naleven.¹⁹⁷ Daar lijkt zich in België geen probleem te vormen, nu het verval van de strafvordering niet *ipso facto* tot het

¹⁹¹ Zie ook S. SOMERS, “Verjaring in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht vanuit mensenrechtelijk perspectief”, *RW*2010-11, 1749.

¹⁹² EHRM 22 oktober 1996, *Stubbings en anderen v. Verenigd Koninkrijk*, nr. 22083/93, 14 and 15; Zie ook: E. VERJANS, “Correctiefiguren op de onbillijke gevolgen van de bevrjiddende verjaring”, *TBBR*2014, 6.

¹⁹³ S. SOMERS, “Verjaring in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht vanuit mensenrechtelijk perspectief”, *RW*2010-11, 1751.

¹⁹⁴ *Ibid.*, *Stubbings*, 15 en ook EHRM 22 juni 2000, *Coëme en anderen v. België*, nr. 32492/96, nr. 146.

¹⁹⁵ GwHof 4 april 2019, nr. 54/2019, 7; Zie ook eerdere rechtspraak geraadpleegd in E. VERJANS, “Aanvangspunt van de verjaringstermijn voor persoonlijke rechtsvorderingen op de helling?”, online geraadpleegd:

file:///Users//Downloads/Verjans,%20E.,%20Aanvangspunt%20van%20de%20verjaringstermijn%20voor%20persoonlijke%20rechtsvorderingen%20op%20de%20helling,%20RW%202015-16.pdf, 2.

¹⁹⁶ S. DEWULF, “Enkele (r)evoluties in het strafprocesrecht gespiegeld in het fundamenteel recht op toegang tot de rechter” in A. VAN OEVELEN, S. RUTTEN and J. ROZIE (eds.), *Recht op toegang tot de rechter*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 78.

¹⁹⁷ *Ibid.*, DEWULF, 78; Ook: C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen, Maklu, 2006, 781.

verval van de burgerlijke vordering leidt en het slachtoffer zijn rechten nog kan laten gelden voor de burgerlijke rechter.¹⁹⁸

Voor artikelen 2, 3 en 8 EVRM is dat minder evident. In het voornoemde arrest *Stubbings en anderen v. Verenigd Koninkrijk* werd door het slachtoffer ook een schending van art. 8 EVRM opgeworpen. Het EHRM besloot evenwel niet tot een schending van art. 8 EVRM, omdat de eiseres nog een strafrechtelijk rechtsmiddel ter hare beschikking had. Engeland kent immers geen verjaringstermijn voor ernstige misdrijven en dus ook niet voor seksueel misbruik (zie *infra* nr. 32). De vraag rijst wat het oordeel van het EHRM in dergelijke zaken m.b.t. art. 8 EVRM dan wel zou zijn, indien er door een termijn voor de verjaring van de strafvordering geen effectief *strafrechtelijk* rechtsmiddel meer voorhanden is, onverminderd enige civielrechtelijke remedie. Hoewel het EHRM in *Stubbings en anderen v. Verenigd Koninkrijk* erkent dat door toedoen van “*a developing awareness in recent years for the range of problems caused by child abuse and its psychological effects on victims*” het mogelijk is dat in de nabije toekomst verjaringstermijnen dienovereenkomstig moeten worden aangepast¹⁹⁹, had het Hof voorheen, in *X en Y v. Nederland*, reeds besloten dat wanneer essentiële aspecten van het privéleven op het spel staan, “*effective deterrence*” noodzakelijk is en enkel kan bereikt worden middels strafrechtelijk ingrijpen.²⁰⁰ Die zaak betrof seksueel misbruik van een mentaal gehandicapt kind dat zelf geen strafklacht kon indienen wegens haar handelingsonbekwaamheid. Dat zij door dit procedureel obstakel geen klacht kon neerleggen, werd beschouwd als een schending van art. 8 EVRM. Recentelijk heeft het EHRM die klassieke benadering duidelijk opnieuw in de verf gezet. Het EHRM heeft bijvoorbeeld de positieve verplichting van staten ex art. 8 EVRM om in een adequaat strafrechtelijk kader te voorzien beoordeeld in het licht van de aanwezige rechtsmiddelen voor de eiser.²⁰¹ Daarnaast oordeelde het EHRM ook dat op verdragsstaten een uit art. 8 EVRM afgeleide procedurele verplichting rust om in een effectief strafrechtelijk onderzoek te voorzien.²⁰² Dientengevolge kan een schending van art. 8 EVRM als argument worden gebruikt om de noodzaak van een verjaringsprincipe in vraag te stellen.²⁰³ Zaken zoals *Söderman v. Zweden* maken duidelijk dat het voor

¹⁹⁸ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 239.

¹⁹⁹ EHRM 22 oktober 1996, *Stubbings en anderen v. Verenigd Koninkrijk*, nr. 22083/93, 16, nr. 56.

²⁰⁰ EHRM 26 maart 1985, *X en Y v. Nederland*, nr. 8978/80; Zie ook EHRM, “Guide on art. 8 of the European Convention on Human rights”, 2019, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_ENG.pdf, 21, nr. 7.

²⁰¹ EHRM 12 november 2013, *Söderman v. Zweden*, nr. 5786/08.

²⁰² EHRM 4 december 2003, *MC v. Bulgarije*, nr. 39272/98. In de zaak *O’Keeffe*, die ook ging over seksueel misbruik in een school, werd geen schending van art. 8 EVRM op procedureel vlak weerhouden, omdat er effectief vervolging kwam: EHRM 28 januari 2014, *O’Keeffe v. Ireland*, nr. 35810/09.

²⁰³ Dat verjaring (voor ernstige feiten en in het bijzonder die van seksueel misbruik) in het licht van het EVRM een mensenrechtenschending inhoudt, wordt trouwens door meerdere auteurs verdedigd. Zie bv. J.A. HESSBRUEGE, “Justice delayed, not denied: statutory limitations and human rights crimes”, *Georgetown journal of international law* 2012, 356; U. KILKELLY, *The Child and the European Convention on Human Rights*, Dartmouth, Ashgate, 1999, 183; R. LOWE, “Extending statutes of limitations for victims of childhood sexual abuse based on the development model and international law”, *Public interest law journal* 2015, 37: deze auteur vat het huidige

ernstige misdrijven zoals seksueel misbruik inderdaad niet volstaat om het slachtoffer naar civielrechtelijke remedies te verwijzen.²⁰⁴ Er moet een strafrechtelijk onderzoek volgen. Kortom, als verjaringstermijnen een rechtsgeldige beperking kunnen zijn van het recht op een toegang tot een rechter *ex art. 6 EVRM*, moet minstens worden aanvaard dat ze de mogelijkheid beperken om een rechtsmiddel aan te wenden om de rechten gewaarborgd in art. 8 EVRM te verzekeren.

Art. 8 EVRM hangt ook nauw samen met art. 3 EVRM. Beide artikelen kunnen bovendien worden ingeroepen in een geschil tussen twee individuen.²⁰⁵ Wat dat artikel betreft, heeft het EHRM in een folteringszaak, *Cestaro v. Italië*, zelfs uitdrukkelijk bepaald dat het bestaan van niet flexibele verjaringstermijnen onverenigbaar is met de procedurele verplichtingen van een staat *ex art. 3 EVRM*.²⁰⁶ In tegenstelling tot wat voor art. 8 EVRM geldt, bestaat voor dat artikel een expliciete link tussen de onwenselijkheid van verjaringstermijnen en een schending van art. 3 EVRM. Eerder had het EHRM deze rechtspraak nog uiteengezet in *Böber v. Turkijë*. Het Hof stelde toen op overtuigende wijze dat “*when an agent of the State is accused of crimes that violate Article 3, any ensuing criminal proceedings and sentencing must not be time-barred and the granting of an amnesty or pardon should not be permissible*”.²⁰⁷ Dezelfde redenering kan worden doorgetrokken naar de rechten gewaarborgd door art. 2 EVRM. In een zaak waar vervolgingsautoriteiten niet voortvarend waren geweest in hun onderzoek naar de daders van een moord en als gevolg daarvan de verjaring optrad, werd besloten tot een schending van art. 2 EVRM. Door gebrek aan een effectief strafrechtelijk onderzoek, konden de daders niet worden gestraft.²⁰⁸

26. AFGEZWAKT DOCH NOG STEEDS GELDEND VERJARINGSPRINCIPE – Het EHRM lijkt zich dus vijandig op te stellen tegenover de aanwezigheid van verjaringstermijnen voor misdrijven die de *threshold* van de artikelen 2, 3 of 8 EVRM benaderen. Toch mag dat ook niet worden overroepen. Verdragsstaten hebben nog steeds een appreciatiemarge om al dan niet met een verjaringssysteem te werken. Het is vooral zo dat die marge verkleint bij ernstige misdrijven, in het bijzonder wanneer kwetsbaren – zoals kinderen, in geval van

wettelijk kader m.b.t. de bescherming van de rechten van het kind inzake seksueel misbruik samen en gebruikt dat kader om een afschaffing van de verjaring te bepleiten; Zie ook J. GALLEN, “Historical abuse and the statute of limitations”, *Statute Law Review (Oxford University Press)* 2018, 114 e.v.

²⁰⁴ EHRM 12 november 2013, *Söderman v. Zweden*, nr. 5786/08, 23, 24 en 31; In de *case Söderman v. Zweden* zet het EHRM dat principe duidelijk uiteen. De zaak ging over voyeurisme door een stiefvader ten nadele van zijn stiefkind. Dat misdrijf haalde niet de *threshold* van seksueel misbruik en civielrechtelijke remedies zouden moeten volstaan. Die waren er echter niet.

²⁰⁵ Vb. EHRM 20 maart 2012, *CAS en CS v. Roemenië*, nr. 26692/05, 13, nr. 70.

²⁰⁶ EHRM 7 april 2015, *Cestaro v. Italië*, nr. 6884/11, 52, nr. 208 en ook D. CAROLEI, “Cestaro v. Italy: the European Court of Human Rights on the duty to criminalise torture and Italy’s structural problem”, *International Criminal Law Review* 2017, 582; Voor een duidelijke bespreking daarvan, zie S. CALLENS, *Naar een vereenvoudiging van de regeling van de verjaring van de strafvordering*, onuitg. masterscriptie, KU Leuven, 2013, 77 e.v.

²⁰⁷ EHRM 9 april 2013, *Böber v. Turkijë*, nr. 62590, 7.

²⁰⁸ EHRM 26 juli 2007, *Angelova en Iliev v. Bulgarijë*, nr. 55523/00, *T.Straf.* 2007, 415.

seksueel misbruik²⁰⁹ - betrokken zijn. Kritische bedenkingen vanuit mensenrechtelijk perspectief vormen bijgevolg vooral een extra argument *contra* verjaring en leiden tot een mogelijke afzwakking van het verjaringsprincipe.²¹⁰ Dat het EHRM het verjaringsprincipe *an sich* daarmee geenszins heeft verworpen, werd trouwens opnieuw onderstreept door het arrest *Oleksandr Volkov v. Oekraïne* van 2013. Daarin oordeelde het EHRM dat nét de niet-naleving van verjaringstermijnen voor de procedure die tot het opleggen van tuchtrechtelijke straffen leidt art. 6 EVRM (recht op eerlijk proces binnen redelijke termijn) schendt. “*Limitation periods are a common feature of the domestic legal systems of the Contracting States as regards criminal, disciplinary and other proceedings*” en rechtszekerheid was, net zoals bij *Stubbings en anderen v. Verenigd Koninkrijk*, opnieuw een algemeen beginsel met belangrijke juridische waarde.²¹¹

Dat de traditioneel verdedigde doelstelling “de wet van het vergeten” nog steeds relevant is, doch vooral andere doelstellingen aan draagkracht lijken te verliezen, is ook af te leiden uit de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof. Hoewel het Hof, in navolging van het EHRM, belang blijft hechten aan algemene maatschappelijke rechtszekerheid²¹², kan niet hetzelfde gezegd worden voor rechtszekerheid voor de dader *in personam*.²¹³ In een vrij recent arrest m.b.t. de retroactiviteit en onmiddellijke toepasbaarheid van een voor de beklaagde nadelige verjaringswet, is het Hof niet meer overtuigd van het argument dat rechtszekerheid voor de dader belangrijk blijft.²¹⁴ Immers, het Hof vond dat “*de onvoorspelbaarheid die te maken heeft met het feit dat een misdrijf dat strafbaar was op het ogenblik dat het werd begaan, nog met dezelfde straf zou kunnen worden gestraft na het verstrijken van de verwachte termijn van verjaring, doordat het misdrijf deel uitmaakt van een reeks stralbare gedragingen die ten gevolge van de eenheid van opzet als één voortgezet misdrijf worden beschouwd, niet van die aard is dat daarmee albreuk wordt gedaan aan de artikelen 12 en 14 van de Grondwet, noch aan artikel 7 van het Europees Verdrag voor de Rechten Van de Mens*”, want, zo bevestigt het Hof, de verjaring “*steunt (uitsluitend) op overwegingen van algemeen belang*”.²¹⁵

²⁰⁹ Het EHRM verwees zelfs naar het Kinderrechtenverdrag en het Kinderrechtencomité heeft zich negatief uitgesproken over verjaringstermijnen. Zie EHRM 12 november 2013, *Söderman v. Zweden*, nr. 5786/08, 23; Kinderrechtencommissie, “Richtlijnen met betrekking tot de implementatie van het facultatief protocol bij het Kinderrechtenverdrag betreffende de inschakeling van kinderen in kinderhandel, kinderprostitutie en kinderpornografie”, *CRC/C/156* 2019, 17, nr. 95.

²¹⁰ Zie verder *infra* nr. 29.

²¹¹ Zie EHRM 9 januari 2013, *Oleksandr Volkov vs. Oekraïne*, nr. 21722, 35.

²¹² GwHof 4 april 2019, nr. 54/2019, 6; GwHof 11 juni 2015, nr. 83/2015, 19; Arbitragehof 22 juni 2005, nr. 109/2005, 9.

²¹³ Volgens GEIREGAT moet inderdaad een onderscheid worden gemaakt tussen *de algemene notie van rechtszekerheid en rechtszekerheid* voor de dader. Zie S. GEIREGAT, “Kanttekening - doelstellingen van de verjaring van de strafvordering”, *RW* 2016-17, 158.

²¹⁴ Zie ook W. DE PAUW, “Rechtstheoretische kanttekeningen bij de verjaring van de strafvordering”, *Panopticon* 2006, 53.

²¹⁵ Arbitragehof 22 juni 2005, nr. 109/2005, 9.

1.1.4. Antwoord op het principe-vraagstuk: overblijvende doelstellingen

27. BESLUIT DESCRIPTIEVE ANALYSE - Het is duidelijk dat door de Nederlandse²¹⁶ en, in veel mindere mate, door de Belgische wetgever, vraagtekens worden geplaatst bij de houdbaarheid van het instituut van de verjaring. Er bestaat in België geen consensus over het afschaffen van een verjaringsprincipe; een descriptieve analyse van wetgeving maakt eerder een confrontatie tussen verschillende argumenten *pro* en *contra* duidelijk (zie bijvoorbeeld het debat betreffende de afschaffing van de verjaring voor feiten van seksueel misbruik). De wetgever verwees in het verleden sporadisch naar wat hij nog steeds relevante doelstellingen van de verjaring acht - wat ons voorzichtig een besluit kan doen vormen over zijn houding ten opzichte van een verjaringsprincipe - maar vergat altijd, zo stelden auteurs correct²¹⁷, een grondige reflectie van het verjaringsprincipe door te voeren. Er is dus nood aan een genuanceerdere herformulering van traditionele doelstellingen om de wetgever op weg te helpen. Die herformulering wordt hieronder doorgevoerd.

28. ALGEMENE DENKFOUT - Er moet wel gewezen worden op het feit dat van oudsher in rechtsleer en wetgeving verwarring blijft bestaan omtrent het reeds beschreven onderscheid tussen wat ik het principe- en mechanismevraagstuk heb genoemd (zie supra nr. 6). In 1878 bestond bijvoorbeeld discussie over het al dan niet wettelijk verankeren van het stuitingsmechanisme.²¹⁸ De kritiek van toen is ook vandaag nog merkbaar. Het stuitingsmechanisme zou haaks staan op de doelstelling van het verjaringsprincipe om betrouwbaarheid van bewijsmateriaal te verzekeren. Hoe kan een verdachte, of met uitbreiding de verdachten ten aanzien van wie de stuiting in rem werkt, immers steeds op de hoogte zijn van een onderzoeksdaad die tegen hem wordt ingesteld en bijgevolg voor zichzelf bewijsmateriaal vrijwaren?²¹⁹ Volgens VERSLYPPE zou dezelfde redenering opgaan voor de talloze schorsingsgronden: de zogenaamde “wet van het vergeten” zou daardoor als doelstelling duidelijk aan relevantie inboeten.²²⁰ Opnieuw verwijzend naar MIHMAN (zie supra, nr. 6), is dit een denkfout: vooraleer het mechanisme-vraagstuk te pas kan komen - in dit geval: de verjaring kan worden gestuit door een onderzoeksdaad - moet het principe-vraagstuk worden uitgewerkt - is het verzekeren van betrouwbaar bewijsmateriaal nog een relevante doelstelling om met het tijdsverloop rekening te houden? -, en niet andersom. Auteurs tonen enkel aan dat ingeval een bepaalde doelstelling

²¹⁶ Zie voor bevestiging: C.P.M. CLEIREN, J.H. CRIJNS en M.J.M. VERPALEN, *Strafrecht - Tekst en commentaar*, Deventer, Kluwer, 2014, 661.

²¹⁷ Zie supra nr. 5.

²¹⁸ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 52.

²¹⁹ S. GEIREGAT, “Kanttekening - doelstellingen van de verjaring van de strafvordering”, *RW* 2016-17, 157; J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 29.

²²⁰ L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, 170, nr. 45.

relevant is, die positiefrechtelijke uitwerking daar haaks op staat. Om dit te verduidelijken, citeer ik een passage uit het doctoraat van VAN DORST: “*Kenmerkend voor de meeste verjaringstheorieën is voorts (...) dat zij nagenoeg alle sterk gekleurd zijn door het verjaringssysteem waaraan de respectieve schrijvers gewend zijn, zodat zij in wezen én een verklaring geven voor het fenomeen dat in rechte wordt rekening gehouden met het tijdsverloop én een rechtvaardiging voor de wijze waarop dat in wettelijke bepalingen is geregeld. M.i. gaat het hier echter om twee verschillende problemen, aangezien de eventuele gewenstheid c.q. noodzaak om met het tijdsverloop rekening te houden niet vanzelfsprekend leidt tot de consequentie dat de wetgever daaromtrent regels moet stellen.*”²²¹ De vraag of bijvoorbeeld het stuitingsmechanisme voldoet aan de doelstellingen van de verjaringsprincipe kan m.a.w. enkel beantwoord worden indien men weet welke doelstelling nog relevant is (en dus indien men, nog abstracter gesteld, weet waarom de wetgever wil rekening houden met het tijdsverloop en termijnoverschrijdingen wil sanctioneren). Het is die vraag die in dit deel wordt beantwoord.

Er moet bijgevolg een antwoord gevonden worden op de vraag welke doelstellingen de verjaring als *principe* doch niet als *mechanisme* rechtvaardigen. Of nog: er moet een antwoord gevonden worden op de vraag *wat vandaag de dag de overblijvende redenen zijn om met het tijdsverloop rekening te houden en termijnoverschrijdingen te sanctioneren* eerder dan op welke positiefrechtelijke wijze dit moet gebeuren. Ook MIHMAN betreurt dat doelstellingen vaak aan het verjarings*mechanisme* veeleer dan aan het *principe* worden gekoppeld. Hij toont aan dat geen andere aanwijsbare reden bestaat voor de vaststelling dat het aanvangspunt van de verjaringstermijn of het stuitings- en schorsingsmechanisme nooit kunnen voldoen aan alle doelstellingen, net omdat de meeste doelstellingen louter bestaan om een of andere specifieke positiefrechtelijke invulling, zoals een stuitingsmechanisme, te rechtvaardigen.²²²

29. ANTWOORD ONDERZOEKSVRAAG 1 - DE WET VAN HET VERGETEN ALS ENIGE DOELSTELLING VAN HET VERJARINGSPRINCIPE - Rekening houdend met al het voorgaande, rijst nu de (eerste onderzoeks)vraag *wat de overblijvende doelstellingen zijn waaraan het verjaringsprincipe moet beantwoorden*. VAN DORST's en MIHMAN's inzichten bieden daarbij een belangrijke meerwaarde voor ons besluit m.b.t. deze vraag. In tegenstelling tot andere rechtsgeleerden

221 A.J.A. VAN DORST, De verjaring van het recht tot strafvordering, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 88.

222 A. MIHMAN, Contribution à l'étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 286. Om die reden zijn de doelstellingen dan ook, zo stelt DE PAUW, vaak onderling onverenigbaar. Zie W. DE PAUW, “Rechtstheoretische kanttekeningen bij de verjaring van de strafvordering”, *Panopticon* 2006, 59; Zie inderdaad: A.J.A. VAN DORST, De verjaring van het recht tot strafvordering, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 48; Ook impliciet in S. GEIREGAT, “Kanttekening - doelstellingen van de verjaring van de strafvordering”, *RW* 2016-17, 157. Hij zegt dat “De aspecten van de stuiting en de schorsing van de verjaring lijken evenwel te moeten worden verklaard aan de hand van een andere grondslag. De stuiting en schorsing fungeren dus als een correctie op de principiële regels van de verjaring, en wel omdat zij net de belangen van de vervolgingsgerechtigde partijen behartigen”

(zie *supra* nr. 18), menen zij dat slechts één doelstelling werkelijk een verklaring kan bieden voor het verjaringsprincipe: de wet van het vergeten.²²³ Die doelstelling staat immers het minst ter discussie, te meer omdat de huidige positiefrechtelijke uitwerking van het verjaringsmechanisme *in globo* aan die doelstelling voldoet. Die bevindingen worden ook door andere auteurs bijgetreden. DE PAUW stelt bijvoorbeeld dat “*enkel dit uitgangspunt de trapsgewijze verjaring, het aanvangspunt van de verjaringstermijn, de onverjaarbaarheid van sommige misdrijven (...) de schorsing van de verjaring (...) de rechtspraak aangaande de verjaring bij eenheid van opzet (...) schraagt.*”²²⁴ Ook volgens VERSTRAETEN blijft de wet van het vergeten tot op heden de meest relevante doelstelling.²²⁵ VAN DEN WYNGAERT op haar beurt veroordeelde de door de rechtspraak onrechtmatige toepassing van begrippen zoals “voortdurend” of “voortgezet” misdrijf om verjaring van complexe (fraude)dossiers uit te stellen (zie *supra* nr. 22), net omdat “*vervolgingen gebaseerd op de constructie van het voortdurend misdrijf oude wonden opnieuw kunnen openrijten en het maatschappelijk weefsel ernstig beschadigen.*”²²⁶

Het is daarmee duidelijk dat de wet van het vergeten, *i.e.* door het verstrijken van de tijd vervaagt en/of verdwijnt de herinnering aan het gebeurde waardoor maatschappelijke vergelding zinloos wordt²²⁷, de belangrijkste doelstelling van het verjaringsprincipe is geworden.²²⁸ En trouwens altijd is geweest, zo bevestigt DE NAUW, want men mag niet uit het oog verliezen dat “*bij de invoering van de verjaring overwegingen van algemeen belang primordiaal waren.*”²²⁹ Daarmee kan trouwens in verband worden gebracht dat de commissie tot hervorming van het strafrecht er uitdrukkelijk op wijst dat vergelding niet centraal mag staan in het strafrecht. Sanctioneren leidt tot

223 A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 90.

224 W. DE PAUW, “Rechtstheoretische kanttekeningen bij de verjaring van de strafvordering”, *Panopticon* 2006, 61.

225 R. VERSTRAETEN, “Ter inleiding” in F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN (eds.), *De verjaring van de rechtsvordering voor rechtspractici*, Leuven, Universitaire Pers, 2005, 14; Ook: S. GEIREGAT, “Kanttekening – doelstellingen van de verjaring van de strafvordering”, *RW* 2016-17, 157.

226 C. VAN DEN WYNGAERT en B. DE SMET, “De verjaring van de strafvordering in België: een onoverbrugbare hindernis voor de berechting van complexe zaken?”, *RW* 1997-98, 171 en 172. Zie ook J. MEESE, *De duur van het strafproces – Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 175 (voetnoot 1223).

227 J. MEESE, *De duur van het strafproces – Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 38, nr. 37.

228 Het feit dat het EHRM aan de rechtszekerheid een groot belang hecht, is daar niet vreemd aan, zie randnummer 26 en bv. M. FRANCHIMONT, A. JACOBS en A. MASSET, *Manuel de procédure pénale*, Brussel, Larcier, 2012, 124.

229 En verder, “zodat een beklagde er niet van kan afzien, zelfs zo hij daarbij belang zou hebben om bv. zijn onschuld te bewijzen. Het verstrijken van een bepaalde tijd na de feiten zal leiden tot vervaging van de herinnering aan het gebeurde en alles zal weer zijn dagelijkse gang gaan. In die omstandigheden zouden vervolging en bestraffing meer opschudding verwekken, dan wel heilzame invloed uitoefenen.” Zie A. DE NAUW en M. VANDEBOTERMET, “De gevolgen van de overschrijding van de redelijke termijn van artikel 6.1. EVRM”, *RW* 1988-89. Zie ook S. GEIREGAT, “Kanttekening – doelstellingen van de verjaring van de strafvordering”, *RW* 2016-17, 156; Voor de effectief oude tekst daaromtrent, zie bv. J.-L. COUSTURIER, *Traité de la prescription*, Paris, Auguste Durand, 1849, 16.

leedtoevoeging, maar met het oog op rehabilitatie en niet vergelding.²³⁰ *A fortiori* kan hetzelfde worden aangenomen voor de verjaring van de strafvordering. Dit alles hangt ook nauw samen met een algemene notie van maatschappelijke rechtszekerheid, die begrepen kan worden als “*duidelijkheid voor de rechtsorde*”.²³¹ Daarenboven, ondanks een merkbare tendens tot slachtofferstrafrecht, zeker in Nederland²³², tonen wetgever en rechtsleer aan dat ons strafrecht bijna altijd, afgezien van oorlogs-en ernstige misdrijven, uitgaat van een afnemend nut van vervolging door het tijdsverloop. Niet zomaar zei de wetgever reeds in 1993 – en herhaalde ze dat recentelijk²³³ – dat “*de verjaring van de strafvordering wordt gerechtvaardigd door het feit dat na een zekere tijdsspanne een bepaald feit geen maatschappelijke onrust meer veroorzaakt en dat een veroordeling (...) geen zin meer heeft*”.²³⁴ Naast wetgever en rechtsleer delen ook de Nederlandse en Belgische hoogste rechtscolleges deze opvatting. In 2005 heeft de Nederlandse Hoge Raad het verjaringsprincipe nog gerechtvaardigd door op het belang van sociale rust te wijzen.²³⁵ Het Belgische Grondwettelijk Hof oordeelde recentelijk in diezelfde zin²³⁶, met die nuance dat deze doelstelling vervalt wanneer een zaak voor het vonnisgerecht wordt ingeleid²³⁷.

Deze thesis neemt bijgevolg aan dat het verjaringsprincipe nog steeds een maatschappelijk belang dient.²³⁸ Een samenleving heeft niet altijd baat bij een

230 J. ROZIE, D. VANDERMEERSCH, J. DE HERDT, M. DEBAUCHE en M. TAEYMANS, Commissie voor de hervorming van het strafrecht – Voorstel van voorontwerp van boek I van het strafwetboek, Brugge, Die Keure, 2016, 33.

231 J. DE HULLU, Materieel strafrecht – Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht, Deventer, Kluwer, 2018, 139.

232 Zie opnieuw Kamerstukken II met betrekking tot de wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met de aanpassing van de regeling van de vervolgingsverjaring 2010-11, 32 890, nr. 3, 3; Zie ook: J. DE HULLU, Materieel strafrecht – Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht, Deventer, Kluwer, 2018, 139.

233 “(...) dan nog is er de functie van de verjaring om de rust en sereniteit in de maatschappij te herstellen”: Wetsontwerp houdende wijzigingen van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, Parl. St. Kamer 2014-15, nr. 1219/001 (verslag van eerste lezing), 54.

234 MvT ontwerp van programmawet, Parl. St. Kamer, 1993-94, nr. 1211/1, 4.

235 “De Hoge Raad stelt voorop dat van oudsher het instituut van de verjaring van het recht tot strafvordering onder meer steunt op de gedachte dat het in de regel na een bepaald tijdsverloop niet meer nodig zal zijn met vervolging en bestraffing te reageren op de door het strafbare feit veroorzaakte verstoring van de rechtsorde”: HR 4 oktober 2005, ECLI:NL:HR:2005:AT2968; Zie ook: J. DE HULLU, Materieel strafrecht – Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht, Deventer, Kluwer, 2018, 139.

236 GwHof 11 juni 2015, nr. 83/2015, 19; Maar ook reeds in 2005. Zie Arbitragehof 22 juni 2005, nr. 109/2005, 9.

237 Arbitragehof 19 januari 2000, nr. 7/2000, 10. Zie ook R. VERSTRAETEN en P. HELSEN, “De wet van 16 juli 2002 betreffende de verjaring van de strafvordering: verjaring van talrijke misdrijven op 1 september 2003, T.Strafr. 2003, 64; Ook R. VERSTRAETEN, Handboek strafvordering, Antwerpen, Maklu, 2012, 154.

238 Dat werd overigens bevestigd door het Hof van Cassatie: Cass. 24 november 2015, RW 2017-18, 144.

strafrechtelijke vervolging.²³⁹ En *baat* mag niet worden verward met *behoefte*.²⁴⁰ Mijns inziens moet een onderscheid worden gemaakt tussen de *behoefte* aan bestraffing – die inderdaad vaker aanwezig is vandaag de dag – en de *zin* van bestraffing – die niet altijd aanwezig is –.²⁴¹ Om die reden is volgens MIHMAN de werkelijke doelstelling van het verjaringsprincipe niet *la présomption d’oubli*, maar *la droit à oubli*.²⁴² Een juist begrip van de wet van het vergeten moet dan ook gezien worden in het licht van het doel van bestraffing.²⁴³ Het feit dat in het EVRM wordt voorzien in een recht op een eerlijk proces binnen een redelijke termijn, bewijst bovendien dat een straf als handhavinginstrument na verloop van een tijdspanne afhankelijk van het nut en de noodzaak van die straf zijn legitimiteit verliest.²⁴⁴ De Franse wetgever ondersteunt dit perspectief. Immers, zelfs indien we aannemen dat de evoluerende maatschappij zich minder snel neerlegt bij het niet-vervolgen van ernstige misdrijven en de wet van het vergeten

239 “Tenzij men de pure en niet tijdgebonden vergelding als een voldoende rechtvaardiging van de straf zou beschouwen”, doch dat is absoluut niet het geval. Zie: T.W. VAN VEEN, “Iets over undue delay en verjaring” in E.A. DE LA PORTE, W.M.A. BREMMER, R.A.V. VAN HAERSOLTE, J. REMMELINK en S. STOLWIJK (eds.), Bij deze stand van zaken – Bundel opstellen aangeboden aan A.L. Melai, Arnhem, Gouda Quint BV, 1983, 532; Zie voor bevestiging: J. MEESE, De duur van het strafproces – Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld, Brussel, Larcier, 2006, 362.

240 De wet van het vergeten kan immers in twee delen worden ondergebracht. Enerzijds kan vervolging nutteloos zijn omdat de maatschappelijke behoefte aan bestraffing wegvalt. Anderzijds kan vervolging inopportuun zijn omdat het zinloos is de maatschappij opnieuw te beroeren. Het is die tweede betekenis van de “wet van het vergeten” die als absolute doelstelling voor het verjaringsprincipe blijft gelden. Zie voor bespreking J. DANET, S. GRUNVALD, M. HERZOG-EVANS en Y. LE GALL, Prescription, amnestie et grâce en France, online geraadpleegd, http://www.antonioacasella.eu/archiva/Danet_prescription_ammistie_grace_2006.pdf, 120.

241 Bevestigd in M.S. GROENHUIJSEN, “Verlenging of afschaffing van verjaringstermijnen in het strafrecht. Over rechtspolitieke overwegingen en rechtsstatelijke beperkingen”, DD 2002, 815 of L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering – van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij – analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging”, N.C. 2018, 508 of J. MEESE, De duur van het strafproces – Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld, Brussel, Larcier, 2006, 364; Ook impliciet bevestigd in G.J.M. CORSTENS, Het Nederlandse strafprocesrecht, Deventer, Kluwer, 2018, 224; Ook VAN DORST sprak over “de afbraak van de zin der straf” als belangrijkste doelstelling: A.J.A. VAN DORST, De verjaring van het recht tot strafvordering, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 90; Ook in H. HARBERS, “Dingen gaan voorbij, ze gaan over- en dat is maar goed ook”, NRC Handelsblad 2006, 1 e.v. Zie ook Kamerstukken II met betrekking tot het voorstel van wet van de leden Dittrich en Van Haersma Buma tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met het vervallen van de verjaringstermijn voor de vervolging van moord en enkele andere misdrijven alsmede enige aanpassingen van de regeling van de verjaring en de stuiting van de verjaring en de regeling van de strafverjaringstermijn, 2003-04, nr. 28 495, nr. 5, 2.

242 A. MIHMAN, Contribution à l’étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 287.

243 Dat werd in 1986 ook door CORSTENS verdedigd, stellende dat “het tijdsverloop ervoor zorgt dat de desbetreffende functies van de strafrechtspleging onbereikbaar worden”: zie G.J.M. CORSTENS, “De tijdsfactor in het strafrecht”, RM Themis 1986; Zie ook R.A. KOK, Statutory limitations in criminal law, Den Haag, Asser, 2007, 207, nr. 299 (pagina nummer verwijst naar online geraadpleegde versie).

244 J. DANET, S. GRUNVALD, M. HERZOG-EVANS en Y. LE GALL, Prescription, amnestie et grâce en France, online geraadpleegd, http://www.antonioacasella.eu/archiva/Danet_prescription_ammistie_grace_2006.pdf, 127.

als doelstelling aan draagkracht lijkt te verliezen²⁴⁵, is het niet minder waar dat “*Le trouble à l'ordre public causé par une infraction diminue au fur et à mesure que le temps passe et disparaît même parfois entièrement.*”²⁴⁶ Bovendien kan het huidige strafrechtelijk apparaat onmogelijk aan alle verwachtingen voldoen en moet het noodgedwongen prioriteiten stellen in haar vervolgingsbeleid. In dat opzicht sanctioneert de verjaring “*le renoncement à l'exercice des poursuites lorsque la vengeance sociale et l'expiation apparaissent inutiles*” en laat het vervolgingsautoriteiten toe om middelen prioritair te besteden aan die misdrijven die de bevolking blijvend beroeren.²⁴⁷ Nu ook België lijkt te kampen met een inefficiënte justitie²⁴⁸, kan de waarde van dat besluit ook voor België geenszins worden onderschat. Het verzekeren van de efficiëntie van justitie zou als mogelijke economische doelstelling hierbij dus nauw aansluiten.²⁴⁹

30. ANTWOORD ONDERZOEKSVRAAG 1 - ANDERE DOELSTELLINGEN VERWORDEN TOT ARGUMENTEN - Wat de andere doelstellingen betreft, hebben we gezien dat die vaak gelieerd zijn aan een enkele positiefrechtelijke uitwerking (aanvangspunt, stuitingsmechanisme, zie *supra* nr. 28). Om die redenen staat de relevantie van die doelstellingen vaak wél onder druk.²⁵⁰ Dat wordt ook indirect bevestigd in het doctoraat van KOK. Hij meent dat procedurele argumenten, zoals bijvoorbeeld het verzekeren van de betrouwbaarheid van bewijsmateriaal, geen eenduidig antwoord kunnen bieden op de vraag of rekening houden met het tijdsverloop wenselijk is. Dat is enkel weggelegd voor een argument – wat ik in deze thesis dus een “doelstelling” heb genoemd – dat van substantiële aard is en bijgevolg in relatie staat tot het doel

²⁴⁵ Dat wordt niet ontkend in dit onderzoek. Zie bv. L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering – van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij – analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging”, N.C. 2018, 45.

²⁴⁶ Rapport d'information sur la prescription en matière pénale par la commission des lois constitutionnelles, de la législation et de l'administration générale de la république, Ass. Nat. 2015, 21; Zie ook, opnieuw, A. MIHMAN, Contribution à l'étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 419: “Les différentes mesures que nous avons proposées prennent en compte les exigences contemporaines de répression et de protection des victimes tout en donnant à la prescription de l'action publique un véritable rôle de régulation. Après un certain temps, sauf exceptions, il est nécessaire d'oublier.”

²⁴⁷ Ibid. Rapport, 20.

²⁴⁸ Bv. C. VAN DEN WYNGAERT en B. DE SMET, “De verjaring van de strafvordering in België: een onoverbrugbare hindernis voor de berechting van complexe zaken?”, RW 1997-98, 174; Ook L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering – van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij – analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging”, N.C. 2018, 45.

²⁴⁹ In dat opzicht, zie Y. LISTOKIN, “Efficient time bars: a new rationale for the existence of statutes of limitations in criminal law”, Journal of Legal Studies 2002, 99: “Punishments after a long lag have only a nominal deterrent effect, while they may cost society substantial sums”; Zie ook A. MIHMAN, Contribution à l'étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 418; Zie ook voetnoot 192 in J. MEESE, De duur van het strafproces – Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld, Brussel, Larcier, 2006, 37.

²⁵⁰ Voor een schematische bespreking daarvan, zie A.J.A. VAN DORST, De verjaring van het recht tot strafvordering, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 83.

van het strafrecht.²⁵¹ Conceptueel is het daarom beter om, in tegenstelling tot wat voor de “wet van het vergeten” geldt, van “argumenten” in plaats van “doelstellingen” te spreken.²⁵² Van een argument kunnen we geen principiële geldigheid aanvaarden: er zijn steeds *pro* en *contra* argumenten. In die zin is DE GRAAF correct wanneer ze het standpunt inneemt dat “*bij beantwoording van de vraag of de gewijzigde opvattingen omtrent de vervolgingsverjaring afschaffing rechtvaardigen, het neerkomt op het toekennen van gewicht aan verschillende argumenten.*”²⁵³ Die benaderingswijze is ook af te leiden uit rechtspraak van de Nederlandse Hoge Raad. Waar de Hoge Raad aan de sociale orde steeds een absoluut karakter heeft toegeschreven – wat het behoud ervan als “doelstelling” verantwoord –²⁵⁴ kan niet *steeds* hetzelfde worden gezegd voor de idee dat de verjaring de betrouwbaarheid van bewijsmateriaal verzekert – wat het behoud ervan als “argument” verantwoordt –²⁵⁵.

Kortom, waar vroeger (vanaf 1808) de verminderde strafbehoefte, het vermijden van de teloorgang van bewijsmateriaal en de tijd als surrogaatstraf werden gepercipieerd als traditionele “absolute” doelstellingen van een verjaringsprincipe (zie *supra* nr. 17), zien we een evolutie in wetgeving (en rechtsleer²⁵⁶) waarin het behoud van diezelfde traditionele doelstellingen niet meer vanzelfsprekend is. Een wetgever kan immers evengoed het tegenovergestelde standpunt verdedigen. En dat is exact wat de Nederlandse wetgever heeft gedaan. Hij ondernijnde het absoluut karakter van voornoemde traditionele “doelstellingen” door tegenargumenten te formuleren die van de traditionele “doelstellingen” als het ware het spiegelbeeld vormen. Voor ernstige misdrijven bestaat heden ten dage een verhoogde eerder dan verminderde strafbehoefte, bewijsmateriaal kan door de technologische innovaties wél bewaard worden en wegens de vele vormen van georganiseerde criminaliteit kan men er bezwaarlijk van uitgaan dat beklaagden al die tijd schuldgevoelens

251 R.A. KOK, *Statutory limitations in criminal law*, Den Haag, Asser, 2007, 207, nr. 299 (pagina nummer verwijst naar online geraadpleegde versie); Zie ook: A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 113.

252 Contra: M. FRANCHIMONT, A. JACOBS en A. MASSET, *Manuel de procédure pénale*, Brussel, Larcier, 2012, 124.

253 L. DE GRAAF, “Tijd slijt? De wenselijkheid van afschaffing van de vervolgingsverjaring van jegens minderjarigen gepleegde zedenfeiten”, *AA* 2013, 432.

254 Zie opnieuw HR 4 oktober 2005, ECLI:NL:HR:2005:AT2968, maar zie ook: HR 26 maart 1985, ECLI:NL:HR:1985:AC8816, noot T. VAN VEEN. In dat laatste arrest wordt duidelijk dat die doelstelling in Nederland kan worden gebruikt om aan te tonen dat in bepaalde gevallen, wanneer het OM “de verantwoordelijkheid van de verdachte (...) niet wil prijsgeven aan vergetelheid”, géén verjaring van een misdrijf verantwoord is.

255 Immers, de Hoge Raad bepaalt dat “het instituut van de verjaring daarnaast steunt op het ervaringsgegeven dat door tijdsverloop het bewijs kan vervagen. Dat geldt echter niet voor technisch bewijsmateriaal als DNA-profielen”. Zie opnieuw HR 4 oktober 2005, ECLI:NL:HR:2005:AT2968; Hoewel BEIRNAERT meent dat het vermijden van teloorgang van bewijsmateriaal de enige bestaansreden van de verjaring is, spreekt hij zichzelf daarna tegen door aan te nemen dat dit in bepaalde concrete gevallen – bijvoorbeeld bij witteboordcriminaliteit – geen probleem vormt. Hij bevestigt daarmee onbewust mijn zienswijze. Zie K. BEIRNAERT, “Art. 21 VTSv.” in M. DE BUSSCHER, J. MEESE, D. VAN DER KELEN en J. VERBIST (eds.), *Strafprocesrecht – Duiding 2017*, Brussel, Larcier, 2017, 72.

256 Zie bv. G.J. VAN DE LAGEMAAT, “Is de vervolgingsverjaring verjaard”, *Ars Acqui* 2012, 341 e.v.

koesteren.²⁵⁷ Dat er wel altijd *pro* én *contra* argumenten zijn, werd duidelijk toen we het debat over de verjaring bij feiten van seksueel misbruik hebben besproken (zie *supra* nr. 21): hoewel een rigide toepassing van een verjaringsmechanisme vaak als een ontkenning van rechten van slachtoffers wordt gepercipieerd en de publieke behoefte aan bestraffing aanwezig blijft, mag en kan men het risico op gerechtelijke dwalingen voor dergelijke feiten geenszins onderschatten.²⁵⁸

Het is bijgevolg een genuanceerde afweging van *pro* én *contra* argumenten die leidt tot de formulering van consistente evaluatiecriteria.²⁶⁰ Anders geformuleerd, het is de afweging van *pro* én *contra* argumenten die bepaalt wanneer vervolging van strafrechtelijke feiten niet meer nuttig wordt geacht en dus de “wet van het vergeten” zich opdringt.²⁶¹ Het argument dat het slachtoffer een bijzondere plaats in het strafrecht verdient moet bijvoorbeeld worden afgewogen tegenover het argument van de feilbaarheid van het geheugen en het vermijden van het risico op gerechtelijke dwalingen. Dat is in essentie ook de benaderingswijze in Engeland waar geen verjaringsprincipe bestaat (zie *infra* nr. 32 e.v.). Het Openbaar Ministerie kan daar rekening houden met *counterbalancing factors* (i.e. “argumenten”) die een vervolging al dan niet verantwoorden.²⁶² Uiteindelijk zal de positiefrechtelijke invulling van een juridisch mechanisme met alle argumenten moeten rekening houden om een termijn te bepalen waarin vervolging niet meer wenselijk is en als gevolg daarvan het verval van de strafvordering zich opdringt. In hoofdstuk drie wordt dit nader gepreciseerd en worden de verschillende evaluatiecriteria uiteengezet. In het volgende hoofdstuk wordt eerst aangetoond dat het debat over het zoeken naar een wenselijk sanctioneringsmechanisme zich niet mag beperken tot een aanpassing van het verjaringsmechanisme. Andere sanctioneringsmechanismen, waaronder de redelijke-termijn vereiste, steunen (grotendeels) op dezelfde

257 Kamerstukken II met betrekking tot de wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met de aanpassing van de regeling van de vervolgingsverjaring 2010-11, 32 890, nr. 3, 6 en 7; Zie ook: L. DE GRAAF, “Tijd slijt? De wenselijkheid van afschaffing van de vervolgingsverjaring van jegens minderjarige gepleegde zedenfeiten”, AA 2013, 431.

258 Zie in die zin ook: P. LEWIS en A. MULLIS, “Delayed criminal prosecution for childhood sexual abuse: ensuring a fair trial”, Law Quarterly Review 199, 295.

259 Dat is kritiek t.a.v. de Nederlandse wetgever, die enkel rekening houdt met *contra* argumenten. Die kritiek kan men ook zien in M.S. GROENHUISEN, “Verlenging of afschaffing van verjaringstermijnen in het strafrecht. Over rechtspolitieke afwegingen en rechtstatelijke beperkingen”, DD 2002.

260 Ook erkend door CHOO in A. L.-T. CHOO, “Abuse of process and delayed prosecutions” in P. RADCLIFFE, G. GUDJONSSON, A. HEATON-ARMSTRONG en D. WOLCHOVER (eds.), *Witness testimony in sexual cases evidential: investigative and scientific perspectives*, Oxford, Oxford University Press, 2016, 58.

261 Dit is waar MIHMAN ook op doelt. Hij meent dat het vervolgingsnut wordt bepaald aan de hand van verschillende indicatoren, waaronder: het risico op gerechtelijke dwalingen, het risico op het verlies van bewijsmateriaal, de plaats van het slachtoffer in het strafrecht, ... Zie ook voor impliciete aanvaarding van deze benaderingswijze: F. DERUYCK EN Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, Die Keure, 2020, 56 (de auteurs vinden de maatschappelijke rechtszekerheid de belangrijkste grondslag ondersteund door het feit dat bewijsmateriaal na verloop van tijd onbetrouwbaar wordt).

262 A. ASHWORTH and M. REDMAYNE, *The criminal process*, Oxford, University Press, 2005, 250; Zie ook de evidential test fase en public interest test fase in de code zelf: <https://www.cps.gov.uk/sites/default/files/documents/publications/Code-for-Crown-Prosecutors-October-2018.pdf>, online geraadpleegd op 7 maart 2020.

doelstellingen als het verjaringsmechanisme en voldoen bijgevolg mogelijks beter aan de evaluatiecriteria.

1.2. DE REDELIJKE TERMIJN ALS PRINCIPE

1.2.1. *Rechtstelsels waar verjaring (grotendeels) ontbreekt*

31. VERJARING LOSKOPPELEN VAN GRONDSLAGEN - In het eerste hoofdstuk werd uitgegaan van een link tussen de verjaring en *haar* grondslagen, omdat traditioneel de verjaring naar voren wordt geschoven om een antwoord te bieden op het waarom-vraagstuk (zie *supra* hoofdstuk I). Om die reden werd abstractie gemaakt van het redelijke-termijn principe, dat nochtans evenzeer diezelfde traditionele doelstellingen probeert na te streven.²⁶³ Rechtsvergelijkende inzichten tonen aan dat een vorm van redelijke termijn-vereiste²⁶⁴ ook als principe *op zichzelf* kan verantwoorden *waarom* rekening houden met tijdsverloop noodzakelijk is.²⁶⁵ Het citaat van VAN DORST (zie *supra* nr. 28) kan hierbij opnieuw in herinnering worden gebracht: de vraag waarom een wetgever moet rekening houden met het tijdsverloop (principe-vraagstuk) is iets anders dan de vraag op welke wijze met het tijdsverloop moet worden rekening gehouden (mechanisme-vraagstuk).²⁶⁶ Waar het vorige hoofdstuk nog van de verjaring vertrok, is het nu essentieel de verjaring als principe “los te koppelen” van haar grondslagen. De verjaring is geen mensenrecht²⁶⁷ en zelfs in landen die

263 In voorkomend geval kunnen dan dezelfde evaluatiecriteria worden geformuleerd om een evaluatie van het mechanisme van de redelijke termijn door te voeren. Ter voorbeeld, KOK stelt bijvoorbeeld expliciet dat “if criminal proceedings unduly prejudice a defendant’s right to a fair trial due to the fading of memories, courts arrive at an acquittal or stay of proceedings. Statutes of limitation, therefore, are not necessarily the best or the only solution to solve the problem of fading memories.” Zie R.A. KOK, *Statutory limitations in criminal law*, Den Haag, Asser, 2007, nr. 309 (pagina nummer verwijst naar online geraadpleegde versie).

264 Er zijn ook andere mogelijkheden, bv. de nadruk leggen op het opportuniteitsbeginsel dat het OM ter beschikking staat of het feit dat de rechter zelf de bewijswaarde beoordeelt (veeleer dan met abstracte verjaringstermijnen te werken). Zie bv. G.J. VAN DE LAGEMAAT, “Is de vervolgingsverjaring verjaard”, *Ars Aequi* 2012, 346 of voor in Engeland A. L.-T. CHOO, “Abuse of process and delayed prosecutions” in P. RADCLIFFE, G. GUDJONSSON, A. HEATON-ARMSTRONG en D. WOLCHOVER (eds.), *Witness testimony in sexual cases evidential: investigative and scientific perspectives*, Oxford, Oxford University Press, 2016, 68.

265 CHOO zegt immers letterlijk dat “The task of ensuring that relevant legal principles accommodate (...) conflicting considerations is a complex one. (...) one such principle: the abuse of process doctrine”: A. L.-T. CHOO, “Abuse of process and delayed prosecutions” in P. RADCLIFFE, G. GUDJONSSON, A. HEATON-ARMSTRONG en D. WOLCHOVER (eds.), *Witness testimony in sexual cases evidential: investigative and scientific perspectives*, Oxford, Oxford University Press, 2016, 58; A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 113.

266 Opnieuw A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 110: “De verjaringstheorieën geven alleen maar inzicht in het verschijnsel dat in rechte rekening wordt gehouden met de invloed die de tijd uitoefent, zonder zich uit te laten over de vraag hoe de erkenning van die invloed dient te geschieden.”

267 W. DE PAUW, “Rechtstheoretische kanttekeningen bij de verjaring van de strafvordering”, *Panopticon* 2006, 46; In tegentelling tot de redelijke termijn, bv. J. MEESE, “De redelijke termijn in strafzaken”, *CABG* 2008, 2.

de verjaring niet kennen, en waar een vorm²⁶⁸ van de redelijke termijn zoals gewaarborgd door art. 6 EVRM als sanctioneringsmechanisme een bijzondere positie invult, zoals in Engeland, zien we toch dezelfde traditionele doelstellingen opduiken.²⁶⁹ Nu in België door de wetgever²⁷⁰ naar het Engelse systeem wordt verwezen als alternatief dan wel aanvulling voor/op de verjaring, is een beknopte functionele vergelijking nuttig en noodzakelijk: als in Engeland ook²⁷¹ met tijdsverloop wordt rekening gehouden en er *geen* verjaringsmechanisme bestaat, *op welke wijze* worden dezelfde traditionele doelstellingen dan bereikt? En hoe zit dat met een rechtssysteem zoals Nederland dat nog steeds aan de verjaring vasthoudt als principe, maar evolueert richting²⁷² het Engelse systeem?

32. HET ENGELSE SANCTIONERINGSMECHANISME: ABUSE OF PROCESS 273 EN REDELIJKE TERMIJN - Een leidend adagium in Engeland is “*time does not run against the crown*”.²⁷⁴ Enkel²⁷⁵ minder ernstige misdrijven (*summary offences*) zijn onderworpen aan een instellingsverjaringstermijn van 6 maanden (afdeling 127 Magistrates’ Court Act).²⁷⁶ Voor ernstige misdrijven (*indictable offences*) bestaat

268 “If the prosecution does not bring the case to trial within a reasonable time, the court may stop the prosecution as an abuse of process”: A. ASHWORTH and M. REDMAYNE, *The criminal process*, Oxford, University Press, 2005, 250.

269 Vergelijk bv. J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 26 e.v. met P. LEWIS, *Delayed prosecution for childhood sexual abuse*, Oxford, University Press, 2006, 31 en G.J.M. CORSTENS, *Het Nederlandse strafprocesrecht*, Deventer, Kluwer, 2018, 222. Ondanks het feit dat MACHIELSE op tegenstellingen in doelstellingen wijst, geeft hij toe “dat bij dit alles ook nog wel factoren zullen meespelen, die ook bij de verjaring meedoen. Ik denk bijv. aan de factor rechtszekerheid, waarnaar de Hoge Raad verwijst in zijn arrest van 1 juli 1981.” Zie A.J.M. MICHIELSE, “Verjaring en redelijke termijn” in J.W. FOKKENS, E.J. HOFSTEE en A.J.M. MACHIELSE (ed.), *Wetboek van strafrecht - Noyon, Langemeijer, Rammelink*, Deventer, Wolter Kluwer, 2017.

270 Zie supra voetnoot 17.

271 Dat wordt trouwens ook bevestigd in de Engelse code for crown prosecutors. Zie <https://www.cps.gov.uk/sites/default/files/documents/publications/Code-for-Crown-Prosecutors-October-2018.pdf>, online geraadpleegd op 7 maart 2020; Zie ook A.L.T. CHOO, *Abuse of process and judicial stays of criminal proceedings*, Oxford, University Press, 2008, 71.

272 Door de wetswijzigingen, zie ook N. VREEDE, “Is de tijd rijp voor de terugkeer van de sanctie van niet-ontvankelijkheidsverklaring op overschrijding redelijke termijn?”, *NJB* 2013, 1545.

273 Voor een duidelijk overzicht, zie ook D. ORMEROD en D. PERRY, *Blackstone’s criminal practice*, Oxford, University Press, 2016, D3 66 e.v.

274 A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 35; J. VERMEEREN, “De verjaring van de strafvordering”, *Jur.Falc.* 2005-06, 40; R. VERSTRAETEN, “Ter inleiding” in F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN (eds.), *De verjaring van de rechtsvordering voor rechtspractici*, Leuven, Universitaire Pers, 2005, 15.

275 En sommige specifieke misdrijven (zoals verkeersmisdrijven), met eigen verjaringstermijn. Zie A.L.T. CHOO, *Abuse of process and judicial stays of criminal proceedings*, Oxford, University Press, 2008, 72.

276 Bv. C. VAN DEN WYNGAERT en B. DE SMET, “De verjaring van de strafvordering in België: een onoverbrugbare hindernis voor de berechting van complexe zaken?”, *RW* 1997-98, 169; Of A. L.-T. CHOO, “Abuse of process and delayed prosecutions” in P. RADCLIFFE, G. GUDJONSSON, A. HEATON-ARMSTRONG en D. WOLCHOVER (eds.), *Witness testimony in sexual cases evidential: investigative and scientific perspectives*, Oxford, Oxford University Press, 2016, 58; Zie ook J.R. SPENCER, “La célérité de la procédure pénale en Angleterre”, *RIDP* 1995, 427 of P. ORMEROD en D. PERRY, *Blackstone’s criminal practice*, Oxford, University Press, 2016, D.3.73.

geen verjaringstermijn en geldt van oudsher de *abuse of process* doctrine als sanctioneringsprincipe en mechanisme om onredelijke vertraging tegen te gaan.²⁷⁷ Merk op dat de onredelijkheid van die vertraging mogelijks kan worden beoordeeld aan de hand van de tijdsperiode die loopt tussen het plegen van het misdrijf en het moment van de uitspraak.²⁷⁸ De *abuse of process* doctrine ligt daarmee in het verlengde²⁷⁹ van de redelijke termijn dewelke, zoals we later zullen zien, pas begint te lopen vanaf het moment van de beschuldiging. Dat beide termijnen verschillen hoeft niet te verwonderen, aangezien Engeland zich pas sinds de *Human Rights Act* van 1998 tot Straatsburgse rechtspraak behoort te wenden.²⁸⁰ Voordien, en nog steeds, deed de Engelse rechtspraak dus een beroep op het door hen ontwikkelde *abuse of process* principe.²⁸¹ Dit houdt in dat de vonnisrechter het proces mogelijks kan staken²⁸² in twee limitatief opgesomde gevallen: enerzijds kan de rechter het proces beëindigen, indien het onmogelijk is geworden om de beklagde een eerlijk proces te verzekeren (de *fair trial limb*) en anderzijds kan de rechter het proces beëindigen in die gevallen waar het aanvatten van een rechtszaak afbreuk zou doen aan de idee van behoorlijke rechtsbedeling dan wel het publiek vertrouwen in justitie zou ondermijnen (de *legitimacy limb*).²⁸³ Die *abuse of process* doctrine kan ook worden toegepast op de *undue delay* problematiek en meer bepaald in die gevallen waarin de onredelijk lange duur van het proces zou leiden tot een

277 Bv. A. MIHMAN, Contribution à l'étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 409; Of J. PRADEL, Droit pénale compare, Parijs, Dalloz, 2016, 428; Zie ook: A.L.T. CHOO, Abuse of process and judicial stays of criminal proceedings, Oxford, University Press, 2008, 71.

278 A. L.-T. CHOO, "Abuse of process and delayed prosecutions" in P. RADCLIFFE, G. GUDJONSSON, A. HEATON-ARMSTRONG en D. WOLCHOVER (eds.), Witness testimony in sexual cases evidential: investigative and scientific perspectives, Oxford, Oxford University Press, 2016, 58; A. MIHMAN, Contribution à l'étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 413, nr. 444.

279 MEESE benadrukt ook dat "de rechtsfiguur van het abuse of process op zich wel meer omvat dan de redelijke termijn alleen en bijvoorbeeld nauw verstrengeld is met het recht op een eerlijk proces." Zie J. MEESE, De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld, Brussel, Larcier, 2006, 298.

280 A. MIHMAN, Contribution à l'étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 413.

281 A. WEBSTER, "Delay and article 6(1): an end to the requirement of prejudice?", Criminal Law Review 2001, 787; Zie ook: J. ROGERS, "The boundaries of abuse of process in criminal trials" in X. (eds.), Current legal problems, Oxford, University Press, 2008, 290.

282 In de zin van opschorten, beëindigen, vergelijkbaar met wat bij ons het verval van de strafvordering is.

283 Onlangs bevestigd in R. v. Maxwell (2010), UKSC 48, (2011) 1 WLR 1837, 5; A. L.-T. CHOO, "Abuse of process and delayed prosecutions" in P. RADCLIFFE, G. GUDJONSSON, A. HEATON-ARMSTRONG en D. WOLCHOVER (eds.), Witness testimony in sexual cases evidential: investigative and scientific perspectives, Oxford, Oxford University Press, 2016, 60; Zie ook: P. HUNGERFORD-WELCH, Criminal procedure and sentencing, Routledge-Cavendish, London, 2009, 26 of ook P. LEWIS, Delayed prosecution for childhood sexual abuse, Oxford, University Press, 2006, 50; D. ORMEROD en D. PERRY, Blackstone's criminal practice, Oxford, University Press, 2016, D.3.68.

schending van het recht op een eerlijk proces van de beklagde.²⁸⁴ De *undue delay* problematiek valt daarmee enkel, zo bevestigt CHOO, onder de *fair trial limb*. Dat zulke gevallen wellicht schaars zijn, blijkt uit verdere rechtspraak, te meer omdat van de verdediging wordt verwacht om ernstige schade te bewijzen.²⁸⁵ *Delay per se* kan bijgevolg niet leiden tot een staking van de procedure.²⁸⁶ Ook niet na ratificatie van de *Human Rights Act* van 1998, want de *House of Lords* (nu: Supreme Court) heeft in zijn antwoord op een beroep tegen het arrest *Attorney-General Reference No. 2* de hierboven vermelde redenering nogmaals herhaald, door te stellen dat “*it would be unwise to attempt to describe such cases (i.e. zaken waarbij een onredelijke lange duur van het strafproces zou leiden tot een stay of proceedings) in advance. (...) Such cases will however be very exceptional, and a stay will never be an appropriate remedy if any lesser remedy would adequately vindicate the defendant’s Convention right.*”²⁸⁷ Een recent arrest van de *Court of Appeal* bevestigt die benadering.²⁸⁸ Om een mogelijke onbillijkheid op te vangen, wordt door de *Court of Appeal* wel soms verwezen naar de verplichting van de rechter om de jury aanwijzingen te geven m.b.t. de impact van het tijdsverloop op de mogelijkheid om bijvoorbeeld bewijsmateriaal te verzamelen.²⁸⁹ Dat een te lange duur van het strafproces niet *ipso facto* moet leiden tot het verval van de strafvordering omdat het uiteindelijk de rechter is die *in concreto* de betrouwbaarheid van het bewijsmaterieel beoordeelt, is een argument dat ook in Nederland aan belang

²⁸⁴ *Attorney-General Reference No. 1 of 1990 (1992) QB 630*; Zie ook vroeger al een bevestiging van deze toepassing in *Bell v. DPP of Jamaica (1985) AC 937*; Zie ook: D. ORMEROD en D. PERRY., *Blackstone’s criminal practice*, Oxford, University Press, 2016, D.3.70.

²⁸⁵ En andere beperkende voorwaarden, zoals het feit dat de rechter uiteindelijk toch oordeelt over de betrouwbaarheid van het bewijsmateriaal of dat een fout vanwege de public prosecutor voorhanden moet zijn. Zie bv. *Attorney-General Reference No. 2 of 2001 UKHL 68 (2003)*; A. ASHWORTH and M. REDMAYNE., *The criminal process*, Oxford, University Press, 2005, 255; Zie ook: J. JACKSON en J. JOHNSTONE, “The reasonable time requirement: an independent and meaningful right?”, *Crim.L.R.* 2005, 3; Voor vertraging in zaken van seksueel misbruik, zie P. LEWIS and A. MULLIS, “Delayed criminal prosecution for childhood sexual abuse: ensuring a fair trial”, *Law Quarterly Review* 1999.

²⁸⁶ J. JACKSON en J. JOHNSTONE, “The reasonable time requirement: an independent and meaningful right?”, *Crim.L.R.* 2005, 3; A. WEBSTER, “Delay and article 6(1): an end to the requirement of prejudice?”, *Criminal Law Review* 2001, 787.

²⁸⁷ *Attorney-General Reference No. 2 of 2001 (2003) UKHL 68*; In de zaak moest de *House of Lords* zich uitspreken over de vraag of een overschrijding van de redelijke termijn ex. art. 6 EVRM aanleiding kan geven tot een *stay of proceedings*, zie P. ORMEROD en D. PERRY., *Blackstone’s criminal practice*, Oxford, University Press, 2016, D.3.75.; Ook J. JACKSON en J. JOHNSTONE, “The reasonable time requirement: an independent and meaningful right?”, *Crim.L.R.* 2005, 4.

²⁸⁸ *R v. F (2011) EWCA Crim. 1844*; Zie ook L.-T. CHOO, “Abuse of process and delayed prosecutions” in P. RADCLIFFE, G. GUDJONSSON, A. HEATON-ARMSTRONG en D. WOLCHOVER (eds.), *Witness testimony in sexual cases evidential: investigative and scientific perspectives*, Oxford, Oxford University Press, 2016; Ook bevestigd in J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 298.

²⁸⁹ Zie A.L.T. CHOO, *Abuse of process and judicial stays of criminal proceedings*, Oxford, University Press, 2008, 81 of A. ASHWORTH and M. REDMAYNE, *The criminal process*, Oxford, University Press, 2005, 251.

lijkt te winnen.²⁹⁰ Aangenomen mag worden dat het deze *in concreto* beoordeling door de rechter is die door de Belgische en vooral de Nederlandse wetgever de laatste tijd wordt geprefereerd boven een verjaringsmechanisme.²⁹¹

Nochtans hebben CHOO *et.al.* deze houding van de Engelse rechtspraak sterk bekritiseerd.²⁹² Deze Engelse auteurs hebben verschillende vragen doen rijzen, dewelke tekenend zijn voor het huidige debat in Engeland over de *undue delay* problematiek: waarom worden bepaalde zaken niet sneller beoordeeld onder de *legitimacy limb*?²⁹³ Is het soms niet beter om, ook in het publiek belang, een zaak op te schorten door haar onredelijk lange duur, ongeacht de feitelijke waarheid? Daarenboven, in hoeverre vindt de Engelse rechtspraak nog steun in Straatsburg, nu het recht op een eerlijk proces binnen redelijke termijn vaak enig rechtsmiddel ontbeert? Waarom wordt het recht op een afhandeling van de zaak binnen een redelijke termijn niet gezien als een recht dat op zichzelf staat en onafhankelijk van het recht op een eerlijk proces moet worden beoordeeld? Daarbij aansluitend, in hoeverre is het, in het licht van Europese rechtspraak, nog gerechtvaardigd om van de beklagde te verwachten dat hij ernstige schade moet kunnen aantonen? Of waarom kiest het Engelse systeem niet voor rechtszekerheid door in te zetten op verjaringstermijnen, zoals in buurlanden van Engeland wel het geval is?²⁹⁴ Paradoxaal genoeg lijken de Belgische en Nederlandse wetgever zich dus naar een rechtssysteem te willen wenden dat zichzelf meer en meer in vraag stelt.²⁹⁵ Waar in België en Nederland meer en meer afstand wordt gedaan van een verjaringsprincipe, lijkt de Engelse rechtsleer zich meer en meer te verzoenen met de idee dat een verjaringsprincipe leidend zou kunnen zijn.

33. HET NEDERLANDSE SANCTIONERINGSMECHANISME: REDELIJKE TERMIJN
- Hierboven werd reeds besproken dat Nederland door de recente wetswijzigingen evolueert richting de Engelse benaderingswijze. Nu vele misdrijven onverjaarbaar zijn geworden, moet worden nagegaan hoe Nederland omgaat met de redelijke termijn waarborg *ex. art. 6 EVRM* als

²⁹⁰ Vb. G.J. VAN DE LAGEMAAT, "Is de vervolgingsverjaring verjaard", *Ars Aequi* 2012, 346.

²⁹¹ Kennelijk contra: J. VERMEEREN, "De verjaring van de strafvordering", *Jur.Falc.* 2005-06,

²⁹² A. ASHWORTH and M. REDMAYNE, *The criminal process*, Oxford, University Press, 2005, 250 e.v.; A.L.T. CHOO, *Abuse of process and judicial stays of criminal proceedings*, Oxford, University Press, 2008, 71 e.v.; A. L.-T. CHOO, "Abuse of process and delayed prosecutions" in P. RADCLIFFE, G. GUDJONSSON, A. HEATON-ARMSTRONG en D. WOLCHOVER (eds.), *Witness testimony in sexual cases evidential: investigative and scientific perspectives*, Oxford, Oxford University Press, 2016, 58 e.v.; P. HUNGERFORD-WELCH, *Criminal procedure and sentencing*, Routledge-Cavendish, London, 2009, 33; J. JACKSON en J. JOHNSTONE, "The reasonable time requirement: an independent and meaningful right?", *Crim.L.R.* 2005, 23; A. WEBSTER, "Delay and article 6(1): an end to the requirement of prejudice?", *Criminal Law Review* 2001, 786 e.v.; Zie ook: J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 298.

²⁹³ In Canada wordt dat bv. wel sneller gedaan. Zie P. LEWIS, *Delayed prosecution for childhood sexual abuse*, Oxford, University Press, 2006, 69.

²⁹⁴ Al deze vragen zijn gerezen in de artikelen van de auteurs vermeld in voetnoot 292, *ibid.*

²⁹⁵ De afwijkende mening van Lord Hope bevestigt dit. Zie bv. J. JACKSON en J. JOHNSTONE, "The reasonable time requirement: an independent and meaningful right?", *Crim.L.R.* 2005, 12.

sanctioneringsprincipe-en mechanisme.²⁹⁶ Twee arresten van de Hoge Raad zijn in dat opzicht enorm relevant (2000 en 2008), omdat ze duiding geven over de uitgangspunten waarop de Hoge Raad steunt bij de invulling van de redelijke termijn vereiste als principe resp. als mechanisme.

Wat het principe betreft, heeft DEN HARTOG aangetoond dat de “*Hoge Raad het leerstuk van de redelijke termijn anders benadert dan het EHRM*”.²⁹⁷ Meer dan enkel voorkomen dat de verdachte onredelijk lang onder de dreiging van een vervolging dient te leven, heeft de Hoge Raad in 2000 aangegeven dat er meerdere doelstellingen het redelijke termijn-principe schragen.²⁹⁸ Ook de preventieve werking van bestraffing, de belangen van het slachtoffer en de invloed van tijdsverloop op de betrouwbaarheid van bewijsmateriaal maken dat een beklagde recht heeft op een behandeling van zijn zaak binnen een redelijke termijn.²⁹⁹ In dat en andere arresten heeft de Hoge Raad bijkomend steeds benadrukt dat de redelijke termijn-vereiste een belangenafweging poogt te bereiken tussen “*het belang dat de gemeenschap behoudt bij normhandhaving (...) en (...) het belang van de beklagde (...) bij het verval van de strafvordering*”.³⁰⁰ In 2008 kwam daar verandering in. Hoewel de Hoge Raad opnieuw benadrukte dat de redelijke termijn-vereiste steunt op een meerduidige grondslag (preventieve werking bestraffing etc.), heeft MEVIS beschreven hoe de belangenafweging, door het bannen van de sanctie van het verval van de strafvordering, sindsdien altijd overhelst richting het belang dat de samenleving behoudt bij een rechterlijke uitspraak.³⁰¹ Volgens de Hoge Raad kan de verjaring daaraan remediëren, omdat de verjaring ook de inactiviteit van vervolgingsautoriteiten sanctioneert door daaraan het verval van de strafvordering te koppelen.³⁰² Dat het koppelen van het verval van de strafvordering aan de redelijke termijn-vereiste dan niet nodig is, komt MEVIS voor als een bizarre redenering, omdat de Hoge Raad niet zomaar kan stellen dat niet-ontvankelijkheid al door verjaring wordt teweeggebracht.³⁰³ MEVIS volgt

²⁹⁶ Dat de discussie omtrent de regels van de redelijke termijn daarom belangrijk is, wordt ook erkend in Nederland zelf. MEVIS zei onlangs nog daarover: “te meer als en omdat dit systeem steeds meer een vervanging is van de verjaring, die volgens van Dorst (Machielsebundel Ad hunc modum, p. 59-70) weinig toekomst meer heeft (...): P.A.M. MEVIS, “Geen aanpassing vuistregels schending redelijke termijn” (noot onder HR 19 april 2004), NJ 2015, 133.

²⁹⁷ A. DEN HARTOG, “De Hoge Raad en de redelijke termijn: meerduidige grondslag leidt tot rigide regelgeving”, RM Themis 2001, 99.

²⁹⁸ J. MEESE, “De redelijke termijn in strafzaken”, CABG 2008, 3.

²⁹⁹ HR 3 oktober 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA7309; A. DEN HARTOG, “De Hoge Raad en de redelijke termijn: meerduidige grondslag leidt tot rigide regelgeving”, RM Themis 2001, 99.

³⁰⁰ HR 3 oktober 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA7309; HR 25 maart 1997, NJ 1998, nr. 38; J. DE HULLU, “Overzicht opvattingen Hoge Raad” (noot onder HR 3 oktober 2000), NJ 2000, 721; T. DE PELSMAEKER en A. VAN DE GEUCHTE, “Kritiek op het cassatie-arrest van 9 december 1997” (noot onder Cass. 9 december 1997), Jaarboek ICM 1997-98, 188; Zie ook: J. MEESE, De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld, Brussel, Larcier, 2006, 296.

³⁰¹ P.A.M. MEVIS, “noot” (noot onder HR 17 juni 2008), NJ 2008, 358.

³⁰² HR 17 juni 2008, NJ 2008, 358; Wat voor MEVIS als een vreemde redenering voorkomt. Zie P.A.M. MEVIS, “noot” - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld, Brussel, Larcier, 2006, 296.

³⁰³ VREEDE versterkt dit, door te benadrukken dat de redenering van de Hoge Raad als zou de verjaring reeds tot niet-ontvankelijkheid leiden niet opgaat, aangezien in 2013 meerdere misdrijven onverjaarbaar zijn verklaard door de wetgever. Zie N. VREEDE, “Is de tijd rijp voor de terugkeer

in dat opzicht gedeeltelijk het door MEESE voor België verdedigde standpunt. Immers, volgens MEESE sanctioneren zowel de verjaring als de redelijke termijn “*een welbepaalde termijn*” en bieden zij “*bepaalde waarborgen voor zowel de partijen die in de zaak betrokken zijn als de maatschappij, ook al vertrekken zij grotendeels vanuit een ander uitgangspunt. Het lijkt dan ook logisch dat de sanctionering die het interne recht koppelt aan het overschrijden van de verjaringstermijn ook gekoppeld zou kunnen worden aan de (...) redelijke termijn.*”³⁰⁴ Het weze opgemerkt dat die opvatting van MEESE overeenkomt met het uitgangspunt van deze thesis dat hieronder nader wordt toegelicht, m.n. dat de verjaring en redelijke termijn op dezelfde doelstellingen berusten en voor beide sanctioneringsmechanismen dezelfde evaluatiecriteria kunnen worden geformuleerd (zie *infra* nr. 34 maar ook *supra* nr. 7).

Voortbouwend op het mechanisme-vraagstuk, is het interessant om te zien dat door de Nederlandse Hoge Raad sinds 2000 aan de redelijke termijn-vereiste een minder casuïstische benadering wordt gegeven dan door het EHRM. DE HULLU sprak van een “*zekere standaardisering van de redelijke termijn-vereiste*”.³⁰⁵ Waar het EHRM de duur en redelijkheid van de termijn altijd *in concreto* beoordeelt in het licht van bepaalde factoren die betrekking hebben op *o.a.* de complexiteit van de zaak of houding van de verdachte, heeft de Nederlandse Hoge Raad steeds (in 2000 resp. 20008) vooropgesteld dat een procedure in eerste aanleg nooit langer mag duren dan twee jaren.³⁰⁶ Slechts in de hypothese dat die twee-jaren termijn wordt overschreden, kan een rechter aan de hand van de door het EHRM bepaalde criteria *in concreto* beoordelen of de termijnoverschrijding dan toch niet onredelijk is.³⁰⁷ Daarnaast was de sanctie op een eventuele overschrijding van 1987³⁰⁸ tot 2008 altijd ofwel niet-ontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie, *i.e.* het verval van de strafvordering, ofwel een strafvermindering.³⁰⁹ De Hoge Raad besliste evenwel in

van de sanctie van niet-ontvankelijkheidsverklaring op overschrijding redelijke termijn?”, NJB 2013, 1545.

³⁰⁴ J. MEESE, De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld, Brussel, Larcier, 2006, 292.

³⁰⁵ J. DE HULLU, “Overzicht opvattingen Hoge Raad” (noot onder HR 3 oktober 2000), NJ 2000, 721.

³⁰⁶ Zie opnieuw de arresten: HR 17 juni 2008, NJ 2008, 358; HR 3 oktober 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA7309.

³⁰⁷ Wat de Hoge Raad “bijzondere omstandigheden” noemt. Zie J. DE HULLU, “Overzicht opvattingen Hoge Raad” (noot onder HR 3 oktober 2000), NJ 2000, 721 of A. DEN HARTOG, “De Hoge Raad en de redelijke termijn: meerduidige grondslag leidt tot rigide regelgeving”, RM Themis 2001, 100. Deze benadering zal ik gebruiken om later een eigen normatief voorstel te doen. Zie *infra* deel III, laatste afdeling.

³⁰⁸ Voordien was dit enkel het verval van de strafvordering, omdat een uitspraak in strijd werd geacht met de beginselen van goede procesorde. Zie bv. A.J.A. VAN DORST, “Onontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie in de vervolging” in M.F. ATTINGER en P.A.M. MEVIS (eds.), Handboek strafzaken, Deventer, Wolter Kluwer, 2018, online geraadpleegd op file:///Users/Jacob/Downloads/Handboek%20Strafzaken,%2045.7.3.3%20Ontvankelijkheid%20van%20het%20openbaar%20ministerie%20in%20de%20vervolging%20(1).pdf, 2.

³⁰⁹ T. DE PELSMAEKER en A. VAN DE GEUCHTE, “Kritiek op het cassatie-arrest van 9 december 1997” (noot onder Cass. 9 december 1997), Jaarboek ICM 1997-98, 188; Zie ook recent: A.J.A. VAN DORST, “Onontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie in de vervolging” in M.F. ATTINGER en P.A.M. MEVIS (eds.), Handboek strafzaken, Deventer, Wolter Kluwer, 2018, online geraadpleegd op file:///Users/Jacob/Downloads/Handboek%20Strafzaken,%2045.7.3.3%20Ontvankelijkheid%20va

2008 dat het verval van de strafvordering nooit de sanctie op het overschrijden van de redelijke termijn kon zijn³¹⁰; het belang van de gemeenschap zal, zoals gezegd (zie hierboven, *supra* p. 61), steeds primeren. Die rechtspraak werd herhaald in 2016.³¹¹ In uitzonderlijk geval zouden de beginselen van goede procesorde kunnen remediëren aan een in strijd met vervolgingsrichtlijnen ingestelde en uitgeoefende strafvordering.³¹² De Nederlandse evolutie is daarmee omgekeerd evenredig met de Belgische evolutie: waar in het verleden Nederland wel, maar België niet³¹³, de sanctie van verval aan de redelijke termijn koppelde, is heden ten dage de sanctie van verval in Nederland door de Hoge Raad verworpen, maar in België in uitzonderlijke gevallen door het Hof van Cassatie aanvaard.³¹⁴ Daarover later meer (zie *infra* Deel II).

1.2.2. Twee mechanismen, één principe

34. TWEE MECHANISMEN, EEN PRINCIPE - Niet alleen een functionele rechtsvergelijking toont aan dat andere rechtsfiguren bestaan die kunnen verantwoorden waarom met het tijdsverloop rekening wordt gehouden (zie *supra* hoofdstuk II, afdeling I). Meer in het algemeen wordt door de Belgische en Nederlandse rechtsleer erkend dat de verjaring en de redelijke termijn, hoewel verschillend als sanctioneringsmechanismen, teruggaan op een gelijkaardig principe. Dat is niet altijd zo geweest. Vroeger werd vooral gewezen op het onderscheid tussen de verjaring en de redelijke termijn als principe. Er werd dan regelmatig gewezen op het feit dat het recht op een eerlijk proces binnen een redelijke termijn is opgenomen in mensenrechtenverdragen en om die reden alleen in het belang van de beklagde, en niet, zoals de Hoge Raad

n%20het%20openbaar%20ministerie%20in%20de%20vervolging%20(1).pdf, 2; De sanctie van niet-ontvankelijkheid werd in 2000 weliswaar exceptioneel bevonden: J. DE HULLU, "Overzicht opvattingen Hoge Raad" (noot onder HR 3 oktober 2000), NJ 2000, 721.

³¹⁰ HR 17 juni 2008, NJ 2008, 358; J. DE HULLU, Materieel strafrecht – Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht, Deventer, Kluwer, 2018, 140. Zie ook A.J.A. VAN DORST, "Onontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie in de vervolging" in M.F. ATTINGER en P.A.M. MEVIS (eds.), Handboek strafzaken, Deventer, Wolter Kluwer, 2018, online geraadpleegd op [file:///Users/Jacob/Downloads/Handboek%20Strafzaken,%2045.7.3.3%20Ontvankelijkheid%20van%20het%20openbaar%20ministerie%20in%20de%20vervolging%20\(1\).pdf](file:///Users/Jacob/Downloads/Handboek%20Strafzaken,%2045.7.3.3%20Ontvankelijkheid%20van%20het%20openbaar%20ministerie%20in%20de%20vervolging%20(1).pdf), 3.

³¹¹ HR 13 september 2016, NJ 2017, 51; E. FILIUS, S.L.T.J. LIGTHART en R. MILIC, "Het redelijke termijn-voorschrift in het licht van de rule of law: mogelijkheden tot niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie?", DD 2017, 30.

³¹² De Hoge Raad kan dat toetsen. Zie A.J.A. VAN DORST, "Onontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie in de vervolging" in M.F. ATTINGER en P.A.M. MEVIS (eds.), Handboek strafzaken, Deventer, Wolter Kluwer, 2018, online geraadpleegd op [file:///Users/Jacob/Downloads/Handboek%20Strafzaken,%2045.7.3.3%20Ontvankelijkheid%20van%20het%20openbaar%20ministerie%20in%20de%20vervolging%20\(1\).pdf](file:///Users/Jacob/Downloads/Handboek%20Strafzaken,%2045.7.3.3%20Ontvankelijkheid%20van%20het%20openbaar%20ministerie%20in%20de%20vervolging%20(1).pdf), 5; Zie ook MEVIS: "In dat kader past ook dat de strafvervolg op grenzen stuit die aan de belangen van de strafrechtspleging zijn ontleend. Terecht beslissen lagere rechters in extreme gevallen van overschrijding van de redelijke termijn, toch nog – al dan niet via de lus van de beginselen van behoorlijke procesorde – tot niet-ontvankelijkheid van het OM" in P.A.M. MEVIS, "Geen aanpassing vuistregels schending redelijke termijn" (noot onder HR 19 april 2004), NJ 2015, 133.

³¹³ J. MEESE, "De redelijke termijn in strafzaken" in X. (eds.), Strafrecht en strafvordering – Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer, losbl., 2012, 132.

³¹⁴ Zie bv. Cass. 24 november 2009, T.Strafr. 2010, noot en GwHof 18 februari 2010, nr. 16/2010.

meermaals oordeelde³¹⁵, ook in het belang van de samenleving bestaat. De focus van het redelijke termijn-principe ligt op de menselijke waardigheid en het voorkomen dat de verdachte onredelijk lang onder de druk van vervolging zou leven.³¹⁶ MEESE *et. al.* hebben die stelling ontkracht en daarmee een verandering der geesten veroorzaakt.³¹⁷ Het is inderdaad zo dat het verjaringsprincipe, dat van openbare orde is, vertrekt vanuit het algemeen belang en art. 6 EVRM vertrekt vanuit het belang van de beklaagde. Dat is evenwel slechts een verschil in *uitgangspunt*. MEESE heeft aangetoond “*dat een berechting binnen een redelijke termijn niet alleen in het belang van de verdachte zelf is, maar ook in het belang van de rechtszekerheid en de goede rechtsbedeling. (...) de grondslagen van de verjaring* (MEESE verwijst naar het verzekeren van de betrouwbaarheid van bewijsmateriaal en de maatschappelijke nood aan bestraffing) *kunnen in wezen ook worden aangevoerd om het belang binnen een berechting binnen redelijke termijn te onderstrepen.*”³¹⁸ Het verschil in uitgangspunt “*neemt niet weg dat een snelle berechting ook meteen het algemeen belang dient.*”³¹⁹ Ook in Frankrijk heeft DANET aangetoond dat andere mechanismen evenzeer de sociale rust kunnen herstellen.³²⁰ Dit alles wordt verder bevestigd in internationale en nationale rechtspraak. Het EHRM

³¹⁵ Supra randnr. 33.

³¹⁶ bv. EHRM 27 juni 1968, Wemhoff v. Duitsland, nr. 2122/64, nr. 18; G.J.M. CORSTENS, “De tijdsfactor in het strafrecht”, RM Themis 1986, 454; A. DE NAUW en M. VANDEBOTERMET, “De gevolgen van de overschrijding van de redelijke termijn van artikel 6.1. EVRM”, RW 1988-89, 1289; P. LEMMENS, “De invloed van het Europees verdrag over de rechten van de mens op bepaalde aspecten van de strafprocedure in België”, RW 1988-89, 803; A.J.A. VAN DORST, De verjaring van het recht tot strafvordering, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 303; L. DECLERCQ, “De redelijke termijn of de onredelijke vertraging in strafzaken: artikel 6, lid 1 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens”, RW 1988-89, 381, met verwijzing naar uitspraak van het Hof van Beroep van Gent.

³¹⁷ Naast MEESE ook bv. M. DE SWAEF, “De redelijke verjaringsstermijn” in Liber Amicorum - Marc Châtel (ed.), Antwerpen, Kluwer, 1991, 121 e.v.

³¹⁸ J. MEESE, De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld, Brussel, Larcier, 2006, 256. Zie ook: J. CH. ENSCHEDE, Beginselen van strafrecht, Deventer, Kluwer, 2002, 199; Ook SOMERS bevestigt dit. Hij merkt op dat “verjaringsstermijnen ten behoeve staan van een goed functionerende rechtsorde nu deze vereist dat procedures spoedig worden ingeleid en afgehandeld. Derhalve kan men argumenteren dat verjaringsstermijnen ten dienste staan van het recht op een uitspraak binnen een redelijke termijn (...). Zie S. SOMERS, “Het recht op toegang tot een rechter en de bevrijdende verjaring in het burgerlijk recht” in A.VAN OEVELEN, S. RUTTEN and J. ROZIE (eds.), Recht op toegang tot de rechter, Antwerpen, Intersentia, 2016, 147; Ook A. JACOBS, “La loi du 11 décembre 1998 relative à la prescription de l’action publique”, JT 1999: “Le danger de dépérissement des preuves et d’atteinte aux droits de la défense doit également entrer en ligne de compte, même s’il ne peut à lui seul constituer le fondement du délai raisonnable, selon J. Velu et R. Ergec”; Zie ook: M. DE SWAEF, “De redelijke verjaringsstermijn” in Liber Amicorum - Marc Châtel (ed.), Antwerpen, Kluwer, 1991, 126; Ook: K. BEIRNAERT, “Art. 21ter VTSv.” in M. DE BUSSCHER, J. MEESE, D. VAN DER KELEN en J. VERBIST (eds.), Strafprocesrecht - Duiding 2017, Brussel, Larcier, 2017, 79; Zie trouwens ook voor een bevestiging door wetgever bij discussie over art. 21ter Sv: Wetsvoorstel tot invoering van een artikel 21ter in de Voorafgaande Titel van het wetboek van Strafvordering, Parl. St. Kamer, 998-99, nr. 1961/5, 12.

³¹⁹ J. MEESE, De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld, Brussel, Larcier, 2006, 257.

³²⁰ DANET bevestigde dit in Rapport d’information sur la prescription en matière pénale par la commission des lois constitutionnelles, de la législation et de l’administration générale de la république, Ass. Nat. 2015, 171.

heeft, althans wat burgerlijke zaken betreft, erkend dat de redelijke termijn-vereiste de geloofwaardigheid van justitie moet waarborgen.³²¹ Ook recente arresten van het Hof van Cassatie doen vermoeden dat de betrouwbaarheid van het bewijsmateriaal een *argument* (wat het dus ook bij de verjaring is, zie *supra* nr. 30) is dat mee in overweging wordt genomen om de redelijkheid van de termijnoverschrijding te beoordelen.³²² En ook de omgekeerde redenering lijkt te kloppen: waar kan worden aangenomen dat de redelijke termijn uiteindelijk ook het algemeen belang dient, is het eveneens waar dat de verjaring ook het individueel belang van de beklaagde dient. Denk maar aan het in 1808 ingevoerde argument dat de tijd als surrogaatstraf dient.³²³ De link met de redelijke termijn-vereiste is dan snel gelegd, te meer omdat traditioneel naar de schade die de beklaagde lijdt wordt verwezen om de onredelijk lange duur van een strafprocedure aan te kaarten.³²⁴

Toch blijft ook vandaag nog verwarring bestaan. Meerdere auteurs blijven er inderdaad volkomen terecht op wijzen dat beide sanctioneringsstelsels mekaar onmogelijk kunnen opheffen.³²⁵ Waar alleen de verjaring, door zijn aanvangspunt, laatstijdig ingestelde strafvorderingen kan vermijden, komt de redelijke termijn-vereiste, door de *in concreto* beoordeling, alleen tussen bij langdurige strafvorderingen.³²⁶ Beide sanctioneringsstelsels zijn inderdaad van mekaar te onderscheiden als *mechanismen*, maar het is belangrijk om in te zien dat hetzelfde *niet* opgaat als beide sanctioneringsstelsels als *principe* worden geanalyseerd. In dergelijke analyse wordt immers abstractie gemaakt van de

³²¹ Onlangs nog in EHRM 21 juli 2015, Piper v. Verenigd Koninkrijk, nr. 44547/10, nr. 49; EHRM 24 oktober 1989, H v. Frankrijk, nr. 10073/84, nr. 58; Zie ook: L. DECLERCQ, “De redelijke termijn of de onredelijke vertraging in strafzaken: artikel 6, lid 1 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens”, RW 1988-89, 378 of J. MEESE, De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld, Brussel, Larcier, 200, 258; Zie ook J. MEESE, “De redelijke termijn strafzaken” in X. (eds.), Strafrecht en strafvordering - Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer, losbl, 2012, 237; Ook: J. MEESE, “De aanvang van de redelijke termijn bij voortgezette misdrijven: het Hof van Cassatie op zoek naar nieuwe veroordelingen in Straatsburg?” (moot onder Cass. 21 maart 2006), NC 2006, 320; Zie ook: E. FILIUS, S.L.T.J. LIGTHART en R. MILIC, “Het redelijke termijn-voorschrift in het licht van de rule of law: mogelijkheden tot niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie?”, DD 2017, 30.

³²² Cass. 24 november 2009, Juristenkrant 2009, noot Schuermans.

³²³ Zie bv. J.-L. COUSTURIER, *Traité de la prescription*, Paris, Auguste Durand, 1849, 18.

³²⁴ Cass. 3 oktober 1978, Arr.Cass. 1978, 145, concl. KRINGS; L. DECLERCQ, “De redelijke termijn of de onredelijke vertraging in strafzaken: artikel 6, lid 1 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens”, RW 1988-89, 379; Zie ook: J. MEESE, “De aanvang van de redelijke termijn bij voortgezette misdrijven: het Hof van Cassatie op zoek naar nieuwe veroordelingen in Straatsburg?” (moot onder Cass. 21 maart 2006), NC 2006, 320.

³²⁵ Bv. L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging”, N.C. 2018, nr. 194 of A. JACOBS, “La loi du 11 décembre 1998 relative à la prescription de l'action publique”, JT 1999; Ook: G.J.M. CORSTENS, “De tijdsfactor in het strafrecht”, RM Themis 1986, 454; Zie ook vroeger: P. LEMMENS, “De invloed van het Europees verdrag over de rechten van de mens op bepaalde aspecten van de strafprocedure in België”, RW 1988-89, 805; Algemeen ook bevestigd in M. FRANCHIMONT, A. JACOBS en A. MASSET, *Manuel de procédure pénale*, Brussel, Larcier, 2012, 160.

³²⁶ L. DECLERCQ, “De redelijke termijn of de onredelijke vertraging in strafzaken: artikel 6, lid 1 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens”, RW 1988-89, 380.

huidige positiefrechtelijke uitwerking. Dat het aanvangspunt van de verjaringstermijn verschilt met dat van de redelijke termijn maakt dan niet uit; het positiefrechtelijke vraagstuk komt slechts ter sprake na het principevraagstuk, omdat dit anders zou leiden tot een onnodige discrepantie tussen beide vraagstukken.³²⁷ En laat dat net hetgeen zijn dat ik met deze thesis wil vermijden. Stellen, zoals bijvoorbeeld VERSLYPPE doet, dat “*het aanvangspunt van de redelijke termijn niet te rijmen valt met de ratio legis van de verjaring. Deze laatste heeft immers het bewaren van de sociale vrede, het vermijden van gerechtelijke dwalingen en het garanderen van de betrouwbaarheid van het aangereikte bewijsmateriaal tot doel. Een termijn die pas begint te lopen op het ogenblik waarop de verdachte kennis krijgt van het feit dat hij het voorwerp uitmaakt van een strafprocedure, kan onmogelijk garanderen dat laattijdige vervolgingen niet meer zullen plaatsvinden*” is bijgevolg manifest onjuist.³²⁸

1.3. TUSSENCONCLUSIE EN FORMULERING EVALUATIECRITERIA

35. TUSSENBSLUIT - Uit voorgaande hoofdstukken kon worden afgeleid dat zowel de verjaring als de redelijke termijn in essentie de te lange duur van het strafproces pogen te sanctioneren. Hoewel het uitgangspunt alsook de positiefrechtelijke uitwerking verschilde, neemt deze thesis, voortbouwend op recente en rechtsvergelijkende inzichten, het vernieuwende standpunt in dat beide mechanismen teruggaan tot éénzelfde principe, m.n. dat *na verloop van tijd het nut van vervolging afneemt en het nut van vervolging wordt bepaald a.d.v. een belangenafweging tussen beklagde, slachtoffer en maatschappij*.³²⁹ Er kan opnieuw naar Frankrijk verwezen worden, waar DANET concludeerde dat “*si donc on tient que la peine n’est pas un but en soi, mais un moyen dont l’usage n’est légitime que parce que et dans la mesure où il est utile, et même nécessaire, alors cette conception fonde la prescription (...)*”.³³⁰ Hij erkent evenzeer dat

³²⁷ Dat inzicht zal ook belangrijk blijken wanneer ik een normatief voorstel doe. Zie deel III, afdeling IV.

³²⁸ L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging”, N.C. 2018, 50, nr. 192.

³²⁹ In dat opzicht kan naar MELAI worden verwezen, die in 1983 al vond dat het redelijke-termijn principe ook op de doelstelling steunt die nu als enige overblijvende doelstelling door ons onderzoek weerhouden is. Zie T.W. VAN VEEN, “Iets over undue delay en verjaring” in E.A. DE LA PORTE, W.M.A. BREMMER, R.A.V. VAN HAERSOLTE, J. REMMELINK en S. STOLWIJK (eds.), Bij deze stand van zaken - Bundel opstellen aangeboden aan A.L. Melai, Arihem, Gouda Quint BV, 1983, 533; Ook CORSTENS erkent in zijn analyse van de redelijke termijn dat “in het proces van belangenafweging een factor wordt geïntroduceerd die in omgekeerde zin aan het verjaringsinstituut ten grondslag ligt.” Zie G.J.M. CORSTENS, “De tijdsfactor in het strafrecht”, RM Themis 1986, 254; Dat een mechanisme een belangenafweging moet bewerkstelligen, is ook af te leiden uit C. VAN DEN WYNGAERT en B. DE SMET, “De verjaring van de strafvordering in België: een onoverbrugbare hindernis voor de berechting van complexe zaken?”, RW 1997-98, 170. VAN DEN WYNGAERT vraagt zich immers af “of het huidige systeem van verjaring nog wel geschikt is om de belangen van de maatschappij en van de verdachte te beschermen”

³³⁰ J. DANET, S. GRUNVALD, M. HERZOG-EVANS en Y. LE GALL, Prescription, amnestie et grâce en France, online geraadpleegd, http://www.antonioacasella.eu/archiva/Danet_prescription_amnestie_grace_2006.pdf, 127; DANET bevestigde dit ook in Rapport d’information sur la prescription en matière pénale par la commission

andere factoren, zoals de plaats van het slachtoffer in het strafrecht en de verhoogde maatschappelijke behoefte aan bestraffing de balans mee bepalen en besluit opnieuw dat de verschillende afwegingen der tegenstrijdige belangen “*peuvent aussi être pensés comme nécessaire à la paix sociale. (...) Il s’agit d’alors d’éviter une pénalisation de la société que prendrait la forme d’une accumulation (...) des plaintes indéfiniment (...) Sinon, le procès pénal sera installé comme un droit absolu.*”³³¹ Op basis van dat principe kunnen nu meer concretere evaluatiecriteria worden geformuleerd die deze belangenafweging vertegenwoordigen en in volgend deel worden gebruikt om sanctioneringsmechanismen te evalueren.

36. PRINCIPE EN ALGEMEEN EVALUATIECRITERIUM: AFNEMEND NUT VAN VERVOLGING DOOR TIJDSVERLOOP EN MAATSCHAPPELIJKE RECHTSZEKERHEID - Als uitgangspunt en algemene doelstelling gold (zie *supra* nrs. 29 en 35) dat een sanctioneringsmechanisme moet overeenstemmen met het (sanctionerings)principe dat het nut van vervolging na verloop van tijd afneemt en er voor de sociale rust en (dus) maatschappelijke rechtszekerheid veeleer dan vervolging van misdrijven moet worden gekozen.³³² Dit betekent dat, rekening houdend met de belangenafweging (en dus ook in sommige gevallen het element rechtszekerheid voor de beklaagde³³³), in bepaalde gevallen een niet-vervolging dan wel het verval van de strafvordering zich dan ook sowieso moet

des lois constitutionnelles, de la législation et de l’administration générale de la république, Ass. Nat. 2015, 171.

³³¹ *Ibid.*, DANET, 171.

³³² Dit principe is in overeenstemming met het besluit uit hoofdstuk I, afdeling IV alsook met de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof. Zie GwHof 11 juni 2015, nr. 83/2015, 19: “*Uit die vaststelling vloeit voort dat de verjaring beoogt zowel de van een misdrijf verdachte persoon tegen niet-tijdige vervolging te beschermen als de maatschappelijke orde te vrijwaren door het ogenblik te bepalen waarop moet worden geopteerd voor de rechtszekerheid en de sociale rust veeleer dan voor het vervolgen van de misdrijven.*” Dat aan de rechtszekerheid een belangrijke waarde wordt gehecht, blijkt eveneens uit rechtspraak van het EHRM. Het EHRM oordeelde dat het niet-naleven van verjaringstermijnen het recht op een eerlijk proces binnen redelijke termijn kan schenden wegens de ontstane rechtsonzekerheid, zie EHRM 9 januari 2013, *Oleksandr Volkov vs. Oekraïne*, nr. 21722; Zie opnieuw VAN DORST: A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 329.

³³³ Zie recent arrest van het Grondwettelijk Hof: GwHof 4 april 2019, nr. 54/2019, 7: “*De waarborg van rechtszekerheid die met de verjaring wordt beoogd en die in strafzaken inhoudt dat de dader van een misdrijf niet meer kan worden vervolgd of berecht na het verstrijken van een bepaalde termijn sedert de feiten zich hebben voorgedaan.*” Het feit dat de redelijke termijn van oudsher doelt op de menselijke waardigheid, sluit hier nauw bij aan. De Hoge Raad heeft trouwens altijd geoordeeld dat een sanctionering wegens overschrijding van de redelijke termijn moet afhangen van een belangenafweging, zie voor bevestiging daarvan A.J.A. VAN DORST, “Onontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie in de vervolging” in M.F. ATTINGER en P.A.M. MEVIS (eds.), *Handboek strafzaken*, Deventer, Wolter Kluwer, 2018, online geraadpleegd op file:///Users/Jacob/Downloads/Handboek%20Strafzaken,%2045.7.3.3%20Ontvankelijkheid%20van%20het%20openbaar%20ministerie%20in%20de%20vervolging%20(1).pdf, 2.

opdringen.³³⁴ Het nut van vervolging wordt bepaald aan de hand van³³⁵ een afweging van argumenten die leidt tot volgende sub-evaluatiecriteria:

37. SUB-EVALUATIECRITERIUM 1: RESPECT VOOR RECHT VAN VERDEDIGING -

Een sanctioneringsmechanisme houdt rekening met de technologische evoluties m.b.t. bewijsmateriaal alsook met de inzichten uit de rechtspsychologie m.b.t. de betrouwbaarheid van getuigenbewijs³³⁶. Dit betekent dat in bepaalde gevallen een niet-vervolging dan wel het verval van de strafvordering zich opdringt en het vervolgingsnut dus mee wordt bepaald a.d.v. de beschikbaarheid en betrouwbaarheid van het bewijsmateriaal evenals a.d.v. de aantasting van het recht van verdediging³³⁷.

38. SUB-EVALUATIECRITERIUM 2: RESPECT VOOR IN CONCRETO BEOORDELING EENMAAL VOOR VONNISGERECHT -

Een sanctioneringsmechanisme houdt er rekening mee dat eenmaal een zaak voor het vonnisgerecht hangende is, het nut van vervolging nagenoeg vaststaat en de rechter de keuze voor maatschappelijke rechtszekerheid in voorkomend geval naast zich neer kan leggen na afweging van verschillende belangen resulterend in een veroordeling, vrijspraak, strafvermindering, eenvoudige schuldigverklaring of het verval van de strafvordering.³³⁸

³³⁴ “het fenomeen dat (...) het tijdsverloop leidt tot de ondergang van het vervolgingsrecht”: A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 199; Bijkomend stelt DEN HARTOG terecht dat, wanneer men beweert dat de preventieve werking van het bestraffen een doelstelling is om met tijdsverloop rekening te houden (wat ik in deze thesis dus inderdaad beweer te hebben afgeleid uit wetgeving en rechtsleer), strafvermindering geenszins aangewezen is als “sanctie”. Daaruit volgt dat in bepaalde gevallen het verval van de strafvordering zich moet opdringen. Een mechanisme zal zich daar naar moeten richten. A. DEN HARTOG, “De Hoge Raad en de redelijke termijn: meerduidige grondslag leidt tot rigide regelgeving”, *RM Themis* 2001, 102.

³³⁵ Zoals MIHMAN besloot. Zie *supra* voetnoot 261.

³³⁶ De rechtspsychologie toont immers aan dat het geheugen feilbaar is en distorsie van herinnering optreedt door tijdsverloop. Dit geldt zeker m.b.t. feiten van seksueel misbruik. Een wetgever kan dus onmogelijk tot onverjaarbaarheid besluiten voor feiten van seksueel misbruik op basis van het feit dat slachtoffers pas heel laat met hun verhaal naar buiten durven komen, zonder in een duidelijk alternatief sanctioneringsmechanisme te voorzien. Een niet-exhaustieve opsomming van rechtspsychologische literatuur: R.F. BELLI, “Epilogue: continuing points of contention in the recovered memory debate” in R.F. BELLI (ed.), *True and false recovered memories – Towards a reconciliation of the debate*, New York, Springer, 2012, 247; E. F. LOFTUS, M. GARRY and H. HAYNE, “repressed and recovered memory”, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1375023, 178; E. LOFTUS, S. JOSLYN and D. POLAGE, “Repression: a mistake impression?” in X. (eds.), *Development and psychopathology*, Cambridge, University Press, 1998, 787; E.F. LOFTUS, D. WOLCHOVER and D. PAGE, “General review of the psychology of witness testimony” in A. HEATON-ARMSTRONG, E. SHEPHERD, G. GUDJONSSON and D. WOLCHOVER (eds.), *Witness testimony – psychological, investigative and evidential perspectives*, Oxford, University Press, 2006, 16; Zie in die zin ook de analyse van L. DE GRAAF, “Tijd slijt? De wenselijkheid van afschaffing van de vervolgingsverjaring van jegens minderjarigen gepleegde zedenfeiten”, *AA* 2013, 442 e.v.

³³⁷ Zie GwHof 4 april 2019, nr. 54/2019, 6 en EHRM 22 juni 2000, *Coëme en anderen v. België*, nr. 32492/96, nr. 146. Dat dit belangrijk is, wordt ook bevestigd door het feit dat een mogelijke keuze voor het verval van de strafvordering als sanctie op de redelijke termijnoverschrijding afhankelijk zal zijn van de mate van betrouwbaarheid van het bewijsmateriaal.

³³⁸ Dit criterium is in overeenstemming met de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof dat stelt dat “de wetgever ervan vermocht uit te gaan, zonder de in het middel aangevoerde bepalingen te

39. SUB-EVALUATIECRITERIUM 3: RESPECT VOOR GRONDWET EN MENSENRECHTEN - Een sanctioneringsmechanisme houdt er rekening mee dat het vervolgingsnut voor ernstig zware misdrijven vanuit mensenrechtelijk perspectief zeer groot is en voor die misdrijven in een effectief strafrechtelijk onderzoek en rechtsmiddel moet worden voorzien en dat de afwezigheid daarvan in voorkomend geval kan leiden tot een schending van de artikelen 3 of 8 EVRM.³³⁹ Terzelfdertijd houdt een sanctioneringsmechanisme rekening met de beginselen van gelijkheid en niet-discriminatie gewaarborgd door de artikelen 10 en 11 Grondwet en kan niet worden aanvaard dat de afwezigheid van een sanctioneringsmechanisme wordt gebaseerd op één enkel geval.³⁴⁰

40. SUB-EVALUATIECRITERIUM 4: RESPECT VOOR EEN EFFICIENT EN NIET-NALATIG VERVOLGINGSBELEID - Een sanctioneringsmechanisme houdt rekening met het opportunitiebeginsel en de vrijheid om te vervolgen voor het Openbaar Ministerie³⁴¹, maar houdt tevens rekening met het feit dat vervolging

schenden, dat wanneer een strafvordering bij een vonnisgerecht wordt ingeleid, een van de klassieke verantwoordingen voor het beginsel van de verjaring vervalt, namelijk dat na verloop van tijd, wanneer er geen proces wordt aangespannen, de zaak geleidelijk aan wordt vergeten en de sociale beroering die door een misdrijf is veroorzaakt, afneemt.": Arbitragehof 19 januari 2000, nr. 7/2000, 10. Dat is bovendien in overeenstemming met zowel Engelse rechtspraak als Amerikaanse verjaringstermijnen, omdat dat over *pre-trial delay* gaat: bv. A.L.T. CHOO, *Abuse of process and judicial stays of criminal proceedings*, Oxford, University Press, 2008, 95: "*I am not suggesting that the discretion to stay proceedings represents the only solution to the problem of pre-trial delay. On the contrary, it is of relevance only in situations where delay has occurred, and the principle of legitimacy would be compromised if the proceedings were allowed to continue.*" Ook bv. A. ASHWORTH and M. REDMAYNE, *The criminal process*, Oxford, University Press, 2005, 249.

³³⁹ Dat criterium is in overeenstemming met rechtspraak van het EHRM, waarbij het Hof reeds meermaals heeft geoordeeld dat "*verdragsstaten de positieve verplichting hebben inherent in de artikelen 3 en 8 (...) om strafrechtelijke wetgeving te voorzien, i.e. een substantiële verplichting (...) en om die wetgeving toe te passen in de praktijk middels een effectief onderzoek en vervolgingsbeleid, i.e. een procedurele verplichting.*" Zie bv. EHRM 4 December 2003, *MC v. Bulgaria*, nr. 39272/98, nr. 153.

³⁴⁰ Want, zo stelde de Raad van State in zijn advies: "*het staat in de eerste plaats aan de wetgever om te beslissen of dit gevolg, en het opgeven of het verminderen van de waarborgen die ten grondslag liggen aan het instituut van de verjaring van de strafvordering, kunnen worden verantwoordt mede gelet op de intrinsieke ernst van de categorie misdaden waarop de voorgenomen regeling van toepassing zal zijn. Al heeft de wetgever inzake verjaring een ruime beoordelingsbevoegdheid, toch dient daarbij te worden nagegaan of de verantwoording die wordt ingeroepen, kan worden geacht van toepassing te zijn op het geheel van de beoogde misdaden. Die verantwoording kan niet beperkt blijven tot het loutere inroepen van een bijzonder geval waarvoor de aanpassing van de regels inzake verjaring noodzakelijk wordt geacht, al kan zulk een geval wel een meer algemene problematiek blootleggen. Bovendien moet de voorgenomen maatregel in een redelijk verband van evenredigheid staan tot het beoogde doel.*" Zie Wetsontwerp houdende wijzigingen van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl. St. Kamer 2015-16*, nr. 1418/001, 291 of Zie Adv. RvS 57.792/1/V van 23 september 2015 over een voorontwerp van wet houdende wijzigingen van het strafrecht en het strafprocesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, 29; Zie ook A.L.T. CHOO, *Abuse of process and judicial stays of criminal proceedings*, Oxford, University Press, 2008, 95

³⁴¹ Wat immers een geldig tegenargument is om geen rekening te houden met het tijdsverloop, zoals in Nederland werd opgeworpen. Zie bv. G.J.M. CORSTENS, *Het Nederlandse strafprocesrecht*, Deventer, Kluwer, 2018, 224 of A.J.A. VAN DORST, "Is er toekomst voor de verjaring", *AdHuc Modem* 2013, https://www.navigators.nl/document/idafc40bbb34554190812fb9e0272329e1?ctx=WKNL_CS_L_1821, 4.

van alle misdrijven qua juridisch-economische efficiëntie niet wenselijk is en dat van het Openbaar Ministerie geen nalatigheid in zijn vervolgingsbeleid kan worden getolereerd.³⁴² Dit betekent dat in bepaalde gevallen een niet-vervolgning dan wel het verval van de strafvordering zich opdringt.

2. SANCTIONEREN VAN DE TE LANGE DUUR VAN HET STRAFPROCES: OP WELKE WIJZE? HET POSITIEFRECHTELJK VRAAGSTUK

2.1. VERGELIJKING TUSSEN VERJARING EN REDELIJKE TERMIJN ALS JURIDISCHE MECHANISMEN

2.1.1. Uitgangspunt

41. INLEIDING - In wat volgt, komt een bondige descriptieve vergelijking van de redelijke termijn en verjaring als sanctioneringsmechanismen aan bod. De belangrijkste verschillen worden op een rij gezet om een duidelijke evaluatie te kunnen maken in een later hoofdstuk. Een uitvoerige bespreking wordt echter achterwege gelaten, daar dit reeds elders is ondernomen en niet relevant is voor dit onderzoek.

42. ABSTRACTE TERMIJNEN VS. IN CONCRETO BEOORDELING - De verjaring van de strafvordering werkt met vaste termijnen (een zogenaamd “hakbijlmechanisme”).³⁴³ Na verloop van een specifieke en abstracte termijn, die bij wet (art. 21 t.e.m. 25 VTSv.) is bepaald, komt er, van de ene op de andere dag, een abrupt einde aan de strafprocedure en dringt het verval van de strafvordering zich op.³⁴⁴ Het mechanisme van de redelijke termijn daarentegen vereist een *in concreto* evaluatie door de rechter.³⁴⁵ De redelijkheid van de

³⁴² Dit wordt trouwens door Nederlandse rechtspraak erkend, die de beginselen van procesorde beginnen toepassen. Zie bv. Rechtbank Breda 21 maart 2012, *LJNBV9618* en N. VREEDE, “Is de tijd rijp voor de terugkeer van de sanctie van niet-ontvankelijkheidsverklaring op overschrijding redelijke termijn?”, *NJB* 2013, 1545; Een onbeperkte stuiting of schorsing van de verjaring impliceerde volgens VAN DEN WYNGAERT noodzakelijk een efficiënte justitie, *quod non*. Zie C. VAN DEN WYNGAERT en B. DE SMET, “De verjaring van de strafvordering in België: een onoverbrugbare hindernis voor de berechting van complexe zaken?”, *RW*1997-98, 174; Zie ook A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 113.

³⁴³ “*Het wettelijk systeem met zijn termijnen wordt immers mathematisch en als het ware blind toegepast*”: R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2014, 103; P. LEMMENS, “De invloed van het Europees verdrag over de rechten van de mens op bepaalde aspecten van de strafprocedure in België”, *RW*1988-89, 805.

³⁴⁴ Bv. J. VERMEEREN, “De verjaring van de strafvordering”, *Jur.Falc.* 2005-06, 39; Zie ook: R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2014, 103.

³⁴⁵ Cass. 19 april 2016, *RW*2017-18, 500; Cass. 16 december 2014, P.14.1101.N/19; J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 322; Ook: F. DERUYCK EN Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, Die Keure, 2020, 59.

termijn wordt niet op voorhand bepaald, doch hangt af van drie door het EHRM naar voren geschoven criteria.³⁴⁶ Het gevolg van een mogelijke overschrijding is niet *per se* het verval van de strafvordering; de rechter kan, in overeenstemming met art. 21ter VTSv., ook een eenvoudige schuldigverklaring uitspreken dan wel een lagere straf opleggen.³⁴⁷

43. BELANG VAN DE MAATSCHAPPIJ VS. INDIVIDUEEL BELANG - Zoals hierboven reeds besproken (zie *supra* nr. 34), verschillen de verjaring en redelijke termijn van uitgangspunt. Waar de verjaring van openbare orde is en vooral bestaat in het algemeen belang, is het redelijke termijn-mechanisme een in art. 6 EVRM opgenomen mensenrecht dat vooral wenst te voorkomen dat een beklaagde onredelijk lang onder de druk van vervolging dient te leven.³⁴⁸ Om die reden is de verjaring, in tegenstelling tot de redelijke termijn, van openbare orde.³⁴⁹ De rechter moet ambtshalve vaststellen of een misdrijf is verjaard en de beklaagde kan hiervan geen afstand doen.³⁵⁰ Zoals gezegd (zie *supra* nr. 33), heeft de redelijke termijn-vereiste in Nederland een bredere grondslag.³⁵¹ Dat de rechter ambtshalve de verjaring moet opwerpen, geldt om die reden in Nederland *ook* voor de redelijke termijn-vereiste, met dien verstande dat de rechter alleen blijf moet geven van zijn onderzoek naar een mogelijke termijnoverschrijding, indien “*door of namens de verdachte ter zake verveerd is gevoerd*.”³⁵² Verschillend met België is ook dat de Nederlandse Hoge Raad als rechter *wel* in de beoordeling van de feiten kan treden als tegen een vonnis in laatste aanleg bij de Hoge Raad cassatieberoep is aangetekend.³⁵³

2.1.2. Termijnen

44. VERJARING: DRIELEDIGE INDELING MISDRIJVEN - Tot op heden houdt België er een drieledige indeling van misdrijven op na, gerangschikt volgens zwaarwichtigheid (minder ernstig tot zeer ernstig): overtredingen, wanbedrijven

³⁴⁶ Vb. Cass. 16 december 2014, P.14.1101.N/19; F. DERUYCK EN Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, Die Keure, 2020, 58.

³⁴⁷ Cass. 9 december 1997, RW 1998-99, 14; S. VANDROMME, “Cassatie aanvaardt internering ondanks overschrijding redelijke termijn”, *Juristenkrant* 2016, 1.

³⁴⁸ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 322; L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, nr. 176.

³⁴⁹ Vb. R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2014, 103; F. DERUYCK EN Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, Die Keure, 2020, 56; F. DISCEPOLI, “La prescription de l’action publique” in J. ACOLTY, J. DEHAENE, F. DISCEPOLI, C. EYBEN, M. KAISER, C. LENOIR en O. VLASSEMBROUCK (eds.), *La prescription*, Limal, Anthemis, 2011, 310.

³⁵⁰ F. DERUYCK EN Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, Die Keure, 2020, 56.

³⁵¹ J. DE HULLU, “Overzicht opvattingen Hoge Raad” (noot onder HR 3 oktober 2000), *NJ* 2000, 721.

³⁵² Bv. HR 17 juni 2008, *NJ* 2008, 358.

³⁵³ Vergelijk HR 17 juni 2008, *NJ* 2008, 358 met J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 273 en verwijzing naar Cassatierechtspraak aldaar.

en misdaden. Het is de wettelijk bepaalde *straf* (criminele, correctionele dan wel politiestraf) van een in deel II van het Strafwetboek opgenomen misdrijf dat de *voorlopige aard* (misdaad, wanbedrijf of overtreding) ervan bepaalt (art. 1 Sw.). Door *o.a.* aanname van verzachtende omstandigheden kan de *definitieve aard* van het misdrijf evenwel veranderen; men neemt dan ook aan dat de toepasselijke verjaringstermijn wordt bepaald op basis van de straf die door de vonnisrechter uiteindelijk *in concreto* wordt opgelegd.³⁵⁴ Wat de toepasselijke verjaringstermijnen gelieerd aan de specifieke categorieën van misdrijven betreft, wordt naar art. 21 VTSv. verwezen.³⁵⁵

45. VERJARING: NIEUW WETBOEK VAN STRAFRECHT? - Het feit dat de door de rechter opgelegde straf *in concreto* en dus de definitieve aard van het misdrijf bepalend is voor de toepasselijke verjaringstermijn leidt tot rechtsonzekerheid, omdat partijen zich voor het berekenen van de verjaringstermijn slechts tot de voorlopige aard van het misdrijf kunnen richten.³⁵⁶ Om die reden wil de commissie tot hervorming van het strafrecht “*de koppeling van een misdrijf aan een categorie (misdaden of wanbedrijven) (...) op onaantastbare wijze*” laten gebeuren, *i.e.* “*op grond van het criterium van de straf waarin voorzien is in de wettelijke bepaling tot strafbaarstelling.*”³⁵⁷ De commissie herbevestigde in 2019 dat dit de rechtszekerheid van de strafprocedure ten goede zou komen.³⁵⁸ Bij in voege treden van dit wetsontwerp, *quod non*, zou de Belgische wetgever het Nederlandse voorbeeld volgen.³⁵⁹

³⁵⁴ Bv. J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 76 of L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, nr. 16.

³⁵⁵ Uitvoering beschrijving is reeds elders gebeurd, bv in L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, 25; Zie ook bv. F. DISCEPOLI, “La prescription de l’action publique” in J. ACOLTY, J. DEHAENE, F. DISCEPOLI, C. EYBEN, M. KAISER, C. LENOIR en O. VLASSEMBROUCK (eds.), *La prescription*, Limal, Anthemis, 2011, 316.

³⁵⁶ J. ROZIE, D. VANDERMEERSCH, J. DE HERDT, M. DEBAUCHE en M. TAEYMANS, *Commissie voor de hervorming van het strafrecht - Voorstel van voorontwerp van boek I van het strafwetboek*, Brugge, Die Keure, 2016, 40; Zie ook bv. J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 78; Zie ook J. VERMEEREN, “De verjaring van de strafvordering”, *Jur.Falc.* 2005-06, 43 of R. VERSTRAETEN en B. SPRIET, “De driedelige indeling van misdrijven als leidraad van het strafrecht: een verdachte eenvoud in *Liber Amicorum - Marc Châtel*, Antwerpen, Kluwer, 1991, 480.

³⁵⁷ *Ibid.*, ROZIE, 39, voetmoot 21.

³⁵⁸ J. ROZIE, D. VANDERMEERSCH, J. DE HERDT, M. DEBAUCHE en M. TAEYMANS, *Naar een nieuw strafwetboek? Het voorstel van de commissie tot hervorming van het Strafrecht*, Brugge, Die Keure, 2019, 151.

³⁵⁹ W.E.C.A. VALKENBURG, “Verjaring van de strafvordering” in X. (eds.), *Tekst en commentaar - Strafrecht*, online geraadpleegd 17 maart 2020 op file:///Users/Jacob/Downloads/Tekst%20&%20Commentaar%20Strafrecht,%20Verjaring%20s trafvordering%20bij%20Wetboek%20van%20Strafrecht,%20Artikel%2070%20%20(1).pdf, 2; J. VERMEEREN, “De verjaring van de strafvordering”, *Jur.Falc.* 2005-06, 43.

46. REDELIJKE TERMIJN: DRIE CRITERIA - Aan de redelijke termijn-vereiste hangen geen vaste termijnen vast.³⁶⁰ Wat “redelijk” is, wordt door de rechter³⁶¹ *in concreto* bepaald a.d.v. drie door het EHRM³⁶² vastgestelde en door het Hof van Cassatie³⁶³ overgenomen criteria: de complexiteit van de zaak, de houding van de verdachte en de handelwijze van de gerechtelijke autoriteiten.³⁶⁴ Dat laatste criterium wordt als belangrijkste beschouwd, nu het EHRM zich zeer kritisch opstelt tegenover een inactieve vervolgingsinstantie.³⁶⁵ DE SWAEF merkt op dat de verjaring en redelijke termijn in dezen niet fundamenteel verschillen qua benaderingswijze, omdat het criterium “complexiteit van de zaak” gelijkloopt met het door het verjaringsregime gehanteerde zwaarwichtigheids criterium om de vaste termijn te bepalen.³⁶⁶ MEESE wijst er evenwel op dat “*die vergelijking lang niet altijd opgaat: een misdaad kan immers veel gemakkelijker op te lossen zijn dan een wanbedrijf. Het is dus best mogelijk dat wat de redelijke termijn betreft voor een wanbedrijf een langere periode geoorloofd is (...)*”³⁶⁷

Ook in Engeland spelen die drie criteria een rol bij de beoordeling van een redelijke termijnoverschrijding.³⁶⁸ Hoewel ook in Nederland die drie criteria een plaats krijgen, spelen zij een minder belangrijke rol, omdat zij “*pas aan de orde komen als de feitenrechter onvoldoende uit de voeten kan met (bijvoorbeeld) (het door de Hoge Raad geformuleerde) uitgangspunt dat de*

³⁶⁰ L. DECLERCQ, “De redelijke termijn of de onredelijke vertraging in strafzaken: artikel 6, lid 1 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens”, *RW* 1988-89, 382; J. MEESE, “De redelijke termijn in strafzaken” in X. (eds.), *Strafrecht en strafvordering - Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, losbl., 2012, 119.

³⁶¹ Noteer dat in België ook de onderzoeksgerechten een overschrijding van de redelijke termijn moeten kunnen vaststellen. Zie daarvoor Cass. 8 april 2008, *T.Straf*: 2008, noot D. LIBOTTE, 277.

³⁶² Vb. EHRM 28 juni 1978, *König v. Duitsland*, nr. 6232/73, nr. 99 of EHRM 17 december 2004, *Pedersen en Baadsgaard v. Denemarken*, nr. 49017/99, nr. 45 of eerder in EHRM 15 juli 1982, *Eckle v. Duitsland*, nr. 15 juli 1982, nr. 80; J. MEESE, “De redelijke termijn in strafzaken” in X. (eds.), *Strafrecht en strafvordering - Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, losbl., 2012, 120.

³⁶³ Vb. Cass. 10 december 2019, AR P.19.1002.N; Cass. 14 januari 2014, *TGR* 2014, 285; Cass. 12 april 2000, AR P.00.0136.

³⁶⁴ Voor een uitgebreide bespreking van de *content* van die criteria, zie J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 274 e.v.; Zie ook bv. F. ROGGEN, “Le délai raisonnable: principes, contrôles et sanctions de son dépassement - développements jurisprudentiels récents” in X. (eds.), *Actualités en droit pénal*, Brussel, Bruyant, 2012, 3; Of: J. ROZIE, “Schuldigverklaring bij overschrijding van de redelijke termijn”, *RW* 1998-99, 2.

³⁶⁵ Vb. F. EDEL, *The length of civil and criminal proceedings in the case law of the European Court of Human Rights*, Straatsburg, Council of Europe Publishing, 2007, 62; A. JACOBS, “La loi du 11 décembre 1998 relative à la prescription de l’action publique”, *JT* 1999; J. MEESE, “De redelijke termijn in strafzaken” in X. (eds.), *Strafrecht en strafvordering - Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, losbl., 2012, 123 of J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 280.

³⁶⁶ M. DE SWAEF, “De redelijke verjaringstermijn” in *Liber Amicorum - Marc Châtel* (ed.), Antwerpen, Kluwer, 1991, 122.

³⁶⁷ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 275.

³⁶⁸ P. ORMEROD en D. PERRY, *Blackstone’s criminal practice*, Oxford, University Press, 2016, D.3.77.

*procedure in eerste aanleg binnen twee jaar moet zijn afgerond.*³⁶⁹ De redelijke termijn-vereiste steunt in Nederland, zoals gezegd (zie *supra* nr. 33) op meerdere gronden en de Hoge Raad heeft met het “in stukjes kappen” van de procedure een objectivering voor ogen. De Raad neemt niet alleen de door het EHRM voorgeschreven *in globo* benadering op de beoordeling van de (on)redelijkheid in aanmerking; de (on)redelijkheid wordt eveneens beoordeeld op basis van een overschrijding van de door de Raad vooraf bepaalde specifieke termijnen voor afzonderlijke delen van de procedure tot aan het eindvonnis.³⁷⁰ Volgens DE HULLU zou dit geen probleem mogen vormen, aangezien het EHRM slechts minimumwaarborgen vooropstelt.³⁷¹

2.1.3. Aanvangspunt

47. VERJARING: MOMENT VAN PLEGEN FEIT - De verjaring van de strafvordering begint in principe te lopen op het moment van het plegen van het delict (art. 21 VTSv.). De dag waarop het feit is gepleegd, *i.e.* de *dies a quo*, is inbegrepen in de verjaringstermijn.³⁷² Daar bestaan tal van uitzonderingen op (inzake seksueel misbruik bij minderjarigen begint de termijn te lopen op het moment dat de meerderjarigheid wordt bereikt, bij een voortgezet misdrijf begint de termijn te lopen vanaf het laatste feit, ...) en we hebben gezien dat de Belgische rechtspraak soms probeert om het aanvangspunt in de tijd naar voren te schuiven (zie *supra* nr. 22). In Nederland, daarentegen, wordt de *dies a quo* niet meegerekend en begint de verjaring te lopen de dag na het plegen van het feit (art. 70 Sr.). Art. 71 Sr. voorziet ook daar in verschillende uitzonderingen op die regel.³⁷³

48. REDELIJKE TERMIJN: MOMENT VAN BESCHULDIGING/KENNISGEVING - Het aanvangspunt van de redelijke termijn *ex. art.* 6 EVRM verschilt grondig van dat van de verjaring. Volgens het EHRM begint die termijn immers pas te lopen vanaf de kennisgeving aan de betrokkene van een tegen hem ten laste gelegd strafbaar feit.³⁷⁴ Die kennisgeving kan meerdere vormen aannemen en het

³⁶⁹ A. DEN HARTOG, “De Hoge Raad en de redelijke termijn: meerdruide grondslag leidt tot rigide regelgeving”, *RM Themis* 2001, 101.

³⁷⁰ *Ibid.*, DEN HARTOG, 101; Zie ook: J. DE HULLU, “Overzicht opvattingen Hoge Raad” (noot onder HR 3 oktober 2000), *NJ* 2000, 721.

³⁷¹ J. DE HULLU, “Overzicht opvattingen Hoge Raad” (noot onder HR 3 oktober 2000), *NJ* 2000, 721.

³⁷² Vb. J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 128; Of ook F. DISCEPOLI, “La prescription de l’action publique” in J. ACOLTY, J. DEHAENE, F. DISCEPOLI, C. EYBEN, M. KAISER, C. LENOIR en O. VLASSEMBROUCK (eds.), *La prescription*, Limal, Anthemis, 2011, 317.

³⁷³ Zie ook A.J.A. VAN DORST, “Is er toekomst voor de verjaring”, *Ad Hunc Modem* 2013, https://www.navigator.nl/document/idafe40bbb34554190812fb9e0272329e1?ctx=WKNL_CS_L_1821, 3.

³⁷⁴ Vb. EHRM 27 februari 1980, *Deweer v. België*, nr. 6903/75, nr. 46; Voor meer rechtspraak, zie J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 261 of L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, nr. 182.

beginpunt van de termijn moet vooral worden beoordeeld rekening houdend met de impact die een vorm van kennisgeving op de betrokkene heeft in een concreet geval.³⁷⁵ In Nederland wordt het moment van “impact op de beklaagde” enigszins geconcretiseerd, omdat het aanvangspunt van de termijn zich bevindt op het moment dat een beklaagde zich er *redelijkerwijze* van kan vergewissen dat hij van een misdrijf beschuldigd wordt.³⁷⁶ Dezelfde redenering geldt voor Engelse rechtbanken, die, sinds de inwerkingtreding van de Human Rights Act van 1998, ook rekening moeten houden met rechtspraak van het EHRM inzake het recht op een eerlijk proces binnen een redelijke termijn. Het is evenwel tot op heden onduidelijk wat de *House of Lords* onder het “moment van beschuldiging” verstaat.³⁷⁷

2.1.4. Termijnverlengingen

49. STUETING - Stuiting en schorsing zijn mechanismen eigen aan de verjaring en vreemd aan de redelijke termijn.³⁷⁸ Stuiting zorgt ervoor dat de verjaringstermijn wordt doorbroken en er een nieuwe verjaringstermijn begint te lopen die gelijk is aan de oorspronkelijke termijn.³⁷⁹ Zoals gezegd (zie *supra* nr. 28), heeft de stuitingsfiguur in wetgeving en rechtsleer vaak voor ophef gezorgd. Het debat spitst zich toe op het al dan niet in overeenstemming zijn van het stuitingsmechanisme met de doelstellingen waaraan het verjaringsprincipe meent te moeten voldoen. Dat debat woedde reeds in het 19^e-eeuwse Belgische en Nederlandse parlement. In essentie werd, en dat stemt duidelijk overeen met onze onderzoekshypothese (zie *supra* nr. 15), toen reeds getracht een correcte balans te vinden tussen de belangen van de dader en de belangen van de maatschappij. Twee opties boden zich aan. Enerzijds kon de wetgever de piste van het stuitingsmechanisme verlaten. De figuur is, zo bedacht de wetgever, moeilijk in overeenstemming te brengen “*avec les motifs allégués pour justifier l’existence de la prescription de l’action publique*”. Stuitingsdadens zijn bekend aan dader noch samenleving; een termijnverlenging zou bijgevolg afbreuk doen aan de idee dat de verjaring de betrouwbaarheid van bewijsmateriaal beschermt alsook dat bestraffing na verloop van tijd voor een samenleving inopportuun is. Zelfs indien een verdachte in voorkomend geval op de hoogte zou zijn van een stuitingsdaad, verhindert dat niet dat de betrouwbaarheid van bewijsmateriaal dermate wordt aangetast. Als vangnet – om te vermijden dat een vonnisrechter, eens de zaak voor hem komt, te vaak geconfronteerd wordt met de verjaring van een misdrijf – werd voorgesteld om de verjaring te schorsen bij een bevel tot

³⁷⁵ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 264; Zie ook bv. J. ROZIE, “Schuldigverklaring bij overschrijding van de redelijke termijn”, *RW* 1998-99, 2.

³⁷⁶ *Ibid.*, MEESE, 269.

³⁷⁷ A. ASHWORTH and M. REDMAYNE, *The criminal process*, Oxford, University Press, 2005, 256 e.v.

³⁷⁸ VAN DORST ziet evenwel een gelijkenis: A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 306.

³⁷⁹ B. DE SMET, “Aanpassing van de schorsing van de verjaring van de strafvordering”, *RW* 2012-13, 1396.

betekening van de dagvaarding met een maximumtermijn van één jaar. Anderzijds, en het is dit standpunt dat uiteindelijk leidde tot wetgeving, kon de wetgever ervoor opteren het stuitingsmechanisme te behouden. Het als prioritair beschouwde belang van de samenleving bij een vervolging indachtig, zouden stuitingsdaden immers aangeven dat het Openbaar Ministerie zijn vervolgingstaak ter harte neemt.³⁸⁰ Om vergelijkbare redenen, m.n. het nut van bestraffing vervaagt na verloop van tijd, omdat de herinnering aan het gebeurde vervaagt en de betrouwbaarheid van bewijsmateriaal à charge en à décharge moet kunnen worden verzekerd, werd ook in Nederland beslist om stuiting als mechanisme eigen aan de verjaring te erkennen, doch te “*beletten aan de stuiting eene te groote uitbreiding te geven*”.³⁸¹ Enkel daden bekend aan de verdachte hadden stuitende werking.

Vandaag wordt, zowel in België als in Nederland, aan het begrip stuitingsdaad echter wél een eerder grote uitbreiding gegeven. Immers, wat daden van onderzoek resp. vervolging³⁸² zijn, wordt door de Belgische, en trouwens ook door de Franse rechtspraak, zeer extensief geïnterpreteerd.³⁸³ Hoewel in Nederland, in tegenstelling tot België, alleen daden van vervolging stuitende werking hebben, wordt er ook daar een ruime interpretatie van vervolgingsdaden op nagehouden.³⁸⁴ De regel dat een daad stuitende werking ontbeert, indien de daad niet bekend noch betekend is aan de verdachte, werd bovendien in 2005 geschrapt.³⁸⁵ Opnieuw werd verwezen naar de traditionele grondslagen van de verjaring: waar een stuitingsmechanisme op zichzelf wel in overeenstemming is met de verjaringsgrondslagen, kan niet hetzelfde worden gezegd van een stuitingsmechanisme beperkt tot daden die de verdachte bekend zijn.³⁸⁶ Het standpunt dat het stuitingsmechanisme nodig is om de inertie van het Openbaar Ministerie te bestraffen, lijkt vandaag doorslaggevend.³⁸⁷ De

³⁸⁰ Zie voor dit alles de verwijzing naar het boek van THONISSEN door J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 52 e.v.

³⁸¹ H.J. SMIDT, *Geschiedenis van het wetboek van strafrecht*, Haarlem, Tjeenk Willink, 1891, 515.

³⁸² Zie voor definitie daarvan M. FRANCHIMONT, A. JACOBS en A. MASSET, *Manuel de procédure pénale*, Brussel, Larcier, 2012, 135.

³⁸³ Vergelijk J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 187 e.v., M. FRANCHIMONT, A. JACOBS en A. MASSET, *Manuel de procédure pénale*, Brussel, Larcier, 2012, 136 en J. VERMEEREN, “De verjaring van de strafvordering”, *Jur.Falc.* 2005-06, 49 met A. MIHMAN, *Contribution à l'étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale*, online versie van doctoraat geraadpleegd op 22 januari 2020, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 370.

³⁸⁴ Bv. J. VERMEEREN, “De verjaring van de strafvordering”, *Jur.Falc.* 2005-06, 50; A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Amhem, Gouda Quint BV, 1985, 334.

³⁸⁵ Bevestiging door Hoge Raad: HR 10 april 2012, ECLI:NL:HR:2012:BW1361; Voor een bespreking van de wetswijzigingen in Nederland, verwijs ik naar een thesis daaromtrent. Zie S. GEEBELEN, *De verjaring van de strafvordering*, onuitg. masterscriptie. UHasselt, 2016, 55.

³⁸⁶ Kamerstukken II met betrekking tot het voorstel van wet van de leden Dittrich en Van Haersma Buma tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met het vervallen van de verjaringstermijn voor de vervolging van moord en enkele andere misdrijven alsmede enige aanpassingen van de regeling van de verjaring en de stuiting van de verjaring en de regeling van de strafverjaringstermijn, 2003-04, nr. 7, nr. 28 495, 9.

³⁸⁷ Zie J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 177 en A.J.A. VAN

Nederlandse wetgever besliste daarentegen wél om art. 72 Sr. te wijzigen en stuiting alleen toe te laten binnen de oorspronkelijke termijn. Dat is, gelet op de verjaringsvijandige houding vanwege Nederland, volgens VAN DORST verwonderlijk³⁸⁸, doch lijkt in het licht van de gevonden verjaringsdoelstelling terecht. Als we als algemeen uitgangspunt nemen dat het nut van vervolging afneemt na verloop van tijd en de maatschappelijke strafbehoefte een factor is die mee in overweging dient te worden genomen om het tijdsverloop te bepalen waarin vervolging nog opportuun is, kan een onbeperkte stuiting vanuit principieel oogmerk niet worden aangenomen. In die situatie zou, zo stelt de Nederlandse wetgever terecht, het Openbaar Ministerie zelf het heft in handen kunnen nemen om af te wijken van de wettelijk bepaalde strafmaxima waaraan de verjaringstermijnen gelieerd zijn en op die manier zelf de behoefte en *a fortiori* het nut van vervolging kunnen bepalen.³⁸⁹ De link leggen tussen het principe-en mechanisme vraagstuk moet in dit debat omtrent de wenselijkheid van het stuitingsmechanisme ons ankerpunt zijn: nu we zicht hebben op de *relevante overblijvende doelstellingen en afwijging der argumenten* waaraan een verjaringsmechanisme moet voldoen, kan nagegaan worden in hoeverre het stuitingsmechanisme daarin past. Om bovenstaande redenen lijkt het invoeren van een onbeperkte stuitingsmogelijkheid *prima facie* onhoudbaar.³⁹⁰ De evaluatie wordt verdergezet in een volgend hoofdstuk.

50. SCHORSING - Ook het schorsingsmechanisme geeft uiting aan de idee dat een actief Openbaar Ministerie niet kan worden gestraft wanneer ze effectief is overgegaan tot het diligent uitoefenen van de strafvordering. Art. 24 VTSv bepaalt dan ook dat “*de verjaring is geschorst wanneer de wet dit bepaalt of wanneer er een wettelijk beletsel bestaat dat de instelling of de uitoefening van de strafvordering verhindert.*” De verjaringstermijn staat daarom gedurende een bepaalde periode stil, maar doet, in tegenstelling tot het stuitingsmechanisme,

DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 48; Ook L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, nr. 141.

³⁸⁸ A.J.A. VAN DORST, “Is er toekomst voor de verjaring”, *Ad Hunc Modem* 2013, https://www.navigator.nl/document/idafc40bbb34554190812fb9e0272329e1?ctx=WKNL_CS_L_1821, 4.

³⁸⁹ Kamerstukken II Wijziging van het wetboek van strafrecht (verlenging verjaring inzake overtredingen na stuiting), 2005-06, nr. 30 582, nr. 3, 1; Zie ook: J. VERMEEREN, “De verjaring van de strafvordering”, *Jur.Falc.* 2005-06, 55; Ook J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 180: “*Het feit dat de verjaring onbeperkt zou kunnen worden gestuit en op die manier bepaalde strafzaken onverjaarbaar zou maken, maakt het concept verjaring (...) incompatibel met de bestaansredenen ervan.*”

³⁹⁰ VERSLYPPE vergist zich theoretisch wanneer ze meent dat “*het inderdaad zo is dat de verjaring gestoeld is op de ideeën dat de maatschappelijke rust gevrijwaard moet worden, dat de kwaliteit van het bewijs gegarandeerd moet blijven en dat gerechtelijke dwalingen vermeden moeten worden. Deze bestaansgronden zijn echter niet absoluut.*” De doelstelling maatschappelijke rechtszekerheid is wel absoluut. L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, nr. 261.

geen nieuwe termijn lopen.³⁰¹ België kent evenwel, en dat in tegenstelling tot Nederland³⁰², een ruim aanbod aan wettelijke schorsingsgronden die het berekenen van de verjaring bemoeilijken. Dat doet voor vele auteurs opnieuw vragen rijzen m.b.t. de verenigbaarheid van de talloze schorsingsgronden met het rechtszekerheidsprincipe of het doel van het schorsingsmechanisme zelf.³⁰³

2.1.5. Gevolgen

51. VERVAL VAN DE STRAFVORDERING: RESPECT VOOR HET BELANG VAN DE BEKLAAGDE... - Het meest markante verschil tussen de verjaring en de redelijke termijn-vereiste situeert zich op het vlak van de sanctionering. Waar de verjaring van de strafvordering een grond tot niet-ontvankelijkheid van de strafvordering uitmaakt, leidt een overschrijding van de redelijke termijn slechts in uitzonderlijke gevallen tot het verval van de strafvordering.³⁰⁴ Art. 21ter VTSv. voorziet zelfs niet in die mogelijkheid. Aan het mogelijkerwijze koppelen van het verval van de strafvordering als sanctionering op een redelijke termijnoverschrijding gaat een lange en ingewikkelde evolutie vooraf, die reeds veel inkt heeft doen vloeien in de literatuur.³⁰⁵ Onlangs zei DE PAUW nog dat

³⁰¹ Bv. P. MONVILLE en G. FALQUE, "La prescription de l'action publique: on s'était dit rendez-vous dans 10 ans..." in A. JACOBS en A. MASSET (eds.), *Actualités de droit pénal et de procédure pénale*, Brussel, Larcier, 2014, 18.

³⁰² Waar het schorsingsmechanisme meer lijkt aan te leunen bij het adagium *contra non valentem*. Zie art. 73 Sr en J. VERMEEREN, "De verjaring van de strafvordering", *Jur.Falc.* 2005-06, 55. Dat heeft inderdaad, zo bevestigt GEEBELEN, te maken met de langere termijnen in Nederland alsook het feit dat vele misdrijven *de iure* onverjaarbaar zijn. Zie S. GEEBELEN, *De verjaring van de strafvordering*, onuitg. masterscriptie. UHasselt, 2016, 61 e.v.

³⁰³ P. MONVILLE en G. FALQUE, "La prescription de l'action publique: on s'était dit rendez-vous dans 10 ans..." in A. JACOBS en A. MASSET (eds.), *Actualités de droit pénal et de procédure pénale*, Brussel, Larcier, 2014, 47; J. VERMEEREN, "De verjaring van de strafvordering", *Jur.Falc.* 2005-06, 54; L. VERSLYPPE, "De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging", *N.C.* 2018, nr. 140; ...

³⁰⁴ Bv. M. DE SWAEF, "De redelijke verjaringstermijn" in *Liber Amicorum - Marc Châtel* (ed.), Antwerpen, Kluwer, 1991, 121.

³⁰⁵ Waarin die sanctie eerder vaak werd geprezen. Zie bv, doch niet uitsluitend: A. DE NAUW en M. VANDEBOTERMET, "De gevolgen van de overschrijding van de redelijke termijn van artikel 6.1. EVRM", *RW* 1988-89, 1288; F. DERUYCK, "De overschrijding van de redelijke termijn en de onderzoeksgerechten: let's get serious" in F. DERUYCK en anderen (eds.), *Het strafrecht bedreven. Liber amicorum Alain De Nauw*, Brugge, Die Keure, 2011, 175 e.v; F. KUTY, "Les conséquences du dépassement du délai raisonnable constaté lors du règlement de la procédure", (noot onder Cass. 24 november 2009), *Rev.Dr.Pén.* 2010, 1162; D. LIBOTTE, "De sanctionering van de overschrijding van de redelijke termijn tijdens de onderzoeksfase en voor de onderzoeksgerechten", (noot onder Cass. 8 april 2008), *T. Straff.* 2008, 276 e.v; J. MEESE, "De redelijke termijn in strafzaken", *CABG* 2008, 133; J. MEESE, "De overschrijding van de redelijke termijn: is de verrijzenis van de sanctie van verval of onontvankelijkheid in het verschiet?" (noot onder Cass. 8 april 2008) *NC* 2008, 359 e.v; J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 292 e.v; J. ROZIE, "Schuldigverklaring bij overschrijding van de redelijke termijn", *RW* 1998-99, 1 e.v; L. VAN DEN STEEN, "De overschrijding van de redelijke termijn en de internering: het één sluit het ander niet uit" (noot onder Cass. 19 april 2016), *RW* 2017-18, 501; S. VANDROMME, "Op zoek naar een effectief rechtsmiddel om reeds tijdens het vooronderzoek de overschrijding van de redelijke termijn te doen vaststellen", *P&B* 2003, 196 e.v; L. VERSLYPPE, "De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse

het arrest *Panju v. België*³⁹⁶, waarin België werd veroordeeld, omdat een beklagde in de onderzoeksfase niet over een met art. 13 EVRM conform effectief rechtsmiddel beschikt bij opwerping van de een overschrijding van de redelijke termijn, “*de roep doet herleven om de strafvordering bij de overschrijding van de redelijke termijn zonder meer onontvankelijk te verklaren, ongeacht of het recht op verdediging al dan niet op een onherstelbare wijze is aangetast.*”³⁹⁷ Feit blijft evenwel dat anno 2020 het Hof van Cassatie aan een loutere overschrijding van de redelijke termijn nog steeds geen al te streng gevolg wil koppelen. Het Hof kwam immers nog niet terug op zijn rechtspraak dat de strafvordering inderdaad slechts vervallen kan worden verklaard, indien dit op onherstelbare wijze de rechten van verdediging schendt.³⁹⁸ België neigt daarmee de Engelse oplossing te willen nabootsen. In Engeland kan, zoals gezegd (zie *supra* nr. 32), een overschrijding van de redelijke termijn *per se* geen aanleiding geven tot het verval van de strafvordering. De redelijke termijn-vereiste wordt nooit beschouwd als een afzonderlijk recht dat op zichzelf een voldoende reden vormt om een einde te maken aan een strafproces. De *House of Lords* heeft, zelfs na inwerkingtreding van de Human Rights Act, nogmaals op de noodzakelijkheid van een link met het recht op een eerlijk proces gewezen.³⁹⁹ In Nederland is de Hoge Raad sinds 2008 nóg strenger, omdat de onontvankelijkheid als sanctie is komen te vervallen.⁴⁰⁰ Bijkomend valt het te betreuren dat de Hoge Raad die uitspraak recentelijk extra heeft willen motiveren door terug te komen op haar reeds vermelde rechtspraak (zie *supra* nr. 33) als zou art. 6 EVRM ook andere doelstellingen zoals het verzekeren van de rechten van verdediging m.b.t. de betrouwbaarheid van het bewijsmateriaal nastreven. Beter zou geweest zijn om, in omgekeerde zin, het verval van de strafvordering als sanctie te aanvaarden, net omdat, zoals reeds aangetoond, de redelijke termijn-eis op met aan het verjaringsmechanisme gelijkaardige gronden

van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, nr. 101 e.v.; Duidelijke samenvatting van dit alles in K. BEIRNAERT, “Art. 21ter VTSv.” in M. DE BUSSCHER, J. MEESE, D. VAN DER KELEN en J. VERBIST (eds.), *Strafprocesrecht - Duiding 2017*, Brussel, Larcier, 2017, 85 e.v.; ...

³⁹⁶ EHRM 28 oktober 2014, *Panju v. België*, nr. 18393/09.

³⁹⁷ W. DE PAUW, “Terug van weggeweest: de zoektocht naar een daadwerkelijk rechtsmiddel in de zin van artikel 13 EVRM bij de overschrijding van de redelijke termijn tijdens de fase van het onderzoek”, *RABG* 2015, 979; Zie ook: T. DECAIGNY en P. DE HERT, “België moet ingrijpen in redelijke termijn in strafzaken”, *Juristenkrant* 2014, 1.

³⁹⁸ Cass. 24 november 2009, *T.Straf*: 2010, noot en GwHof 18 februari 2010, nr. 16/2010; Beknopt overzicht ook in L. VAN DEN STEEN, “De overschrijding van de redelijke termijn en de internering: het één sluit het ander niet uit” (noot onder Cass. 19 april 2016), *RW* 2017-18, 501; Zie recentelijk Cass. 12 juni 2019, P.18.1001.F.

³⁹⁹ Zie voor een bevestiging in J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 299 en A. MIHMAN, *Contribution à l'étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale*, online versie van doctoraat geraadpleegd op 22 januari 2020, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf: “*L'adoption de l'Human Rights Act 1998 n'a donc pas affecté le caractère exceptionnel de la suspension des poursuites: un arrêt de la procédure n'est possible que si la violation du délai raisonnable constitue un abus de process. L'approche traditionnelle*, i.e. waar enkel tot een opschorting van de procedure wordt besloten als de beklagde o.a. schade kan bewijzen, *de la suspension des poursuites a été conservée*”.

⁴⁰⁰ Bv. ook: C. KELK, *Studieboek materieel strafrecht*, Deventer, Wolters Kluwers, 2019, 94.

steunt.⁴⁰¹ Over dat standpunt vroeg MEVIS zich indertijd nog af of er “*dan geen gevallen meer denkbaar zijn waarin laatstbedoeld belang, i.e. van de verdachte, zodanig moet prevaleren dat het vervolgingsrecht vervallen moet worden geacht?*”⁴⁰² Die bedenking stemt verrassend goed overeen met de redenering van CHOO m.b.t. de Engelse oplossing. Om haar eigen legitimiteit niet zodanig te ondergraven, is het, aldus CHOO, in sommige gevallen waarin de strafprocedure onredelijk lang aansleept voor een staat toch noodzakelijk dat de niet-ontvankelijkheid zich opdringt.⁴⁰³ In dat opzicht is het behoud van een efficiënt justitieel apparaat, zo beklemtoont MEESE terecht, “*de plicht van elke rechtstaat*”.⁴⁰⁴ Wat er ook van zij: uit verschillende hoeken klinkt een roep om het verval van de strafvordering als sanctie wettelijk te verankeren. In Nederland grijpen lagere rechtbanken bijvoorbeeld terug naar de beginselen van goede procesorde om toch maar tot die niet-ontvankelijkheid te besluiten.⁴⁰⁵ Ook in België besloot een Kamer van Inbeschuldigingstelling onlangs dat de “*excessief lange duur van de onderzoeksfase (...) gecombineerd met de zeer manifeste overschrijding van de redelijke termijn (...) leidt in hoefde van voormelde inverdenkinggestelden tot een onzekerheid omtrent de uitspraak en hun daaraan verbonden lot, die niet meer in een evenredige verhouding staat met de reactie die de gemeenschap mag verwachten op de hen ten laste gelegde feiten en het maatschappelijk doel dat wordt beoogd met de strafvervolgning (...) Het enig adequaat en passend rechtsherstel (...) is (...) dat de strafvordering (...) vervallen moet worden verklaard.*” Op dat standpunt lijkt de commissie tot hervorming van het strafprocesrecht zich trouwens ook te steunen.⁴⁰⁷

52. ... MAAR ONTKENNING VAN HET BELANG VAN HET SLACHTOFFER? - En wat met het slachtoffer? De idee dat het verval van de strafvordering een te radicale oplossing is die slachtoffers niet ten goede komt, klopt niet volledig. Als

⁴⁰¹ HR 13 september 2016, *NJ* 2017, 51, overweging 2.3.2.: “*In genoemd arrest is voorts erop gewezen dat ook andere factoren nopen tot een voortvarende afhandeling van strafzaken, zoals de ongunstige invloed van het tijdsverloop op de beoordeling van de feiten als gevolg van de verbleking van de herinnering van - bijvoorbeeld - getuigen. Genoemd voorschrift van art. 6, eerste lid, EVRM inzake de behandeling binnen een redelijke termijn heeft evenwel niet het oog op deze factoren en strekt in het bijzonder niet ertoe de verdedigingsrechten van een verdachte te waarborgen, zoals het recht getuigen te ondervragen. De in voormeld arrest geformuleerde uitgangspunten en regels houden alleen verband met het recht op behandeling van een strafzaak binnen een redelijke termijn en gelden dus niet voor de beoordeling van inbreuken op de verdedigingsrechten*”; Zie ook E. FILIUS, S.L.T.J. LIGTHART en R. MILIC, “Het redelijke termijn-voorschrift in het licht van de rule of law: mogelijkheden tot niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie?”, *DD* 2017, 30.

⁴⁰² P.A.M. MEVIS, “noot” (noot onder HR 17 juni 2008), *NJ* 2008, 358.

⁴⁰³ A.L.T. CHOO, *Abuse of process and judicial stays of criminal proceedings*, Oxford, University Press, 2008, 93.

⁴⁰⁴ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 301.

⁴⁰⁵ N. VREEDE, “Is de tijd rijp voor de terugkeer van de sanctie van niet-ontvankelijkheidsverklaring op overschrijding redelijke termijn?”, *NJB* 2013, 1545.

⁴⁰⁶ *KI* Gent 27 oktober 2015, *NC* 2016, 454; Dat lagere rechtbanken al langer nood hebben aan de onontvankelijkheidsverklaring, bevestigt ook ROZIE. Zie J. ROZIE, “Schuldigverklaring bij overschrijding van de redelijke termijn”, *RW* 1998-99, 3 en verwijzingen naar rechtspraak aldaar.

⁴⁰⁷ M.-A. BEERNAERT, “Le nouveau code de procédure pénale en projet: quelques ligne de force” in V. FRANSSSEN en A. MASSET (eds.), *Actualités de droit pénal et de procédure pénale*, Luik, Anthemis, 2019, 161.

slachtoffers hun burgerlijke vordering aan de strafvordering haken vooraleer deze laatste vervalt en de strafvordering naderhand door een vonnisgerecht vervallen wordt verklaard, laat dit de burgerlijke vordering onverlet (zie *supra* nr. 15).⁴⁰⁸ Daartegenover staat dat slachtoffers niet over dezelfde mogelijkheden als het Openbaar Ministerie beschikken om de strafprocedure te bespoedigen, maar ook die bedenking gaat al een geruime tijd niet meer op. In België heeft een slachtoffer immers de mogelijkheid hebben om een verklaring van benadeelde persoon te laten optekenen, zodoende om een betere inschatting te kunnen maken over de opportuniteit van een mogelijke burgerlijke partijstelling.⁴⁰⁹ Daarbovenop komt dat ook de artikelen 21bis, 61ter en 127 Sv. een benadeelde persoon de mogelijkheid bieden om inzage in het dossier te verkrijgen. Feit blijft evenwel, dat het Hof van Cassatie de nadelige positie van de burgerlijke partij, zeker wanneer partijen zich nog in de fase voor het onderzoeksgerecht bevinden, in dezen wel degelijk heeft aangegrepen om het verval van de strafvordering als sanctie af te wijzen en ook op die rechtspraak nog niet is teruggekomen. Het Hof stelde in 2009 immers expliciet dat een onderzoeksgerecht de burgerlijke rechtsvordering niet zonder meer ter zijde kan stellen.⁴¹⁰ In 2015 herhaalde het Hof dat *“het feit dat in een dergelijk geval systematisch zou worden verhinderd dat de zaak wordt uitgesproken, er eigenlijk op neerkomt dat verschillende partijen, en met name de burgerlijke partijen, het proces wordt ontzegd waarop zij wachten, terwijl ook zij slachtoffer zijn van de overschrijding van de redelijke termijn en dat, wat hen betreft, een billijke vergoeding enkel kan worden gevonden in een versnelling van de rechtspleging en niet in de beslissing om er voorbarig een einde aan te maken.”*⁴¹¹

2.2. EVALUATIE

53. ANTWOORD ONDERZOEKSVRAAG 2 – EVALUATIE VAN MECHANISMEN - Nu er eindelijk duidelijkheid bestaat over de overblijvende gronden op dewelke de verjaring resp. redelijke steunen, kan een eerlijke evaluatie van deze sanctioneringsmechanismen worden doorgevoerd. In wat volgt, wordt dan ook een antwoord geboden op de tweede onderzoeksvraag: *voldoen de verjaring resp. redelijke termijn aan de evaluatiecriteria gevonden in het vorig deel van dit*

⁴⁰⁸ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 305; Zie ook: M. DE SWAEF, “De redelijke verjaringstermijn” in *Liber Amicorum - Marc Châtel*, Antwerpen, Kluwer, 1991, 129.

⁴⁰⁹ *Ibid.*, MEESE, 304; Zie ook: L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, nr. 196.

⁴¹⁰ Cass. 24 november 2009, P.09.1080.N/3.

⁴¹¹ Cass. 7 januari 2015, *RW* 2016-17, noot; Zie ook Cass. 14 april 2015, *RW* 2016-17, 1: *“Het in een dergelijk geval vervallen verklaren van de strafvordering of het bevelen van een buitenvervolginstelling en de daaruit voortvloeiende onmogelijkheid voor het onderzoeksgerecht om van de burgerlijke rechtsvordering kennis te nemen, zou aan de burgerlijke partijen bovendien het recht ontzeggen op een behandeling van hun zaak door de strafrechter.”*

onderzoek? Voor elk van de hierboven beschreven kenmerken komt een evaluatie aan bod.

2.2.1. Termijnen

54. VERJARING - Zoals aangegeven (zie *supra* nr. 17), werden verjaringstermijnen in 1808 voor het eerst gekoppeld aan een zwaarwichtigheids criterium. Hoe ernstiger een misdrijf, hoe langer de verjaringstermijn zou moeten zijn. Bijgevolg werd een onderscheid ingevoerd tussen overtredingen (verjaringstermijn van 1 jaar), wanbedrijven (van 5 jaar) en misdaden (van 10 jaren).⁴¹² Dat lijkt, zoals DE PAUW bevestigt, in het licht van voornoemde evaluatiecriteria een terecht uitgangspunt.⁴¹³ Het blijft bij zwaardere misdrijven immers langer nuttig om te vervolgen; langere verjaringstermijnen voor die misdrijven zijn dan ook wenselijk.⁴¹⁴ Ik deel de overtuiging dat de maatschappelijke behoefte aan bestraffing toeneemt met de zwaarte van een misdrijf, net zoals het mij gerechtvaardigd lijkt dat een verdachte bij ernstige misdrijven een langere periode van onzekerheid moet doormaken.

Om drie redenen moet dat uitgangspunt heden ten dage wel worden geherevalueerd. Vooreerst zijn de huidige bepalingen van boek twee van het strafwetboek niet meer van deze tijd.⁴¹⁵ Hoe bepaalt men immers de ernst van een misdrijf? De huidige “*abstracte strafbepalingen zeggen heel weinig tot niets over de zwaarte van een misdrijf*”.⁴¹⁶ Het is dan ook noodzakelijk om tot een coherenter strafwetboek met duidelijkere misdrijfomschrijvingen te komen, wil de Belgische wetgever betreffende dit kenmerk van de verjaring een toetsing met de vooropgestelde evaluatiecriteria doorstaan. Slechts indien⁴¹⁷ dergelijke hervorming wordt doorgevoerd, kan ten tweede wettelijk worden verankerd dat het de straf *in abstracto* is die de aard van het misdrijf zal bepalen. Objectief verzwarende omstandigheden moeten in dat geval reeds in rekening worden

⁴¹² F. HELIE, *Traité de l'instruction criminelle*, Brussel, Bruyant, 1869, IV, 609, nr. 1345.

⁴¹³ W. DE PAUW, “Rechtstheoretische kanttekeningen bij de verjaring van de strafvordering”, *Panopticon* 2006, 61.

⁴¹⁴ Of, zoals MEESE het stelt, “*waar een overtreding de rechtsorde slechts weinig of niet zal storen, is de maatschappelijke impact van een misdaad uiteraard veel groter. Bovendien is ook de gebeurlijke verjaring van de feiten voor een maatschappij moeilijker verteerbaar naarmate het een ernstiger misdrijf betreft*”: J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 75; Zie in gelijkaardige zin: A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 330.

⁴¹⁵ J. ROZIE, D. VANDERMEERSCH, J. DE HERDT, M. DEBAUCHE en M. TAEYMANS, *Commissie voor de hervorming van het strafrecht - Voorstel van voorontwerp van boek I van het strafwetboek*, Brugge, Die Keure, 2016, 31.

⁴¹⁶ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 248; Zie voor kritiek al vroeger: R. DEZEURE, “Vergelijking tussen de indeling der strafbare feiten en de hiermede smenhangende gevolgen in de strafwetgevingen van België en Nederland”, *RW*1954-55, 546.

⁴¹⁷ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 248, nr. 271; L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, nr. 238.

gebracht bij de bepaling van strafmaxima van een bepaald misdrijf. Anders oordelen zou op zijn beurt opnieuw afbreuk doen aan het criterium dat met de maatschappelijke strafbehoefte en het vervagen van de herinnering rekening dient te worden gehouden bij de appreciatie van verjaringstermijnen. VAN DORST geeft dit duidelijk weer, want, zo zegt hij, het gaat “om de vraag hoe het delict is overgekomen in de maatschappij. Het behoelt m.i. geen betoog dat een diefstal met geweld (...) langer in het geheugen zal blijven dan een gewone diefstal”.⁴¹⁸ Als de wetgever deze sequentie in een wetswijziging zou volgen, wordt het voor partijen (beklaagde, Openbaar Ministerie alsook de burgerlijke partij) duidelijk aan welke verjaringstermijn zij zich kunnen verwachten.⁴¹⁹ Dat leidt tot meer rechtszekerheid en *a fortiori* meer duidelijkheid omtrent de termijnen waarbinnen het nog nuttig is om een misdrijf te vervolgen. De aanname van verzachtende omstandigheden brengt dan geen verandering teweeg in de verjaringstermijn.⁴²⁰

Die aanpassingen volstaan evenwel niet. Er moet ook met een derde element rekening worden gehouden. Hoewel een, weliswaar vereenvoudigd, verjaringsmechanisme duidelijk is voor de rechtsorde, worden de abstracte termijnen door de samenleving en slachtoffer vaak als te rigide gepercipieerd.⁴²¹ In dat opzicht merkt MEESE terecht op dat “de maatschappelijke nood aan bestraffing niet van de ene dag op de andere plots ophoudt, net zoals de herinnering aan het gebeurde vervaagt en dus niet van de ene op de andere dag verdwijnt”.⁴²² Die afkeuring ten overstaan van de rigiditeit van een

⁴¹⁸ A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 131. Om diezelfde redenen heeft het *geen* zin om met subjectief verzwarende of verzachtende omstandigheden rekening te houden.

⁴¹⁹ Zie ook voor een bevestiging: R. VERSTRAETEN en A. BAILLEUX, “Het voorstel van een nieuw wetboek van strafvordering: algemene beginselen en fase van het onderzoek” in A. BAILLEUX, B. SPIRET, R. VAN HERPE, J. VANHEUL, F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN (eds.), *Themis 110 - Straf en strafprocesrecht*, Brugge, Die Keure, 2019, 185; En dat leidt bovendien ook tot meer rechtsgelijkheid tussen beklaagden zelf: C. VAN DEN WYNGAERT en B. DE SMET, “De verjaring van de strafvordering in België: een onoverbrugbare hindernis voor de berechting van complexe zaken?”, *RW* 1997-98, 170 en 171; Dat dit rechtsgelijkheid bevordert, werd in het verleden ook al door de wetgever bevestigd: Voorstel van resolutie van 23 mei 2012 betreffende de beperking van het aantal verjaringstermijnen, *Parl. St.* 2011-12, nr. 2211/001, 4.

⁴²⁰ Zie ook R. VERSTRAETEN en B. SPIRET, “De driedelige indeling van misdrijven als leidraad van het strafrecht: een verdachte eenvoud in *Liber Amicorum - Marc Châtel*, Antwerpen, Kluwer, 1991, 480.

⁴²¹ Denk maar aan het voorbeeld van seksueel misbruik. Zie *supra* nr. 21 of bv. J. LEIBOWITZ, “Criminal statute of limitations: an obstacle to the prosecution and punishment of child sexual abuse”, *Cardozo Law Review* 2003, 907; Er zijn voorts geen dwingende redenen die het behoud van een verjaringsmechanisme rechtvaardigen, zie A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 113; Zie ook: A.J.A. VAN DORST, “Is er toekomst voor de verjaring”, *Ad Hunc Modem* 2013, https://www.navigator.nl/document/idafc40bbb34554190812fb9e0272329e1?ctx=WKNL_CS_L_1821, 5.

⁴²² J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 125; Of in de woorden van OCHOA: “Evidence does not deteriorate overnight, and society’s interest in promoting repose is only marginally greater on day two than it was on day one”: T. OCHOA en A.J. WISTRICH, “The puzzling purposes of statutes of limitation”, *Pacific Law Journal* 1997, 511.

verjaringsregime groeit nu we in een internationale gemeenschap leven die strenger wenst op te treden tegen zware strafrechtelijke inbreuken.

VAN DEN WYNGAERT deed daarom het voorstel om in een onbeperkte stuitingsmogelijkheid te voorzien, op voorwaarde dat de gevolgen die men koppelt aan een overschrijding van de redelijke termijn-vereiste worden verstrengd.⁴²³ Dergelijk voorstel kan zichzelf om theoretische redenen echter niet waarmaken, omdat een onbeperkte stuitingsmogelijkheid van ons uitgangspunt dat het nut van bestraffing na verloop van tijd afneemt een *contradictio in terminis* maakt – want het nut van vervolging daalt zogezegd niet meer – en bovendien noodzakelijkerwijze gepaard moet gaan – en dat geeft VAN DEN WYNGAERT ook zelf toe – met een efficiënter justitieel apparaat.⁴²⁴ Sterker nog, het is betwifelbaar of het bestaan van een stuitingsmechanisme *an sich* nog voldoet aan de evaluatiecriteria (zie daarover *infra* nr. 58). VERSLYPPE op haar beurt stelt voor om, zoals in Nederland, een lijst van onverjaarbare misdrijven in wetgeving op te nemen. “*De wet van het vergeten speelt minder sterk bij misdrijven van dergelijk zwaar kaliber*”, zegt ze.⁴²⁵ Dat is juist, maar VERSLYPPE maakt m.i. een fout die ook de Nederlandse wetgever verweten kan worden: om tot een eerlijk sanctioneringsmechanisme te komen, moet een *afweging* worden gemaakt tussen verschillende belangen, tussen pro *en* contra argumenten.⁴²⁶ Een situatie waarbij het verjaringsmechanisme grotendeels afwezig is, ondergraaft het belang van de dader. Een verhoogde strafbehoefte en de belangen van het slachtoffer moeten in rekening worden gebracht, maar dat geldt evenzeer voor de rechten van verdediging. VERSLYPPE negeert trouwens het bestaande onderscheid tussen Nederland en België inzake de rechten het slachtoffer. In Nederland beschikt het slachtoffer van oudsher niet over de mogelijkheid om zich burgerlijke partij te stellen en de strafvordering zelf op gang te brengen. Aan het ietwat verbeteren van de positie van het slachtoffer gaat – sinds de jaren 80’ – een lange evolutie vooraf en in die zin komt het afschaffen van de verjaring waarop een gevangenisstraf van meer dan twaalf jaren staat “om de positie van

⁴²³ C. VAN DEN WYNGAERT en B. DE SMET, “De verjaring van de strafvordering in België: een onoverbrugbare hindernis voor de berechting van complexe zaken?”, *RW*1997-98, 173 en 174.

⁴²⁴ *Ibid.*, 174.

⁴²⁵ L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering – van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij – analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, nr. 220.

⁴²⁶ Dat is in essentie ook wat GROENHUIJSEN zegt. De Nederlandse wetgever heeft dus reeds voorwerp uitgemaakt van deze kritiek. Zie M.S. GROENHUIJSEN, “Verlenging of afschaffing van verjaringstermijnen in het strafrecht. Over rechtspolitieke overwegingen en rechtsstatelijke beperkingen”, *DD*2002, 813 e.v.

het slachtoffer te verbeteren” minder bevreemdend over.⁴²⁷⁴²⁸ Het is vermeldenswaardig dat een rechtbank een behandeling van de burgerlijke vordering nog steeds kan afwijzen, indien dat een “*onevenredige belasting van het strafgeding oplevert*” (art. 361 Nederlands Wetboek Strafvordering).⁴²⁹ Dat is in België wel even anders.

55. REDELIJKE TERMIJN - Dan maar geen verjaringsmechanisme? Zeggen dat de redelijke termijn als alternatief die nadelige gevolgen kan opvangen, wat meermaals door wetgever werd gedaan (zie *supra* voetnoot nr. 17), gaat ook niet op. VERMEEREN concludeert m.i. correct dat de redelijke termijn – en volgens mij kan haar kritiek in het bijzonder gelden voor wat betreft het aanvangspunt (zie verder *infra*, nr. 56) en gevolg – het voorzienbaar en duidelijk karakter van abstracte verjaringstermijnen ontbeert.⁴³⁰ Het is om die reden dat men aan de redelijke termijn-vereiste in Nederland een duurzaam karakter heeft willen geven.⁴³¹ Uiteindelijk is de vraag hoe een sanctioneringsmechanisme kan ontkomen aan de rigiditeit van een verjaringsmechanisme zonder maatschappelijke rechtszekerheid te moeten opgeven. Op die vraag zal het volgend deel een antwoord trachten te bieden. In afdeling twee wordt eerst toegelicht waarom het huidige aanvangspunt van de redelijke termijn niet strookt met de evaluatiecriteria. Een schematische voorstelling daarvan kan teruggevonden worden in figuur 5, met toelichting.

2.2.2. Aanvangspunt

56. VERJARING - Hierboven werd reeds kort gesuggereerd dat het bepalen van het aanvangspunt van de verjaringstermijn geen sinecure is (zie *supra* nr. 47). Hoewel door de Belgische⁴³² wetgever als uitgangspunt wordt genomen dat de verjaringstermijn een aanvang neemt op het moment van het plegen van het misdrijf (art. 21 VTSv), gaat dat uitgangspunt alleen op bij de bespreking van

⁴²⁷ De Nederlandse wetgever benadrukt dit zelf ook en zegt dat “*bij de versterking van de positie van het slachtoffer in het strafproces past dat het Openbaar Ministerie zich daarvan rekenschap geeft.*” Zie Kamerstukken II met betrekking tot de wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met de aanpassing van de regeling van de vervolgingsverjaring 2010-11, 32 890, nr. 3, 2; Zie voor de evolutie van de positie van het slachtoffer A. BAILLEUX, J. HUYSMANS, R. VERSTRAETEN en D. VAN DAELE, *De burgerlijke partijstelling: analyse en toekomstperspectief*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 125 e.v.

⁴²⁸ Opnieuw, dit betekent *niet* dat de verdachte buitenspel mag worden gezet. Dat zou fundamenteel ingaan tegen ons uitgangspunt dat een belangenafweging moet worden bewerkstelligd. GROENHUIJSEN zegt terecht dat de rechten van slachtoffers en verdachten geen communicerende vaten zijn: M.S. GROENHUIJSEN, “Verlenging of afschaffing van verjaringstermijnen in het strafrecht. Over rechtspolietieke overwegingen en rechtsstatelijke beperkingen”, *DD* 2002, 815.

⁴²⁹ A. BAILLEUX, J. HUYSMANS, R. VERSTRAETEN en D. VAN DAELE, *De burgerlijke partijstelling: analyse en toekomstperspectief*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 158, nr. 253.

⁴³⁰ J. VERMEEREN, “De verjaring van de strafvordering”, *Jur.Falc.* 2005-06, 65.

⁴³¹ E. FILIUS, S.L.T.J. LIGTHART en R. MILIC, “Het redelijke termijn-voorschrift in het licht van de rule of law: mogelijkheden tot niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie?”, *DD* 2017, 30.

⁴³² Dat geldt, onder voorbehoud van een technisch verschil, ook voor de Nederlandse wetgever. Zie art. 71 Sr.

allopende misdrijven.⁴³³ Voor voortdurende, voortgezette, gewoonte-en specifieke andere misdrijven geldt een andere regeling. Daarenboven probeert de rechtspraak vaak inventief om te springen met die begrippen, om het aanvangspunt te verschuiven en op die manier tijd te kunnen winnen.⁴³⁴ Om die reden vragen sommige auteurs zich af of een ander vertrekpunt niet wenselijker is. DANET deed daarvoor beroep op het in Frankrijk civielrechtelijk ingeburgerde beginsel *contra non valentem agere non currit praescriptio*, i.e. de verjaring mag niet lopen tegen diegene die in de onmogelijkheid verkeert om te ageren.⁴³⁵ Op haart beurt vreest VAN DEN WYNGAERT dat “als de dader erin slaagt het misdrijf geheim te houden het kan zijn dat de feiten verjaard zijn op het ogenblik waarop zij aan het licht komen.”⁴³⁶ Dergelijke aanpassing zou het regime tussen 1791 en 1808 reflecteren.⁴³⁷

Het is wellicht correct om aan te nemen dat er gevallen zijn waarin een misdrijf verjaard is vooraleer het Openbaar Ministerie daarvan kennis heeft kunnen nemen en dit tot onbillijke situaties aanleiding geeft. Toch mag dat ons er niet toe besluiten dat het aanvangspunt veranderd zou moeten worden. Het ontdekken van het misdrijf zou inderdaad een beter aanvangspunt zijn, indien de absolute doelstelling van het verjaringsprincipe erin zou bestaan om het Openbaar Ministerie aan te zetten tot snelheid. *Quod non*.⁴³⁸ Het is daarentegen, zoals gezegd (zie *supra* nr. 36), het rechtszekerheidsbeginsel⁴³⁹ dat leidend is; Onverminderd de correcte vaststelling dat het huidige verjaringsregime door de talloze uitzonderingen op het principiële aanvangspunt door rechtsonzekerheid

⁴³³ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 137, nr. 50; J. MEESE, *De verjaring van de strafvordering uitgeklaard*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 36; L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, nr. 223.

⁴³⁴ Zie opnieuw de uitgebreide bespreking van J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 137 e.v.; Ook bv. P. MONVILLE en G. FALQUE, “La prescription de l’action publique: on s’était dit rendez-vous dans 10 ans...” in A. JACOBS en A. MASSET (eds.), *Actualités de droit pénal et de procédure pénale*, Brussel, Larcier, 2014, 15.

⁴³⁵ Rapport d’information sur la prescription en matière pénale par la commission des lois constitutionnelles, de la législation et de l’administration générale de la république, *Ass. Nat.* 2015, 176.

⁴³⁶ C. VAN DEN WYNGAERT, P. TRAEEST en S. VANDROMME, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2017, 855; VAN DEN WYNGAERT leek in 1997 echter een ander standpunt in te nemen en vond dat het aanvangspunt verschuiven afbreuk zou doen aan de grondslagen van de verjaring: C. VAN DEN WYNGAERT en B. DE SMET, “De verjaring van de strafvordering in België: een onoverbrugbare hindernis voor de berechting van complexe zaken?”, *RW* 1997-98, 172.

⁴³⁷ J.-L. COUSTURIER, *Traité de la prescription*, Paris, Auguste Durand, 1849, 13; F. HELIE, *Traité de l’instruction criminelle*, Brussel, Bruyant, 1869, IV, 609.

⁴³⁸ Bv. G.J.M. CORSTENS, “De tijdsfactor in het strafrecht”, *RM Themis* 1986; J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 131; H.J. SMIDT, *Geschiedenis van het wetboek van strafrecht*, Haarlem, Tjeenk Willink, 1891, 517.

⁴³⁹ Dat, zoals gezegd, gelinkt is aan de preventieve werking van het strafrecht. Dezelfde argumentatie wordt gebruikt door J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 175.

wordt gekenmerkt⁴⁴⁰, leidt een met een ander aanvangspunt verhoogde kans op een *de facto* onverjaarbaarheid sowieso tot meer rechtsonzekerheid dan de bestaande kans op het *de iure* verjaren van een misdrijf.⁴⁴¹ VAN DORST heeft aangetoond dat het vertrekpunt van de verjaring verschuiven naar het ontdekken van het misdrijf overigens ook niet strookt met de andere evaluatiecriteria. Het zou vooreerst een ontkenning zijn van de rechten van verdediging om, wat de betrouwbaarheid van bewijsmateriaal betreft, niet rekening te houden met de periode tussen het plegen en het ontdekken van het misdrijf. Die redenering vond men trouwens reeds terug in 1878. Een dader die erin zou slagen een misdrijf verborgen te houden, wordt blootgesteld aan dezelfde onzekerheid als een dader die wél wordt gevat. In beide gevallen bestaat het risico op “*l’altération ou la perte totale des preuves qui peuvent établir l’innocence de l’accusé.*”⁴⁴² En in zoverre we veronderstellen dat het argument van de tijd als surrogaatstraf voor de verdachte nog steekhoudt, minstens in sommige gevallen, kan men er niet omheen dat die wroeging waarschijnlijk reeds bestaat wanneer de voorwaarden voor de delictstypiciteit verenigd zijn.⁴⁴³ De slinger mag dus ook niet doorslaan naar de andere richting: hoewel het klopt dat het Openbaar Ministerie door dit aanvangspunt in sommige gevallen in de uitoefening van haar opportuniteitsbeginsel wordt beknot, merkt MEESE terecht op dat “*het moeilijk te verdedigen lijkt dat dat een misdrijf in de praktijk niet kan verjaren, louter en alleen omdat de overheid verzuimt de vereiste omstandigheden te creëren die vereist zijn om misdrijven op te sporen. (...) Weliswaar zou men de opsporingsinzet kunnen toetsen aan het redelijkheids criterium (waarbij de verjaring een aanvang zou nemen van zodra de overheid kennis moest hebben van het gepleegde misdrijf), maar dan wordt de bewijsproblematiek en de rechtsonzekerheid nog groter.*”⁴⁴⁴ Er zijn met andere woorden voldoende redenen die de keuze voor het vasthouden aan het origineel aanvangspunt blijven staven. Dergelijk uitgangspunt komt trouwens ook niet in aanvaring met de rechten van het slachtoffer. Het aanvangspunt van diens verjaringstermijn wordt immers bepaald overeenkomstig art. 2262bis BW.⁴⁴⁵

⁴⁴⁰ Zie in die zin correct L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, nr. 225.

⁴⁴¹ Dat wordt ook indirect aanvaard door de Franse wetgever, die in zijn rapport uiteindelijk het aanvangspunt vastpint op het moment van het plegen van het feit, met een verwijzing naar het rechtszekerheidsbeginsel. Zie Rapport d’information sur la prescription en matière pénale par la commission des lois constitutionnelles, de la législation et de l’administration générale de la république, *Ass. Nat.* 2015, 108.

⁴⁴² F. HELIE, *Traité de l’instruction criminelle*, Brussel, Bruyant, 1869, IV, 623.

⁴⁴³ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 130; A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 175.

⁴⁴⁴ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 131 en 132.

⁴⁴⁵ K. BEIRNAERT, “Art. 21 VTSv.” in M. DE BUSSCHER, J. MEESE, D. VAN DER KELEN en J. VERBIST (eds.), *Strafprocesrecht - Duiding 2017*, Brussel, Larcier, 2017, 113; C. VAN DEN WYNGAERT, P. TRAESE en S. VANDROMME, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2017, 903; Ook G. FALQUE, *La victime dans le débat pénal*, Wolters Kluwer, Mechelen, 2019, 62.

Kortom: het plegen van het misdrijf als aanvangspunt nemen voldoet aan de evaluatiecriteria. Daarmee is niet gezegd dat de huidige positiefrechtelijke uitwerking van dit basisuitgangspunt door de rechtspraak ook effectief consistent wordt ingevuld en tot rechtszekerheid leidt. Het is wel gezegd dat een eventuele rechtsonzekerheid veroorzaakt wordt door een onzorgvuldige wetgever en rechter die zich, wil men het Belgische verjaringsmechanisme behouden, dienen te heroriënteren tot de basisgedachte van de wetgever in 1808.

57. REDELIJKE TERMIJN - De hierboven vermelde redenen doet ons *prima facie* besluiten dat het aanvangspunt van de redelijke termijn niet voldoet aan evaluatiecriteria zoals de rechten van verdediging of de proceseconomie. Vreemd genoeg blijft het EHRM benadrukken dat het vertrekpunt van de redelijke termijn de officiële kennisgeving is. Dat hoeft niet *per se* te verwonderen. Het EHRM bekijkt de redelijke-termijn vereiste dan ook louter vanuit het mensenrecht waarover een verdachte *ex. art. 6 EVRM* beschikt om niet te lang onder de druk van *vervolg*ing te leven.⁴⁴⁶ Wanneer we de gronden waarop de redelijke-termijn vereiste steunt daarentegen in een breder perspectief plaatsen, lijkt die benaderingswijze van het EHRM niet meer te stroken met de evaluatiecriteria. De Nederlandse benaderingswijze kan daartegenover worden geplaatst om dit te verduidelijken. De Hoge Raad aanvaardde, zoals gezegd (zie *supra* nr. 33), uitdrukkelijk dat verschillende argumenten, waaronder de preventieve werking van bestraffing en het verzekeren van betrouwbaar bewijsmateriaal, de redelijke termijn vereiste kunnen staven. Wat het aanvangspunt betreft, sluit de Hoge Raad zich aan bij de zienswijze van het EHRM: de redelijke termijn vangt aan wanneer de verdachte zich redelijkerwijze kan vergewissen van het feit dat hij het voorwerp van vervolging uitmaakt. DEN HARTOG ziet daarin terecht een discrepantie tussen het principe-en mechanismevraagstuk. Hij meent dat dit door de Hoge Raad overgenomen vertrekpunt “*ten aanzien van de andere (...) factoren (...) bepaald niet vanzelfsprekend is. Bij de andere factoren* (lees: preventieve werking bestraffing en betrouwbaarheid bewijsmateriaal, zoals in vorig randnummer besproken) *zou het namelijk logischer zijn de redelijke termijn te laten lopen vanaf het moment dat het feit gepleegd is*”.⁴⁴⁷ MEESE kwam tot diezelfde conclusie.⁴⁴⁸ Een verandering van aanvangspunt van de redelijke

⁴⁴⁶ MEESE legt dit nader uit en stelt dat “de redelijke termijn daardoor pas een aanvang hoeft te nemen wanneer bij die verdachte de bedoelde druk (van vervolging) ontstaat”: J. MEESE, De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld, Brussel, Larcier, 2006, 264; Zie ook: J. MEESE, “De aanvang van de redelijke termijn bij voortgezette misdrijven: het Hof van Cassatie op zoek naar nieuwe veroordelingen in Straatsburg?” (noot onder Cass. 21 maart 2006), NC 2006, 318.

⁴⁴⁷ A. DEN HARTOG, “De Hoge Raad en de redelijke termijn: meerduidige grondslag leidt tot rigide regelgeving”, RM Themis 2001, 102. Hij verduidelijkt dit standpunt trouwens met een inzichtelijk voorbeeld.

⁴⁴⁸ J. MEESE, De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld, Brussel, Larcier, 2006, 264 en 270. In een ander artikel zei MEESE ook dat “(...) alleen een berechting binnen een redelijke termijn de noodzakelijke waarborgen biedt voor een gedegen bewijsvoering”: J. MEESE, “De aanvang van de redelijke termijn bij voortgezette misdrijven: het Hof van Cassatie op zoek naar nieuwe veroordelingen in Straatsburg?” (noot onder Cass. 21 maart 2006), NC 2006, 320.

termijn zou m.i. ook niet noodzakelijk strijdig zijn met art. 6 EVRM. Het EHRM vraagt verdragsstaten om de redelijke-termijn vereiste net soepel en in het voordeel van de verdachte in te vullen.⁴⁴⁹ In 2004 besliste het EHRM zelfs dat, hoewel de redelijke termijn vereiste *in se* geen rekening houdt met de periode voor de officiële kennisgeving, het wel vaststaat dat in die periode de betrouwbaarheid van bewijsmateriaal reeds precair was.⁴⁵⁰ Het aanvangspunt verschuiven zou bovendien de rechtszekerheid ten goede komen. Het is ook nu niet altijd even gemakkelijk om te bepalen wat het moment van “ontdekken van het misdrijf” is.⁴⁵¹ Sterker nog, figuur 5 geeft aan dat het aanvangspunt een gat doet ontstaan tussen het plegen van het feit en het ontdekken van het misdrijf; een gat dat, geleet op de evaluatiecriteria, onverantwoord is.

2.2.3. Termijnverlengingen

58. STUETING - In het vorig deel (zie *supra* nr. 49) werd reeds een aanzet gegeven tot evaluatie van het stuitingsmechanisme. Het waren uiteindelijk overwegingen van praktische aard die hebben geleid tot het invoeren van het stuitingsmechanisme.⁴⁵² Het Openbaar Ministerie moet beloofd worden voor het stellen van daden van vervolging of onderzoek.⁴⁵³ MEESE zegt inderdaad correct dat “*indien de verjaring wordt gezien als een sanctie op de nalatigheid van de overheid, dan is het logisch dat de verjaring minder snel intreedt als de overheid niet nalatig is.*”⁴⁵⁴ Welnu, uit bovenstaande analyse (zie deel I) blijkt dat het verjaringsprincipe *niet* kan worden gezien als een sanctie op de nalatigheid van de overheid. Het is, zoals VAN DORST terecht beargumenteert, *niet* zo dat een ingestelde vervolging de uitdovende effecten van het tijdsverloop ongedaan maakt.⁴⁵⁵ Het verjaringsprincipe steunt – in navolging van wat MIHMAN beweert – op de algemene idee dat het nut van vervolging na verloop van tijd afneemt.⁴⁵⁶

⁴⁴⁹ J. MEESE, “De aanvang van de redelijke termijn bij voortgezette, voortdurende en samenhangende misdrijven”, *NC* 2017, 565; J. MEESE, “De aanvang van de redelijke termijn bij voortgezette misdrijven: het Hof van Cassatie op zoek naar nieuwe veroordelingen in Straatsburg?” (noot onder Cass. 21 maart 2006), *NC* 2006, 319; In die zin ook: EHRM 15 juli 1982, *Eckle v. Duitsland*, nr. 15 juli 1982, nr. 79, waarin het EHRM oordeelt dat het voor het aanvangspunt van de redelijke termijn niet uitmaakt of beklagden tijdens de procedure andere feiten plegen. De redelijke termijn neemt een aanvang vanaf dat de beklagde kennis krijgt van een vervolging voor een eerst feit.

⁴⁵⁰ EHRM 16 november 2004, *Massey v. Verenigd koninkrijk*, nr. 14399/02, 5 en 6; Zie ook: M. DE SWAEF, “De redelijke verjaringstermijn” in *Liber Amicorum - Marc Châtel*, Antwerpen, Kluwer, 1991, 126.

⁴⁵¹ Bv. K. BEIRNAERT, “Art. 21ter VTSv.” in M. DE BUSSCHER, J. MEESE, D. VAN DER KELEN en J. VERBIST (eds.), *Strafprocesrecht - Duiding 2017*, Brussel, Larcier, 2017, 81.

⁴⁵² Ook in Nederland: A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985n 203.

⁴⁵³ Dezelfde overweging komt ook in thesissen aan bod om het stuitingsmechanisme te verantwoorden. Zie bv. S. CALLENS, *Naar een vereenvoudiging van de regeling van de verjaring van de strafvordering*, onuitg. masterscriptie, KU Leuven, 2013, 97.

⁴⁵⁴ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 246.

⁴⁵⁵ A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 334.

⁴⁵⁶ A. MIHMAN, *Contribution à l'étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale*, online versie van doctoraat geraadpleegd op 22 januari 2020, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 371: “*si le fondement de la prescription de l'action publique était la sanction de l'inaction des autorités de poursuite, il serait naturel que les actes*

Hoe kan DE PAUW dan blijven verdedigen dat ook indien de wet van het vergeten als enige doelstelling van de verjaring overeind blijft, een stuitingsmechanisme daarbij aansluit (zie *supra* nr. 29)? Men kan, en dat werd reeds in 1878 door de wetgever beklemtoond, toch bezwaarlijk aannemen dat met een stuitingsdaad het nut van vervolging en bestraffing terug toeneemt?⁴⁵⁷ Indien dat zo zou zijn, zouden bijvoorbeeld alleen daden die door de maatschappij gekend zijn stuitende werking mogen hebben. Dat is niet het geval en lijkt evenmin een haalbare aanpassing van het stuitingsmechanisme.⁴⁵⁸ In antwoord op DE PAUW deel ik met GEIREGAT de overtuiging dat het stuitingsmechanisme louter aangeeft dat er in de belangenafweging ook rekening dient te worden gehouden met het belang van de vervolgingsgerechtigde partijen.⁴⁵⁹ Dat ondersteunt immers onze veronderstelling dat de meeste traditionele verklaringmodellen – aanzetten van overheid tot celeriteit, verzekeren van betrouwbaar bewijsmateriaal, afnemende strafbehoefte – tot argumenten verworpen zijn die een belangenafweging trachten te bewerkstelligen, doch geenszins op zichzelf kunnen verklaren waarom met het tijdsverloop rekening dient te worden gehouden en er een verjaringsprincipe is.

Het is dan ook verkeerd om het behoud van het stuitingsmechanisme zonder meer gerechtvaardigd te achten. Het sanctioneren van het Openbaar Ministerie voor haar nalatigheid en het daarbij aansluitend belonen van het Openbaar Ministerie voor haar inspanningen zijn geen absolute doelstellingen van het verjaringsprincipe; het zijn argumenten die, naast andere argumenten, de belangenafweging vormgeven. Het is ongetwijfeld juist dat het parket voldoende tijd moet worden gegund om een zaak binnen een redelijke tijdsduur af te handelen en dat dit soms wordt bemoeilijkt bij een “*zaak die uiterst gecompliceerd is en veel onderzoeksdaden zal vergen*”⁴⁶⁰ of waar door de verdachte rechtsmiddelen worden aangewend⁴⁶¹, maar het is daarmee niet gezegd dat dit met een stuitingsmechanisme moet gebeuren. Nu er geen fundamenteel

interruptifs puissent reporter indéfiniment le délai de prescription. Tel n'est cependant pas le cas. La prescription reposant sur l'idée d'une inutilité de poursuivre après un certain temps, les poursuites ne doivent pas pouvoir être perpétuelles.

⁴⁵⁷ Zie verwijzing van GEIREGAT naar boek THONISSEN (niet zelf kunnen raadplegen): S. GEIREGAT, “Kanttekening – doelstellingen van de verjaring van de strafvordering”, *RW* 2016-17, 156.

⁴⁵⁸ In dat opzicht komt het mij ook vreemd voor dat de Nederlandse wetgever het stuitingsmechanisme rechtvaardigt door te stellen dat “*het Openbaar Ministerie door een daad van vervolging te kennen geeft dat het de strafvervolging wil voortzetten en, derhalve, nog een gerechtvaardigde behoefte aan toepassing van het strafrecht en mogelijkheden tot waarheidsvinding aanwezig acht. De veronderstelling dat het ontbreken van strafbehoefte en verminderde bewijsbaarheid strafvervolging na de verjaringstermijn niet langer rechtvaardigt, gaat in deze gevallen niet op.*” Zie Kamerstukken II met betrekking tot het voorstel van wet van de leden Dittrich en Van Haersma Buma tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met het vervallen van de verjaringstermijn voor de vervolging van moord en enkele andere misdrijven alsmede enige aanpassingen van de regeling van de verjaring en de stuiting van de verjaring en de regeling van de strafverjaringstermijn, 2003-04, nr. 7, nr. 28 495, 9.

⁴⁵⁹ S. GEIREGAT, “Kanttekening – doelstellingen van de verjaring van de strafvordering”, *RW* 2016-17, 157 en 158, nrs. 11 resp. 21.

⁴⁶⁰ J. MEESE, *De duur van het strafproces – Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 246.

⁴⁶¹ Een vrees die door VEILINGA werd geuit toen de Nederlandse wetgever de onbepaalde stuitingsmogelijkheid afschafte. Zie Conclusie A.-G. VEILINGA bij HR 30 mei 2006, *NJ* 006, 366.

bezwaar meer bestaat tegen het volledig afschaffen van een stuitingsmechanisme, is er meer ruimte om andere oplossingen te overwegen die eveneens streven naar een belangenafweging tussen maatschappij, slachtoffer én beklagde. Een oplossing zou inderdaad kunnen zijn om het huidige stuitingsmechanisme te vereenvoudigen en in overeenstemming te brengen met de evaluatiecriteria (rechten van verdediging, verhoogde strafbehoefte, nalatig OM sanctioneren): een limitatieve lijst met stuitingsdaden maken, stuiting beperken tot die daden die noodzakelijk zijn in het licht van de waarheidsvinding, stuiting beperken tot die daden die de verdachte en samenleving bekend zijn, ... Dat het huidige stuitingsmechanisme in geen geval voldoet aan de evaluatiecriteria staat buiten kijf, maar het is nog maar de vraag of een vereenvoudiging de rechtszekerheid zou benaderen die wenselijk is. Het valt te vermoeden dat interpretatieproblemen nooit volledig van de baan zullen zijn: wanneer is een daad “bekend” aan de verdachte? Wanneer is een stuitingsdaad “noodzakelijk” voor de waarheidsvinding? Het *lex-certa* beginsel lijkt daarmee op de schop te gaan. Bovendien is niet verzekerd dat rechtscolleges dat nieuw wetgevend kader restrictief gaan interpreteren. Veel gemakkelijker is misschien om vanuit een *tabula rasa*-idee oplossingen te zoeken die duidelijk zijn en vertrekken vanuit de idee dat een belangenafweging tot rechtszekerheid moet leiden. Het stuitingsmechanisme zou dan ook kunnen worden afgeschaft wanneer het verjaringsmechanisme wordt vereenvoudigd *en* afgestemd op de redelijke termijn-vereiste, waarover later meer (zie *infra* deel III).⁴⁶²

59. SCHORSING - Voor het schorsingsmechanisme gaat grotendeels hetzelfde op. MIHMAN verwoordt de evaluatie zeer helder: “*si le fondement de la prescription était exclusivement la présomption d’oubli, la suspension serait incompatible avec la prescription de l’action publique et devrait être, purement et simplement, supprimée. En effet, celle-ci ayant alors pour but d’empêcher la remise en question d’une infraction commise depuis un certain temps, aucun obstacle quel qu’il soit ne devrait en suspendre le cours. En revanche, la suspension n’est pas contraire au « droit à l’oubli » tel que nous l’avons défini. La société peut considérer que certains éléments justifient un report de l’acquisition de la prescription et qu’il est socialement utile et pertinent de lui faire obstacle dans ces hypothèses. Une suppression de la suspension ne nous paraît pas compatible avec les évolutions de la criminalité et de la société*”.⁴⁶³ Dezelfde redenering kan ook teruggevonden worden in de voorbereidende werkzaamheden van de commissie tot hervorming van het strafprocesrecht, die het schorsingsmechanisme wel willen behouden, doch vooral de draagwijdte ervan willen reduceren. Op die manier kan een belangenafweging worden bewerkstelligd tussen beklagde en maatschappij: enerzijds moeten de talloze schorsingsgronden worden teruggebracht tot een minimum om de rechten van verdediging niet op zulkdanige wijze aan te tasten en de wet van het vergeten tot haar correcte bestaansreden te herleiden, i.e. erkennen dat de herinnering aan

⁴⁶² J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 245, in het bijzonder voetnoot 1770.

⁴⁶³ A. MIHMAN, *Contribution à l’étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale*, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 377.

het gebeuren noodzakelijkerwijs vervaagt na verloop van tijd.⁴⁶⁴ De wet van het vergeten boet immers, zoals VERSLYPPE verkeerdelijk beweert, niet aan belang in door de toename van het aantal schorsingsgronden⁴⁶⁵; het is net het aantal schorsingsgronden dat niet meer voldoet aan het algemeen criterium van maatschappelijke rechtszekerheid.⁴⁶⁶ Anderzijds kunnen de vervolgingsgerechtigde partijen niet gestraft worden voor beletselen die het wettelijk onmogelijk maken om te ageren eens het strafonderzoek is gestart. Het schorsingsmechanisme lijkt dan een eerlijk correctief in het voordeel van het Openbaar Ministerie, maar de vraag rijst opnieuw of ook een schorsingsmechanisme dit maatschappelijk belang het best kan behartigen. In de fase voor het vonnisgerecht zal het bestaan van de talloze schorsingsgronden – prejudiciële vragen aan Grondwettelijk Hof, exceptie van onbevoegdheid, verzet – in tal van dossiers de berekening van de verjaring van de strafvordering bemoeilijken. Gelet op het algemeen beginsel van rechtszekerheid alsook evaluatiecriterium 3 (in concreto beoordeling voor vonnisgerecht), is het misschien beter om in de vonnisfase niet meer in een verjaringsmechanisme en *a fortiori* in een schorsingsmechanisme te voorzien.⁴⁶⁷ Het lijkt beter om in de fase voor het vonnisgerecht voor een *de iure* onverjaarbaarheid eerder dan een *de facto* onverjaarbaarheid te kiezen.⁴⁶⁸ In de onderzoeksfase, daarentegen, lijkt het mij wel gerechtvaardigd om terug te grijpen naar een schorsingsmechanisme, zij het in uitzonderlijke gevallen.

2.2.4. Gevolgen

60. VERJARING - De verjaring leidt onoverkomelijk tot het verval van de strafvordering na het verstrijken van een door de wet bepaalde abstracte termijn. Dit creëert rechtszekerheid, maar is, zoals reeds gezegd, niet altijd even billijk. De evaluatie m.b.t. de huidige verjaringstermijnen in randnummer 54 kan hier evenzeer worden aangekaart. Maatschappelijke rechtszekerheid vereist niet altijd abstracte verjaringstermijnen.

61. REDELIJKE TERMIJN - Door de gelijklopende doelstellingen van het verjarings-en redelijke termijn-mechanisme, stellen MEESE en DE SWAEF voor om art. 21ter VTSv. aan te vullen met het verval van de strafvordering als

⁴⁶⁴ Zie voor eenzelfde, doch minder radicale analyse: J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden algehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 201 en 202.

⁴⁶⁵ Het is immers de absolute doelstelling van het verjaringsprincipe, zie *supra* nr. 29.

⁴⁶⁶ L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar oprtunistische beleidsmakerij - analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, nr. 272.

⁴⁶⁷ Dat stemt ook overeen met de bevinding van het Grondwettelijk Hof, zie *supra* nr. 21, p. 36; MEESE zei nog in 2015 dat “recentelijk, op 15 september 2015, het Hof van Cassatie een arrest heeft gewezen omtrent de niet-cumul van schorsingsregelingen van respectievelijk 1998 en 2013. Door de opeenstapeling van schorsingsregelingen - die bovendien toepasselijk zijn op hangende zaken - wordt een onontwarbaar kluwen gecreëerd dat tot veel verwarring leidt en de rechtszekerheid allerminst ten goede komt. Toch wordt er een nieuwe schorsing ingevoerd (met betrekking tot ongedaan of onontvankelijk verzet).” Zie Wetsontwerp houdende wijzigingen van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl. St.* Kamer 2015-16, nr. 1418/005, 284.

⁴⁶⁸ Dat was dan ook de tekortkoming van de securitas-wet, zie *supra* nr. 21, p. 36.

sanctiemogelijkheid.⁴⁶⁹ Die discussie kwam trouwens ook aan bod in de Kamerdebatten m.b.t. de invoering van art. 21ter VTSv.⁴⁷⁰ Hoewel de *in concreto* beoordeling waarop de de redelijke termijn-vereiste inzet niet in aanvaring komt met de wet van het vergeten en een nuttig alternatief voor het verjaringsmechanisme kan zijn in die gevallen waarin de wet van het vergeten zijn algemene geldingskracht verliest, ontbeert de rechtsfiguur heden ten dage een meetbare en proceseconomische sanctioneringsmogelijkheid (zie ook *infra* nr. 66, (4)). Een termijnoverschrijding leidt immers slechts in uitzonderlijke gevallen tot niet-ontvankelijkheid. DE SWAEF omschrijft dit treffend met volgende ietwat cynische metafoor: “Zowel de rechtsonderhorige als de rechtsbeoefenaar voelen zich i.v.m. met de redelijke termijn als een reiziger die niet goed weet wanneer hij vertrekt of aankomt en die evenmin zeker is over zijn bestemming. Zijn bagage draagt een tijdbom, maar niemand kan precies bepalen wanneer deze gaat ontploffen en wat hiervan het resultaat zal zijn. Goede strafrechtelijke systemen behoeven zekerheden, geen vraagtekens.”⁴⁷¹ Opnieuw verwijzend naar randnummer 51, bestaan er gegronde redenen om ook het verval van de strafvordering als sanctiemogelijkheid te voorzien. De huidige invulling van de gevolgen gekoppeld aan de redelijke termijn-vereiste voldoet niet aan de evaluatiecriteria en in het bijzonder niet aan sub-criterium 4, zie figuur 5. In dat opzicht sluit mijn evaluatie aan bij MEESE’s bevinding dat indien het verval van de strafvordering geen gevolg kan zijn van een overschrijding van de redelijke termijn, de rechter “bij elke strafvordering verplicht is uitspraak te doen over de schuldvraag, ook al betreft het feiten uit een dermate ver verleden dat daartoe niet langer een maatschappelijke noodzaak bestaat”.⁴⁷² Daarmee alludeert ook MEESE, net zoals ik, op het feit dat het ontbreken van het verval als sanctiemogelijkheid een onhoudbare oplossing is vanuit proceseconomisch perspectief. Bijgevolg en rekening houdend met art. 13 EVRM, kan men er niet

⁴⁶⁹ M. DE SWAEF, “De redelijke verjaringstermijn” in *Liber Amicorum – Marc Châtel* (ed.), Antwerpen, Kluwer, 1991, 129; J. MEESE, *De duur van het strafproces – Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 292.

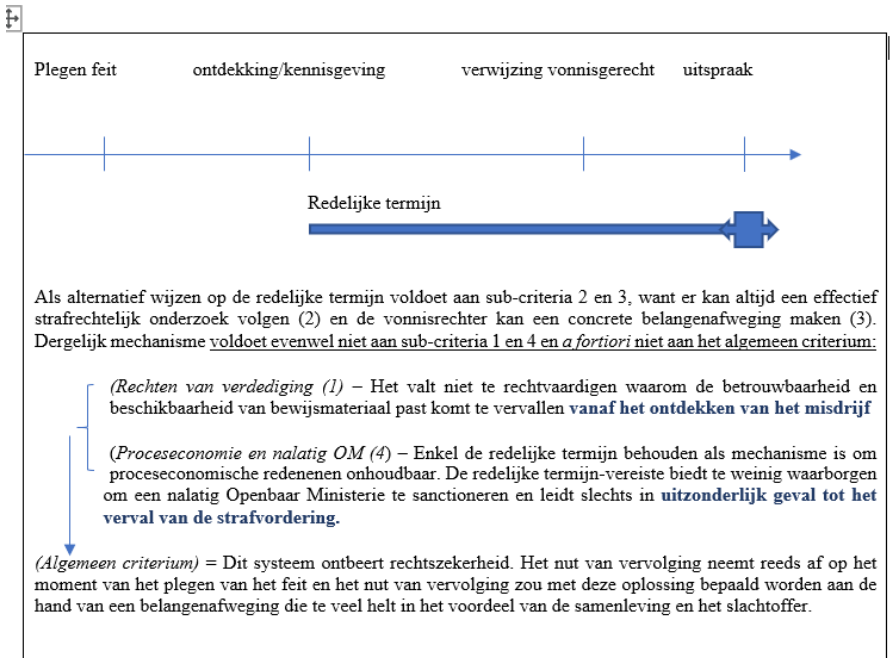
⁴⁷⁰ Zo zei de heer GIET bv over de verjaring en redelijke termijn: *De opvattingen die aan beide rechtsfiguren ten grondslag liggen zijn wezenlijk dezelfde: door het tijdsverloop kunnen bewijzen teloorgaan en wordt het voor de verdachte moeilijker om zich nog op nuttige wijze te kunnen verdedigen. De spreker blijft daarom bij zijn standpunt dat het overschrijden van de redelijke termijn een procedureel probleem is, waarvoor de meest gepaste sanctie, zoals bij de verjaring, het verval van de strafvordering is.* Dat het invoeren van de onontvankelijkheid van de strafvordering als sanctiemogelijkheid toen te revolutionair zou zijn, lijkt mij logisch, maar doet geen afbreuk aan het feit dat wel reeds werd erkend dat “naar aanleiding van de recente versoepeling van de regeling inzake verjaring de betekenis van de redelijke termijn nogmaals werd onderstrept. Een verlenging van de verjaring mag immers geen premie zijn voor het stilzitten van het parket of de onderzoeksrechter.” Laat het net dat laatste zijn dat goed overeenkomt met evaluatiecriterium 4. Zie voor dit alles Wetsvoorstel tot invoeging van een artikel 21ter in de Voorafgaande Titel van het wetboek van Strafvordering, *Parl. St. Kamer*, 998-99, nr. 1961/5, 12 resp. 3.

⁴⁷¹ M. DE SWAEF, “De redelijke verjaringstermijn” in *Liber Amicorum – Marc Châtel* (ed.), Antwerpen, Kluwer, 1991, 127.

⁴⁷² J. MEESE, *De duur van het strafproces – Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 364; Zie ook: L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering – van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij – analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, nr. 204.

omheen dat in sommige⁴⁷³ gevallen het verval van de strafvordering een passend - en voor een efficiënt gerechtelijk apparaat noodzakelijk - rechtsherstel zal uitmaken.

Figuur 5. Schematische voorstelling evaluatie redelijke termijn-mechanisme m.b.t. aanvangspunt en gevolgen.

⁴⁷³ In andere gevallen - bij een minder flagrant overschrijden van de redelijke termijn - lijkt een eenvoudige schuldigverklaring dan weer aangewezen, gelet op de belangenafweging. Zie bv. J. ROZIE, "Schuldigverklaring bij overschrijding van de redelijke termijn", *RW*1998-99, 6.

3. SANCTIONEREN VAN DE TE LANGE DUUR VAN HET STRAFPROCES: OP WELKE WIJZE? EEN SLUITEND POSITIEFRECHTELIJK ANTWOORD.

3.1. TEKORTKOMINGEN VERJARING EN REDELIJKE TERMIJN

62. VERJARING - Bovenstaande evaluatie toont aan dat zowel de verjaring als de redelijke termijn-vereiste vandaag tekortschieten in het op een afdoende manier sanctioneren van de te lange duur van het strafproces. Het huidige verjaringsmechanisme biedt geen al te grote rechtszekerheid meer – dat werd overigens ook duidelijk bij de bespreking van opeenvolgende wetswijzigingen, vooral ingegeven om verjaring van ophefmakende zaken te vermijden (zie *supra* nr. 20) –.⁴⁷⁴ De wetgever schreeuwde in 2012 reeds om een herstel van de rechtszekerheid.⁴⁷⁵ Het is begrijpelijk om als antwoord daarop een vereenvoudiging van het het verjaringsmechanisme naar voren te schuiven. De idee dat daarmee alles opgelost zou zijn, schiet evenwel te kort. Uit figuur 5 valt immers *a contrario* af te leiden dat een verjaringsmechanisme *an sich* nooit zal voldoen aan sub-criteria 2 en 3, *i.e.* mensenrechtelijke verwachtingen resp. de nood aan een *in concreto* beoordeling éénmaal partijen zich voor het vonnisgerecht bevinden. De blinde en arbitraire⁴⁷⁶ toepassing van een verjaringsmechanisme is in sommige situaties niet meer wenselijk. We hebben immers gezien dat de waarde van maatschappelijke rechtszekerheid niet in elke situatie hetzelfde is en een verjaringsmechanisme niet in elke situatie maatschappelijk wenselijk is (zie *supra* nr. 54). Rechtszekerheid mag niet ten koste gaan van een minimum aan billijkheid en waar een verjaringsmechanisme soms tot onbillijke resultaten aanleiding kan geven, lijkt het de redelijke termijn-vereiste *ex art. 6 EVRM* te zijn die vaker zal leiden tot op maat van de partijen gemaakte oplossingen.⁴⁷⁷

63. REDELIJKE TERMIJN - Toch ontbeert ook de redelijke termijn-vereiste als sanctioneringsmechanisme de vereiste doeltreffendheid en eerlijkheid. Figuur 5 toont immers aan dat de redelijke termijn-vereiste niet voldoet aan sub-criteria 1 en 4, *i.e.* de rechten van verdediging resp. het beginsel van proceseconomie. Dit is te wijten aan het aanvangspunt van de redelijke termijn resp. haar beperkte sanctioneringsmogelijkheden (zie *supra* nrs. 57 en 60). De redelijke termijn-vereiste kan hierdoor *a fortiori* op zichzelf nooit het rechtszekerheidsbeginsel evenaren en het verjaringsmechanisme vervangen.⁴⁷⁸ In een *in concreto*

⁴⁷⁴ Ook J. MEESE, *De duur van het strafproces – Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 361.

⁴⁷⁵ Voorstel van resolutie van 23 mei 2012 betreffende de beperking van het aantal verjaringstermijnen, *Parl. St.* 2011-12, nr. 2211/001.

⁴⁷⁶ T. OCHOA en A.J. WISTRICH, “The puzzling purposes of statutes of limitation”, *Pacific Law Journal* 1997, 511.

⁴⁷⁷ J. MEESE, *De duur van het strafproces – Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 322 e.v.

⁴⁷⁸ In die zin ook L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering – van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij – analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, nr. 194.

belangenafweging ligt altijd een stuk onzekerheid.⁴⁷⁹ Beide mechanismen kunnen mekaar dus geenszins opheffen, want het staat vast dat een misdrijf reeds verjaard kan zijn vooraleer de redelijke termijn een aanvang neemt, net zoals er situaties denkbaar zijn waarbij de redelijke termijn is overschreden, doch de verjaringstermijn nog volop loopt.⁴⁸⁰ De redelijke termijn-vereiste kan enkel maar bestaan bij gratie van een verjaringsmechanisme, en omgekeerd.⁴⁸¹ Het zijn dan ook de positieve elementen van een verjaringsmechanisme die moeten worden gecombineerd met de positieve elementen eigen aan de redelijke termijn-vereiste.⁴⁸² Waar een verjaringsmechanisme *meer billijk* moet gemaakt worden, moet de redelijke termijn-vereiste *meer rechtszeker* worden gemaakt.

Rekening houdend met voorgaande evaluatie, kan de in randnummer 55 gestelde vraag hernomen worden: hoe kan een sanctioneringsmechanisme ontkomen aan de rigiditeit van een verjaringsmechanisme zonder maatschappelijke rechtszekerheid te moeten opgeven? Het lijkt aangewezen om, zo stelt MEESE *et. al.* terecht, beide mechanismen, in het licht van de evaluatiecriteria, op mekaar af te stemmen.⁴⁸³ Daarvoor zijn in de rechtsleer reeds een aantal voorstellen gedaan. Die voorstellen worden verderop besproken en normatief geëvalueerd. Enerzijds zou een wetgever toch richting de Engelse en Nederlandse benaderingswijze kunnen evolueren door het verjaringsmechanisme af te schaffen, minstens voor de ernstige misdrijven, en te opteren voor een regeling gelijkaardig aan die van de *abuse of process* doctrine. In tegenstelling tot de redelijke termijn-vereiste *ex. art. 6 EVRM*, zou dat mechanisme ook de periode tussen het plegen en het ontdekken van het misdrijf in rekening kunnen brengen en aldus die *gap* opvullen. Dat zou een verjaringsmechanisme misschien overbodig maken. Anderzijds zou de wetgever kunnen kiezen voor een omvorming van de verjaring tot een instellingsverjaring gecombineerd met een verstrenging van de redelijke termijn-vereiste. We zullen zien dat een *combinatie* van verschillende voorstellen nodig is om een *sluitende* oplossing te formuleren.

⁴⁷⁹ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 323.

⁴⁸⁰ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 361; L. VERSLYPPE, "De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidig rechtskader en voorstellen tot wijziging", *N.C.* 2018, nr. 192; Ook in M. FRANCHIMONT, A. JACOBS en A. MASSET, *Manuel de procédure pénale*, Brussel, Larcier, 2012, 160.

⁴⁸¹ De gebreken van het ene systeem vangen de gebreken van het andere systeem op: J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006n 323.

⁴⁸² Dat de positieve elementen van een verjaringsmechanisme moeten worden behouden, bepleit ook VAN DORST. Zie A.J.A. VAN DORST, "Is er toekomst voor de verjaring", *Ad Hunc Modem* 2013, https://www.navigators.nl/document/idafc40bbb34554190812fb9e0272329e1?ctx=WKNL_CS_L_1821, 6.

⁴⁸³ Vb. J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 361; Dat wordt trouwens ook in Engeland geproclameerd, zie A.L.T. CHOO, *Abuse of process and judicial stays of criminal proceedings*, Oxford, University Press, 2008, 96.

3.2. OP ZOEK NAAR EEN SUI-GENERIS MECHANISME

3.2.1. Ter inleiding: normatief opzet

64. DERDE ONDERZOEKSVRAAG - Dit deel zal trachten een antwoord te bieden op de (de derde onderzoeks) vraag, *i.e. wat zijn de positiefrechtelijke ijkingspunten waarnaar een juridisch mechanisme zich moet richten om sluitend te kunnen zijn?* De complexiteit van het huidige verjaringsmechanisme laat niet toe om ook de technische uitwerking van mogelijke oplossingen te bestuderen. Het doel van deze thesis is dan ook vooral om aan te geven naar welke uitgangspunten en ijkingspunten een mechanisme zich moet richten om coherent te kunnen zijn. Het zijn die basisuitgangspunten die de rechtspraak en wetgever kunnen begeleiden in het juridisch-technisch invullen van een mechanisme. Voor de formulering van die ijkingspunten en ten behoeve van het normatief opzet van dit deel, worden de vooropgezette criteria nader geconcretiseerd.

65. CONCRETISERING VAN CRITERIA¹⁸⁴ - Zoals gezegd (zie *supra* nr. 36), verstrikt het nut van vervolging en bestraffing na verloop van tijd. Op een bepaald moment moet er voor maatschappelijke rechtszekerheid en sociale rust worden gekozen. Een sanctioneringsmechanisme moet met dat uitgangspunt steeds rekening houden. Dit algemeen criterium kan verder worden geconcretiseerd. Een sanctioneringsmechanisme zou het rechtszekerheidsbeginsel evenaren als aan volgende concrete voorwaarden wordt voldaan:

- (iv) Het sanctioneringsmechanisme wordt gekenmerkt door duidelijkheid en eenvoud voor de rechtsorde. Het huidige verjaringsmechanisme ontbeert deze duidelijkheid;

(Eerste algemeen ijkingspunt – een sanctioneringsmechanisme moet duidelijk en voorzienbaar zijn)

- (v) Nu het nut van vervolging en/of bestraffing verstrikt na verloop van tijd en “*van een laattijdige bestraffing in veel gevallen geen heilzame werking meer uitgaat*”¹⁸⁵, moet aan het sanctioneringsmechanisme een meetbare en doeltreffende sanctie, m.n. het verval van de strafvordering, worden gekoppeld. Het huidige redelijke termijnmechanisme ontbeert¹⁸⁶ deze doeltreffendheid.

(Tweede algemeen ijkingspunt – Het verval van de strafvordering is een meetbare en doeltreffende sanctie)

¹⁸⁴ Voor een overzichtelijk stappenplan van de normatieve redenering, zie figuur 6.

¹⁸⁵ J. MEESE, *De duur van het strafproces – Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 361, nr. 369.

¹⁸⁶ Zie opnieuw M. DE SWAEF, “De redelijke verjaringstermijn” in *Liber Amicorum – Marc Châtel* (ed.), Antwerpen, Kluwer, 1991, 127.

66. Wat het door tijdsverloop afnemend nut van bestraffing dan wel de draagwijdte van het rechtszekerheidsbeginsel is, wordt bepaald aan de hand van een afweging tussen de belangen van de beklagde, maatschappij en het slachtoffer. Verschillende factoren, die in rechtspraak, wetgeving en rechtsleer zijn ontstaan, leveren een bijdrage aan het onderbouwen en positiefrechtelijk invullen van een belangenafweging:

- 1) *Belang van de dader* – Hoewel bewijsmateriaal door technologische evoluties ook lang na de feiten gemakkelijker kan worden vergaard en bewaard, tonen rechtspsychologische inzichten aan dat gerechtelijke dwalingen niet altijd kunnen worden vermeden. Het is in het belang van de rechten van verdediging om in die gevallen af te zien van het voeren van een strafproces. De rechten van verdediging ondersteunen de keuze voor maatschappelijke rechtszekerheid en tonen aan dat het nut van vervolging, in het belang van de dader, moet afnemen vanaf het plegen van het feit. “*Wanneer men (...) aanneemt dat het een valabel argument is* – en deze thesis neemt dit aan als valabel argument in de belangenafweging – *dat de verjaring onder meer gestoeld is op de teloorgang van bewijsmateriaal en de bemoeilijking van de positie van de verdediging naarmate de tijd verstrijkt*”⁴⁸⁷, moet het aanvangspunt het plegen van het feit zijn. Een sanctioneringsmechanisme moet met deze elementen rekening houden.

(Eerste concreet ijkingspunt in de belangenafweging – Het aanvangspunt van een termijn moet het plegen van een misdrijf zijn)

- 2) *Belang van de maatschappij en het slachtoffer* – De maatschappelijke rechtszekerheid moet in uitzonderlijk geval kunnen worden gecorrigeerd om in overeenstemming te zijn met artikelen 2, 3 en 8 EVRM. Dit betekent dat voor een *in concreto* belangenafweging eerder dan voor abstracte termijnen moet worden gekozen. Het EHRM vereist immers in specifieke gevallen een effectief strafrechtelijk onderzoek en verjaringstermijnen ondermijnen die effectiviteit (zie *supra* nr. 25). Een sanctioneringsmechanisme moet hiermee rekening houden en in die specifieke gevallen een belangenafweging toelaten.

(Tweede concreet ijkingspunt in de belangenafweging – Een termijn moet in het licht van de artikelen 2, 3 en 8 EVRM kunnen worden doorbroken)

- 3) *Belang van de maatschappij en het slachtoffer* – Wanneer de vonnisrechter, éénmaal de zaak voor het vonnisgerecht is, al te vaak zonder meer tot het verval van de strafvordering moet besluiten, leidt dit tot onbillijke situaties. Nu de sociale beroering die door een misdrijf is veroorzaakt in die situatie niet meer afneemt⁴⁸⁸, “*de herinnering aan*

⁴⁸⁷ *Ibid.*, 130.

⁴⁸⁸ Zie opnieuw Arbitragehof 19 januari 2000, nr. 7/2000, 10.

het gebeurde (...) niet van de ene op de andere dag verdwijnt" en het nut van bestraffing in die situatie niet kan worden bepaald a.d.v. een "alles of niets" systeem⁴⁸⁹, moet een sanctioneringsmechanisme eenmaal voor het vonnisgerecht een *in concreto* beoordeling van de in het geding zijnde belangen toelaten.⁴⁹⁰

(Derde concreet ijkingspunt in de belangenafweging - Eenmaal voor het vonnisgerecht moet de redelijkheid van een termijn *in concreto* worden beoordeeld)

- 4) *Belang van de dader (en de maatschappij en het slachtoffer)*⁴⁹¹ - De afwezigheid van een duidelijk en meetbaar sanctioneringsmechanisme leidt tot een sanctioneringsmechanisme dat om proceseconomische redenen niet houdbaar is. De keuze voor maatschappelijke rechtszekerheid hangt nauw samen met proceseconomische redenen. Het is niet efficiënt om alle misdrijven te vervolgen. "Het voeren van een strafproces dat wellicht niet meer zal leiden tot een veroordeling omwille van het feit dat niet langer voldoende bewijsmateriaal voorhanden is, is in strijd met het beginsel van proceseconomie".⁴⁹² Het Openbaar Ministerie moet kunnen worden gestraft voor een eventuele nalatigheid in zijn vervolgingsbeleid met het verval van de strafvordering.⁴⁹³ Dit criterium kan ook anders worden verwoord, in relatie tot het algemeen criterium. Niettegenstaande het feit dat het Openbaar Ministerie over de vrijheid beschikt om al dan niet te vervolgen, "worden (...) de meeste strafdoelen ontkracht als de strafrechtelijke reactie niet snel op het delict volgt, zodat het ingrijpen van overheidswege alsdan sterk aan betekenis inboet."⁴⁹⁴ Een sanctioneringsmechanisme moet hiermee rekening houden.

(Vierde concreet ijkingspunt in de belangenafweging - Het verval van de strafvordering moet zich in sommige gevallen makkelijk kunnen opdringen)

⁴⁸⁹ J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden algehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 125 en 374.

⁴⁹⁰ Het artikel van VAN DEN WYNGAERT heeft immers aangetoond dat bij complexe (financiële) misdrijven daar het probleem zit. Zie C. VAN DEN WYNGAERT en B. DE SMET, "De verjaring van de strafvordering in België: een onoverbrugbare hindernis voor de berechting van complexe zaken?", *RW*1997-98, 169.

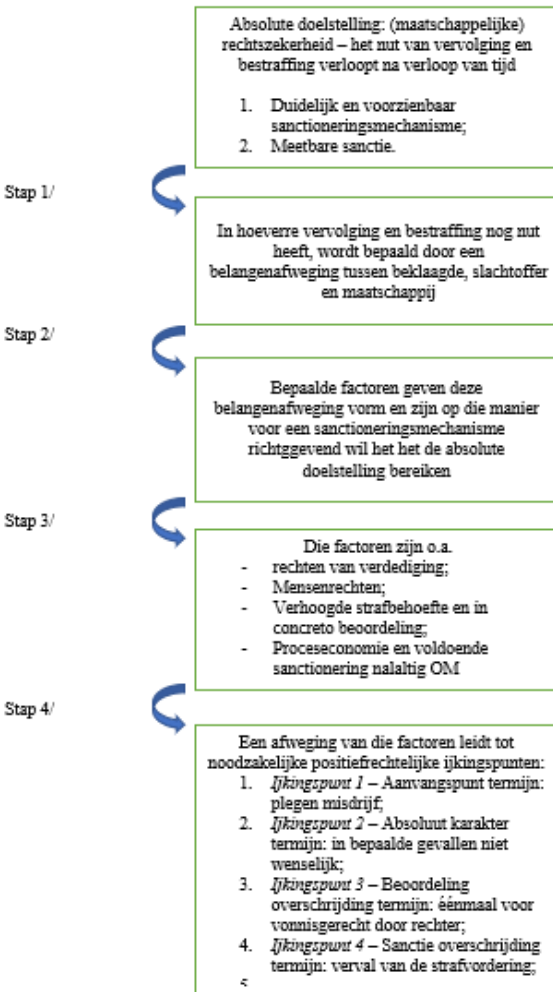
⁴⁹¹ Want ook die hebben baat bij een afhandeling van een strafzaak met correcte snelheid, zie *supra* nr. 15.

⁴⁹² *Ibid.*, MEESE, 69.

⁴⁹³ Zie ook N. VREEDE, "Is de tijd rijp voor de terugkeer van de sanctie van niet-ontvankelijkheidsverklaring op overschrijding redelijke termijn?", *NJB* 2013, 1545.

⁴⁹⁴ A.J.A. VAN DORST, *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint BV, 1985, 113.

Figuur 6. Schematische voorstelling redenering en opbouw normatief deel.

3.2.2. Abuse of process mechanisme

67. VAN HET ABUSE OF PROCESS MECHANISME... - Een grote tekortkoming van de redelijke termijn-vereiste is haar aanvangspunt. Wanneer de rechter moet beoordelen of de redelijke termijn is overschreden, kan hij geen rekening houden met de periode voorafgaand aan het ontdekken van het misdrijf en dat is, gelet op het vereiste eerste concreet ijkingspunt, niet verantwoord. De vraag rijst of België dit probleem niet gewoon zou kunnen opvangen door de in randnummer 32 uitgelegde Engelse *abuse of process* doctrine over te nemen in Belgisch recht. Wanneer een rechter vaststelt dat de te lange duur van het strafproces aanleiding gaf tot een *abuse of process*, kan hij de procedure opschorten, stilleggen. Het gevolg dat een rechter in Engeland kan geven aan dergelijke termijnoverschrijding is vergelijkbaar met het verval van de strafvordering. De verdienste van die doctrine ligt daarin dat een rechter wel rekening zou kunnen houden met de periode tussen het plegen en het ontdekken van het misdrijf.⁴⁹⁵ CHOO vermeldt immers dat “*in determining whether a stay should be ordered on this basis (...) it will be relevant, for example, to consider the length of the delay since the time of the alleged offence.*”⁴⁹⁶ Toch meen ik dat een verjaringsmechanisme niet zomaar vervangen zou kunnen worden door een *abuse of process* mechanisme. Ik geef daarvoor verschillende redenen.

Vooreerst zal de rechter maar uitzonderlijk tot het verval van de strafvordering kunnen besluiten, niettegenstaande het feit dat het verval van de strafvordering *ab initio* als gevolg wordt gekoppeld aan een beslissing omtrent de te lange duur van het strafproces.⁴⁹⁷ De *abuse of process* doctrine verruimt doch beperkt terzelfdertijd het toepassingsgebied van art. 6 EVRM. Immers, een rechter kan maar overgaan tot een *stay of proceedings* als reactie op een overschrijding van de redelijke termijn-vereiste, in zoverre een beklagde schade kan aantonen (zie *supra* nr. 32) en hij zijn recht op een eerlijk proces onherstelbaar aangetast ziet.⁴⁹⁸ De *abuse of process* doctrine zou met andere woorden op het vlak van haar gevolg geen vernieuwing teweegbrengen, aangezien ook in België *delay per se* nooit tot het verval van de strafvordering kan leiden. Ijkingspunt 4 wordt dan geschonden.

⁴⁹⁵ A. MIHMAN, *Contribution à l'étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale*, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 413: “*La Cour européenne ne vérifie donc pas le caractère raisonnable de la période comprise entre la commission des faits et l'accusation du mis en cause. Au contraire, nous verrons que la théorie de l'abuse of process permet une telle vérification.*”

⁴⁹⁶ A.L.T. CHOO, *Abuse of process and judicial stays of criminal proceedings*, Oxford, University Press, 2008, 91; CHOO bevestigde later dat dit inderdaad de verdienste zou moeten zijn van de *abuse of process* doctrine, zeker wanneer het feiten van seksueel misbruik betreft. Zie A. L.-T. CHOO, “Abuse of process and delayed prosecutions” in P. RADCLIFFE, G. GUDJONSSON, A. HEATON-ARMSTRONG en D. WOLCHOVER (eds.), *Witness testimony in sexual cases evidential: investigative and scientific perspectives*, Oxford, Oxford University Press, 2016, 59.

⁴⁹⁷ Zie *supra* nr. 32 of P. LEWIS, *Delayed prosecution for childhood sexual abuse*, Oxford, University Press, 2006, 51.

⁴⁹⁸ Vb. P. ORMEROD en D. PERRY, *Blackstone's criminal practice*, Oxford, University Press, 2016, D.3.74. of A.L.T. CHOO, *Abuse of process and judicial stays of criminal proceedings*, Oxford, University Press, 2008, 87.

Bovendien zou het afschaffen van het verjaringsmechanisme vanuit proceseconomisch perspectief sowieso een onhoudbare oplossing zijn. Het is zelfs zo dat in Engeland zelf stemmen opgaan om in te zetten op een verjaringsmechanisme ter aanvulling van de doctrine van procesmisbruik, waarbij een strafproces moet worden ingeleid alvorens een bepaalde termijn verstreken is. CHOO vindt immers dat “*what is required, as a supplement to the abuse of process doctrine and the other powers of the court, is the enactment of specific time limits beyond which a criminal trial cannot commence without leave. Setting specific time limits on criminal prosecutions has the advantage of nominating, in advance, a determinate period within which the prosecuting authority must bring the matter to court, rather than having the period assessed as excessive after the event.*”⁴⁹⁹ Welnu, of er een overschrijding van de redelijke termijn heeft plaatsgevonden, zal in Engeland altijd afhangen van het oordeel van een rechter of jury. De regel lijkt daar veeleer een *in concreto* beoordeling van de onredelijkheid van de duur van het strafproces te zijn, afhankelijk van de specifieke omstandigheden van de zaak. De *abuse of process* doctrine zal zijn nut dus maar kunnen bewijzen in de vormisfase.⁵⁰⁰ Daarenboven, zelfs in zaken waar de onredelijk lange duur van het strafproces overtuigend kan worden aangetoond, wordt toch meestal vertrouwd op het oordeel van de juryleden.⁵⁰¹ In België, daarentegen, bestaat bij de publieke opinie al langer een wantrouwen ten aanzien van justitie en rechters⁵⁰²; ik kan mij niet van de indruk ontdoen dat dit wantrouwen alleen maar zal toenemen, als rechters zouden worden overstelp met vragen omtrent een mogelijke termijnoverschrijding. Men mag trouwens ook niet uit het oog verliezen dat de Belgische strafrechtsprocedure, door *o.a.* de regeling van de rechtspleging, vandaag nogal log is en de nodige efficiëntie mist.⁵⁰³ Zolang de wetgever het niet aandurft om de strafprocedure grondig te hervormen, lijkt een verjaringsmechanisme nodig om te vermijden dat het systeem uit zijn voege barst. Met dit alles lijkt het Engelse strafrechtssysteem veel minder problemen te ondervinden. Dat hoeft opnieuw niet te verwonderen. De Engelse strafprocedure is, in tegenstelling tot de Belgische, in essentie accusatoir.⁵⁰⁴ Zonder daar verder op te willen ingaan, lijkt het mij *prima facie* onmogelijk om een sanctioneringsmechanisme zoals de *abuse of process* doctrine te implementeren vanuit een rechtsstelsel dat niet met onredelijke vertragingen te kampen heeft.⁵⁰⁵ Van oudsher heeft Engeland een hekel aan trage procedures en *prosecutors* zullen minder snel geneigd zijn om *stale proceedings* op te starten, al is het maar omdat een ander concept van waarheidsvinding

⁴⁹⁹ A.L.T. CHOO, *Abuse of process and judicial stays of criminal proceedings*, Oxford, University Press, 2008, 96.

⁵⁰⁰ *Ibid.*, CHOO, 96.

⁵⁰¹ *Ibid.*, CHOO, 82 e.v.

⁵⁰² S. PARMENTIER en G. VERVAEKE, “In criminal justice we trust? A decade of public opinion research in Belgium”, *ECJ* 2011, 286 e.v.

⁵⁰³ Zie bv. R. VERSTRAETEN en A. BAILLEUX, “Het voorstel van een nieuw wetboek van strafvordering: algemene beginselen en fase van het onderzoek” in A. BAILLEUX, B. SPRIET, R. VAN HERPE, J. VANHEUL, F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN (eds.), *Themis 110 - Straf en strafprocesrecht*, Brugge, Die Keure, 2019, 160.

⁵⁰⁴ Voor een uitgebreide bespreking van dat onderscheid, zie bv. T. DECAIGNY, *Tegenspraak in het vooronderzoek*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 17 e.v.

⁵⁰⁵ In diezelfde zin, zie A. MIHMAN, *Contribution à l'étude du temps dans la procédure pénale: pour une approche unitaire du temps de la réponse pénale*, online versie van doctoraat geraadpleegd, http://www.lareau-legal.ca/MIHMAN_these.pdf, 417

leidend is.⁵⁰⁶ Dat ander concept van waarheidsvinding op zijn beurt misschien niet dienstig voor de rechten van verdediging in België.

68. ...NAAR EEN VERRUIMDE TOEPASSING VAN HET LOYALITEITSBEGINSEL - Is er dan geen aan de *abuse of process* doctrine gelijkend positiefrechtelijk aanknopingspunt in België denkbaar? Ik meen van wel. Een gelijkaardige theorie van procesmisbruik vanwege de vervolgingsinstantie is in België wettelijk verankerd in art. 28bis §3 Sv.⁵⁰⁷ Het Openbaar Ministerie moet loyaal handelen bij de uitoefening van de strafvordering. Er geldt wel een vermoeden van loyaliteit ten gunste van het Openbaar Ministerie.⁵⁰⁸ Het Hof van Cassatie heeft in deze context onlangs nogmaals beklemtoond dat het Openbaar Ministerie een bijzondere positie toekomt, omdat het Openbaar Ministerie bij het uitoefenen van de strafvordering een openbare dienst in het algemeen belang vervult.⁵⁰⁹ Het zou bijvoorbeeld deloyaal zijn bewijselementen à décharge te negeren, net zoals het, zo suggereert de commissie tot hervorming van het strafprocesrecht, deloyaal zou zijn om in een systeem met een instellingsverjaring de verjaring te willen omzeilen door een zaak onafgehandeld naar het vonnisgerecht te sturen.⁵¹⁰

Dit alles ligt in de lijn met wat al langer wordt beweerd: het Openbaar ministerie is een organieke dienst op wie de beginselen van behoorlijk bestuur van toepassing zijn.⁵¹¹ Nu de redelijke termijn-eis ook in de beginselen van behoorlijk bestuur (rechtszekerheidsbeginsel, zorgvuldigheidsbeginsel, ...) vervat ligt of op zichzelf als ongeschreven beginsel kan worden aangemerkt, lijkt men aldaar de aanknopingspunt met het loyaliteitsbeginsel en dus het verval van de strafvordering te moeten kunnen zoeken.⁵¹² Om tegenmoet te komen aan ijkingspunt 4 en *a fortiori* algemeen ijkingspunt 2 - het verval van de strafvordering is een meetbare sanctie -, zou het de Belgische wetgever geen windeieren leggen om in art 28 §3 Sv. te bepalen dat een nalatigheid in de naleving van de beginselen van behoorlijk bestuur tot niet-ontvankelijkheid leidt. De Belgische wetgever zou daarvoor inspiratie kunnen zoeken in Nederland,

⁵⁰⁶ L.H. LEIGH, "The protection of the rights of the accused in pre-trial procedure: England and Wales" in J.A. ANDREWS (ed.), *Human rights in criminal procedure - A comparative study*, Den Haag, Martinus Nijhof Publishers, 1982, 50 en 51.

⁵⁰⁷ J. HUYSMANS, *Legitieme verdediging*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 231.

⁵⁰⁸ Bv. Cass. 19 december 2012, *T.Straf.* 2013, 192, noot.

⁵⁰⁹ Cass. 27 april 2010, P.10.0119.N/4; F.S. (noot onder Cass. 19 december 2012), *T.Straf.* 2013, 193.

⁵¹⁰ R. VERSTRAETEN en A. BAILLEUX, "Het voorstel van een nieuw wetboek van strafvordering: algemene beginselen en fase van het onderzoek" in A. BAILLEUX, B. SPRIET, R. VAN HERPE, J. VANHEUL, F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN (eds.), *Themis 110 - Straf- en strafprocesrecht*, Brugge, Die Keure, 2019.

⁵¹¹ Zie voor een onderzoek daarnaar, T. VANDER BEKEN en A. BALCAEN, "Discretionaire bevoegdheid van het Openbaar Ministerie in strafzaken: tussen rechter en ambtenaar?", online geraadpleegd op http://www.environmental-lawforce.ugent.be/wp-content/uploads/WP_2009-2.pdf, en de vermeldingen naar rechtsleer aldaar. Bevestigd door L. VERSLYPPE, "De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging", *N.C.* 2018, nr. 264 en C. VAN DEN WYNGAERT en B. DE SMET, "De verjaring van de strafvordering in België: een onoverbrugbare hindernis voor de berechting van complexe zaken?", *RW* 1997-98, 173.

⁵¹² Bv. S. DE SOMER en I. OPDEBEEK, *Algemeen bestuursrecht: grondslagen en beginselen*, Antwerpen, Intersentia, 110.

waar de link tussen de beginselen van behoorlijk bestuur en het verval van de strafvordering in relatie tot redelijke termijnoverschrijdingen expliciet wordt benadrukt.⁵¹³ De rechter kan daar een marginale rechtmatigheidsstoets doorvoeren van de uitoefening van het opportuniteitsbeginsel door het Openbaar Ministerie.⁵¹⁴ In dat opzicht is het ook vermeldenswaardig dat vervolgingsrichtlijnen in Nederland als recht kunnen worden aangemerkt.⁵¹⁵ We zien in Nederland dan ook – zeker nu een redelijke termijnoverschrijding niet meer tot verval leidt – een evolutie waarin lagere rechtbanken van die ruimte gebruikmaken om de excessief lange duur van de strafprocedure in strijd te achten met de beginselen van goede procesorde.⁵¹⁶ Het verval van de strafvordering is dan een logisch gevolg. In 2015 besliste de Rechtbank van Amsterdam bijvoorbeeld dat “*het tijdsverloop gevolgen heeft in negatieve zin voor de mogelijkheid dat verhoor naar behoren te waarderen. Verdediging, OM en rechtbank worden zodanig belemmerd in hun zoektocht naar de feiten en de mogelijkheid die op deugdelijke wijze te waarderen dat de beginselen van behoorlijke procesorde door het tijdsverloop wezenlijk (...) geschonden zijn*”.⁵¹⁷ Meer nog, de Hoge Raad heeft in 2016 erkend dat dit een grond tot niet-ontvankelijkheid is.⁵¹⁸ Paradoxaal zou men daaruit kunnen besluiten dat de Hoge Raad via de beginselen van goede procesorde “*de kier terug openzet*” voor de sanctie van niet-ontvankelijkheidsverklaring bij een overschrijding van de redelijke-termijn vereiste.⁵¹⁹ Hoewel een bredere toepassing van het loyaleitsbeginsel aan de rechter een extra handvat zou kunnen geven om tot het verval van de strafvordering te besluiten, zal dat gedurende het strafonderzoek natuurlijk niet dezelfde rechtszekerheid kunnen waarborgen als

⁵¹³ E. FILIUS, S.L.T.J. LIGTHART en R. MILIC, “Het redelijke termijn-voorschrift in het licht van de rule of law: mogelijkheden tot niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie?”, *DD* 2017, 30: “(...) een viertal vonnissen besproken waarin de rechtbank via verschillende wegen het openbaar ministerie niet-ontvankelijk heeft verklaard wegens overschrijdingen van de redelijke termijn, welke overschrijdingen een inbreuk vormden op de beginselen van goede procesorde (...)”; VAN DEN WYNGAERT zag ook al die mogelijkheid: C. VAN DEN WYNGAERT en B. DE SMET, “De verjaring van de strafvordering in België: een onoverbrugbare hindernis voor de berechting van complexe zaken?”, *RW* 1997-98, 173.

⁵¹⁴ A.J.A. VAN DORST, “Onontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie in de vervolging” in M.F. ATTINGER en P.A.M. MEVIS (eds.), *Handboek strafzaken*, Deventer, Wolter Kluwer, 2018, online geraadpleegd op [file:///Users/Jacob/Downloads/Handboek%20Strafzaken,%2045.7.3.3%20Ontvankelijkheid%20van%20het%20openbaar%20ministerie%20in%20de%20vervolging%20\(1\).pdf](file:///Users/Jacob/Downloads/Handboek%20Strafzaken,%2045.7.3.3%20Ontvankelijkheid%20van%20het%20openbaar%20ministerie%20in%20de%20vervolging%20(1).pdf), 4.

⁵¹⁵ A.J.A. VAN DORST, “Onontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie in de vervolging” in M.F. ATTINGER en P.A.M. MEVIS (eds.), *Handboek strafzaken*, Deventer, Wolter Kluwer, 2018, online geraadpleegd op [file:///Users/Jacob/Downloads/Handboek%20Strafzaken,%2045.7.3.3%20Ontvankelijkheid%20van%20het%20openbaar%20ministerie%20in%20de%20vervolging%20\(1\).pdf](file:///Users/Jacob/Downloads/Handboek%20Strafzaken,%2045.7.3.3%20Ontvankelijkheid%20van%20het%20openbaar%20ministerie%20in%20de%20vervolging%20(1).pdf), 4; Ook in T. VANDER BEKEN en A. BALCAEN, “Discretionaire bevoegdheid van het Openbaar Ministerie in strafzaken: tussen rechter en ambtenaar?”, online geraadpleegd op http://www.environmental-lawforce.ugent.be/wp-content/uploads/WP_2009-2.pdf, 19.

⁵¹⁶ N. VREEDE, “Is de tijd rijp voor de terugkeer van de sanctie van niet-ontvankelijkheidsverklaring op overschrijding redelijke termijn?”, *NJB* 2013, 1545 en de verwijzingen naar rechtspraak aldaar.

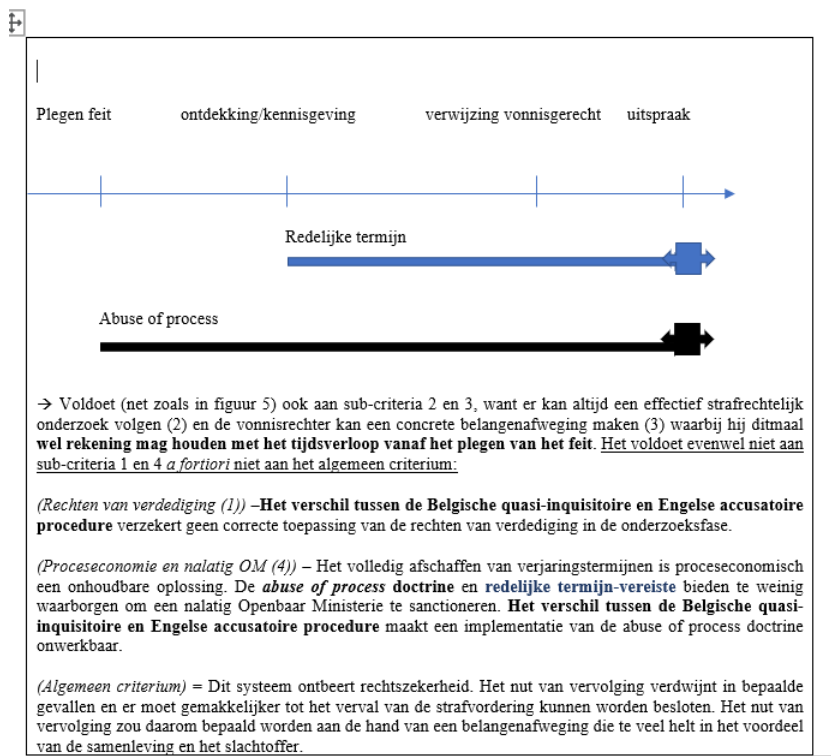
⁵¹⁷ Rb. Amsterdam 27 mei 2015, *ECLI:NL:RBAMS:2015:3498*; E. FILIUS, S.L.T.J. LIGTHART en R. MILIC, “Het redelijke termijn-voorschrift in het licht van de rule of law: mogelijkheden tot niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie?”, *DD* 2017, 30.

⁵¹⁸ HR 13 september 2016, *NJ* 2017, 51; E. FILIUS, S.L.T.J. LIGTHART en R. MILIC, “Het redelijke termijn-voorschrift in het licht van de rule of law: mogelijkheden tot niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie?”, *DD* 2017, 30.

⁵¹⁹ Dat was immers de bedenking van *Ibid.*, FILIUS *et al.*, 30.

een verjaringsmechanisme. De beginselen van behoorlijk bestuur zouden in de eerste plaats een extra instrument kunnen zijn om in gevallen waarin dat nodig is de strafvordering onontvankelijk te verklaren. Rechters zouden daar niet voor mogen terugdeinzen.

Figuur 7. Schematisch overzicht normatieve evaluatie redelijke termijn en *abuse of process*.

3.2.3. Instellingsverjaring met verstrenging redelijke termijn

69. VOORDELEN VAN EEN INSTELLINGSVERJARING... - Nu vorig deel aannemelijk heeft gemaakt dat de redelijke termijn-vereiste op zichzelf nooit een sluitend sanctioneringsmechanisme kan zijn, rijst de vraag hoe de verjaring en redelijke termijn-vereiste op mekaar dienen te worden afgestemd. Het is immers zo dat alleen een verjaringsmechanisme laattijdig ingestelde strafvorderingen kan tegengaan, wegens het huidige aanvangspunt van de redelijke-termijn vereiste. Die vaststelling heeft MEESE aangegrepen om een instellingsverjaring naar voren te schuiven.⁵²⁰ Eens de strafvervolging is ingesteld - bij de

⁵²⁰ Voor een bespreking van de instellingsverjaring zoals voorgesteld door MEESE, zie J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 361 e.v.; Ook VERSLYPPE verwijst hier uitvoerig naar, zie L. VERSLYPPE, “De verjaring van de strafvordering - van fundamentele rechtszekerheid naar opportunistische beleidsmakerij - analyse van het huidige rechtskader en voorstellen tot wijziging”, *N.C.* 2018, nr. 202 e.v.

onderzoeksrechter resp. vonnisrechter –, zou volgens hem de redelijke termijn-vereiste moeten volstaan als sanctioneringsmechanisme, op voorwaarde dat het verval van de strafvordering als sanctie aan een termijnoverschrijding wordt gekoppeld. Dat heeft volgens MEESE een aantal voordelen die terecht in verband kunnen worden gebracht met de door ons vooropgestelde ijkingspunten. Dit sanctioneringsstelsel draagt dan ook in zich “*de eenvoud die het huidig verjaringsregime ontbreekt en de effectieve sanctionering van gebeurlijke overschrijdingen die de redelijke termijn-vereiste mist.*”⁵²¹

Vooreerst ondermijnt het huidig functioneren van het verjaringsmechanisme de traditioneel nagestreefde maatschappelijke rechtszekerheid. Een omvorming van de verjaring tot een instellingsverjaring zou die rechtszekerheid herstellen: het spelelement inzake de verjaring verdwijnt – partijen zullen de verjaringstermijn niet meer willen rekken –, het moment waarop de verjaring intreedt wordt voorzienbaar en het mechanisme is “*geenszins complex, maar zelfs doodeenvoudig (...) schorsing en stuiting zijn er niet*”, ...⁵²² De instellingsverjaring zou met als het ware het verjaringsmechanisme terug in overeenstemming brengen met het eerste algemeen ijkingspunt (duidelijkheid, voorzienbaarheid). De eenvoud van de instellingsverjaring herleidt het verjaringsmechanisme tot zijn gewenste proportie.

Ten tweede is een instellingsverjaring “*maatschappelijk veel beter verteerbaar*”⁵²³, omdat een tijdig ingestelde strafvordering ervoor zorgt dat abstracte termijnen in het gerechtelijk onderzoek en voor de vonnisrechter verdwijnen. Het derde concreet ijkingspunt, *i.e.* de nood aan een *in concreto* beoordeling en belangenafweging éénmaal partijen zich in de vonnisfase bevinden, lijkt daarmee gewaarborgd. De bedenking dat hierdoor bepaalde feiten zullen verjaren voor de dader kan worden gevat doet geen problemen rijzen. De instellingsverjaring verandert op dat punt immers niks; het instellen van de strafvordering zou dan vergelijkbaar zijn met het moment waarop vandaag de dag een eerste nuttige stuitingsdaad wordt gesteld.

Ten derde zou van het wettelijk verankeren van het verval van de strafvordering als mogelijke sanctie op de redelijke termijnoverschrijding een krachtig signaal uitgaan. Er wordt dan, in overeenstemming met algemeen ijkingspunt 2 alsook concreet ijkingspunt 4, een meetbare sanctie gekoppeld aan de redelijke termijnoverschrijding.⁵²⁴

70. ...MAAR TOCH BEDENKINGEN⁵²⁵ - De vraag lijkt mij echter te zijn of een instellingsverjaring met verstrenging van de redelijke termijn-vereiste een correcte belangenafweging tussen maatschappij, beklagde en slachtoffer bewerkstelligt. Bouwt dit sanctioneringsmechanisme voldoende waarborgen in voor de beklagde? De instellingsverjaring gaat m.i. niet ver genoeg. Niet alleen de *gevolgen* van de verjaring resp. redelijke termijn moeten gelijkgetrokken worden, maar ook het *aanvangspunt*. Eerder dan het *afstemmen* van beide

⁵²¹ *Ibid.*, MEESE, 378.

⁵²² *Ibid.*, MEESE, 362.

⁵²³ *Ibid.*, MEESE, 373.

⁵²⁴ En dat is, aldus MEESE, nodig om aan te zetten tot celeriteit, *ibid.*, MEESE, 378.

⁵²⁵ Zie figuur 8 voor schematisch overzicht normatieve evaluatie.

mechanismen, ben ik van oordeel dat beide mechanismen moeten worden *gelijgeschakeld* (zie daarover *infra* nr. 71 e.v., eigen voorstel). Stel dat een vader ervan wordt beschuldigd zijn 13-jarige dochter seksueel te hebben misbruikt in 2015. De vader ontkent dat de feiten hebben plaatsgevonden. De *instellingsverjaringstermijn* zou – onder het oude recht, want sinds 2019 is er zelfs geen verjaring meer, maar de redenering blijft hetzelfde – in die situatie 15 jaar bedragen en de termijn begint te lopen op het moment dat het slachtoffer de leeftijd van 18 jaar bereikt. In dit geval betekent dit dat de dochter 20 jaar heeft om de strafvordering op gang te brengen met een burgerlijke partijstelling bij de onderzoeksrechter. Stel dat de dochter op haar 31^e verjaardag, in 2034, een jaar voor het verstrijken van de verjaringstermijn, een klacht met burgerlijke partijstelling indient. Van verjaring is vanaf nu geen sprake meer. Neem vervolgens dat het onderzoek, mede door de achterstand in gerechtszaken, 5 jaar stilligt. In 2039 wordt de zaak toch verwezen naar de vonnisrechter. Wat als de vader opwerpt dat de redelijke termijn is overschreden? De rechter kan oordelen dat de gerechtelijke autoriteiten de zaak voortvarender hadden kunnen afhandelen, maar dat er geen sprake is van een exorbitante termijnoverschrijding. Onafgezien van het feit dat het de rechter is die de bewijswaarde van mogelijke getuigenverklaringen beoordeelt⁵²⁶, lijkt het een flagrante schending van concreet ijkingspunt 1, *i.e.* de rechten van verdediging te zijn dat de rechter bij de beoordeling van de termijnoverschrijding geen rekening kan houden met de periode voorafgaand (19 jaar) aan de burgerlijke partijstelling. Het systeem van de instellingsverjaring lijkt in deze gevallen afbreuk te doen aan concreet ijkingspunt 1.⁵²⁷

Ook het omgekeerde is waar. Stel dat, tijdens de corona-crisis, een *lock-down party* door politie-eenheden op brutale wijze zou zijn beëindigd, waarbij sommige politiemensen verschillende feestgangers fysiek zouden hebben mishandeld (art. 417ter Sw). Door de corona-maatregelen is het parket verhinderd om een grondig strafonderzoek naar de feiten en de betrokken personen te starten. Het parket stelt in dat jaar verschillende daden van onderzoek, maar die stuiten de verjaring niet meer. Sommige politiemensen worden opgepakt en veroordeeld, anderen blijven buiten schot. 12 jaar later bekent een politieagent dat ook hij betrokken was. De slachtoffers wensen compensatie, doch kunnen die niet meer verkrijgen voor de strafrechter. Het parket kan geen onderzoek naar deze politieagent meer openen, omdat de instellingsverjaringstermijn van tien jaren (art. 21 VTSv., 3°) verstreken is. Nochtans heeft een staat onder art. 3 EVRM de procedurele verplichting om in een effectief strafrechtelijk onderzoek te voorzien voor deze feiten.⁵²⁸ In een systeem zonder instellingsverjaring zou er nog geen verjaring van de misdrijven hebben plaatsgevonden, omdat de daden van onderzoek de verjaringstermijn

⁵²⁶ Dat argument wordt immers vaak opgeworpen, zie bv. G.J. VAN DE LAGEMAAT, “Is de vervolgingsverjaring verjaard”, *Ars Aequi* 2012, 346.

⁵²⁷ Die vrees lijkt ook te bestaan in de situaties dat het parket vluchtig een gerechtelijk onderzoek wil opstarten om verjaring te vermijden. Dat was ook de vrees bij de securitas-wet. Zie Wetsvoorstel tot wijziging wat de verjaring van de strafvordering betreft, van de vgaande titel van het wetboek van strafvordering, *Parl. St. Kamer* 96-97, nr. 1387/6, 9. Daar bestaat natuurlijk wel het loyaliteitsbeginsel als extra correctiemechanisme, zoals aangetoond in randnummer 68.

⁵²⁸ D. CAROLEI, “Cestaro v. Italy: the European Court of Human Rights on the duty to criminalise torture and Italy’s structural problem”, *International Criminal Law Review* 2017, 572 e.v.

zouden hebben verdubbeld en de corona-maatregelen de verjaring rechtsgeldig zouden moeten kunnen schorsen. Het systeem van de instellingsverjaring lijkt in dit systeem afbreuk te doen aan concreet ijkingspunt 2.

De commissie tot hervorming van het strafprocesrecht bepleit ook de omvorming van de verjaring tot een instellingsverjaring, zij het aangepast aan een nieuw straf en-strafprocesrecht. Met de voorgaande fictieve gevallen lijkt die commissie wél rekening te hebben gehouden, omdat het schorsingsmechanisme behouden blijft voor die gevallen waarin het parket wettelijk verhinderd is te ageren. Daarnaast stelt de commissie paal en perk aan het oneigenlijk gebruik van de burgerlijke partijstelling⁵²⁹, wat naar alle waarschijnlijkheid tot gevolg zou hebben dat de eerste zaak niet meer naar de rechter wordt verwezen. Ook niet door het parket, want met de éénmaking van het onderzoek zou het strafprocesrecht meer verwachten van de loyaliteit van het Openbaar Ministerie.⁵³⁰ Onder loyaal handelen valt m.i. ook het afzien van een strafvervolgning, wanneer duidelijk blijkt dat de betrouwbaarheid van bewijsmateriaal door het verstrijken van de tijd dermate is aangetast.⁵³¹

Die instellingsverjaring werkt volgens de commissie natuurlijk alleen maar ingeval de strafprocedure grondig wordt hervormd. In een ideaal⁵³² procedureel scenario lijkt een instellingsverjaring inderdaad een duidelijk en goed sanctioneringsmechanisme te zijn: er is een eengemaakt onderzoek, er is geen achterstand in de afhandeling van zaken, er worden grenzen gesteld aan het gebruikmaken van een burgerlijke partijstelling, er is een duidelijke lijn te vinden in de verjaringstermijnen wat betreft zwaarwichtigheid van misdrijven, het schorsingsmechanisme wordt herleid tot zijn traditionele *ratio legis*, ... Voor dergelijke ommekeer in de Belgische strafrechtspleging is vandaag evenwel nog geen draagvlak.⁵³³ Het lijkt dan ook beter om in een overgangsfase te voorzien waarbij een vorm van “instellings”verjaring wél nog loopt tot aan de verwijzing naar het vonnisgerecht, ook in een gerechtelijk onderzoek. Het is pas, zo heb ik onder ijkingspunt 2 besloten, in de fase voor het vonnisgerecht dat het nut van vervolging niet meer afneemt en maatschappelijke rechtszekerheid een andere invulling krijgt. Tot dan moet een verjaringsmechanisme de belangen van de beklagde behartigen.

Dat zou trouwens ook geen afbreuk doen aan het belang van het slachtoffer. Indien die laatste wordt geconfronteerd met de verjaring, kan hij/zij nog steeds een vordering instellen voor de burgerlijke rechtbank. Dat is in het licht van art. 6 EVRM en het recht op toegang tot de rechter van het slachtoffer voldoende, nu hij “uit art. 6 EVRM geen recht put om een strafrechtelijke

⁵²⁹ R. VERSTRAETEN en A. BAILLEUX, “Het voorstel van een nieuw wetboek van strafvordering: algemene beginselen en fase van het onderzoek” in A. BAILLEUX, B. SPIRIET, R. VAN HERPE, J. VANHEUL, F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN (eds.), *Themis 110 - Straf- en strafprocesrecht*, Brugge, Die Keure, 2019, 168.

⁵³⁰ *Ibid.*, 154.

⁵³¹ Dat is trouwens iets waar *prosecutors* in Engeland rekening mee moeten houden.

⁵³² Dat geeft MEESE ook zelf toe in zijn discussie omtrent de eenvoudige schuldverklaring. Zie bv. J. MEESE, *De duur van het strafproces - Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Brussel, Larcier, 2006, 365 e.v.

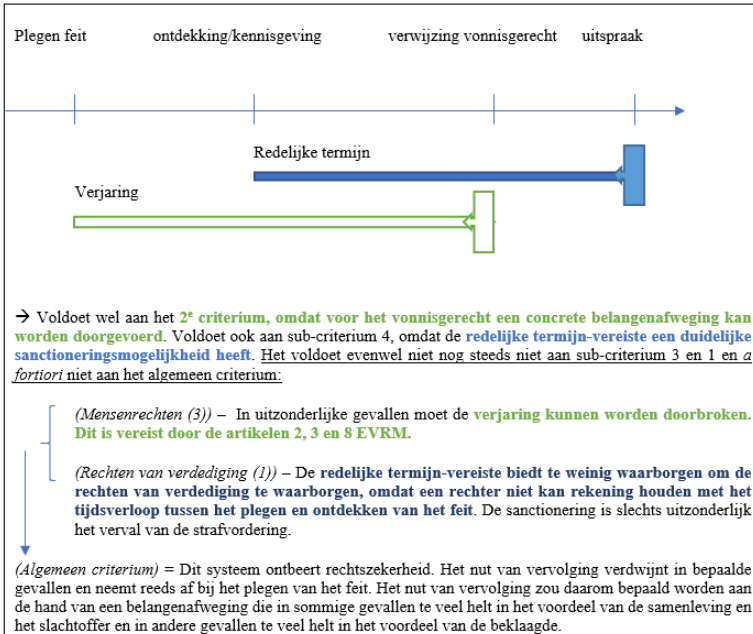
⁵³³ Niet bij onderzoeksrechters, niet bij het parket, niet bij de wetgever.

veroordeling van de dader te verkrijgen".⁵³⁴ Enkel in uitzonderlijke gevallen, waarbij het EHRM vereist dat een staat aan slachtoffers een strafrechtelijke remedie ter beschikking stelt, stel ik voor om het mogelijk te maken de verjaring te doorbreken en een extra schorsingsgrond in te voeren. Eénzelfde voorstel heeft VAN DORST ook gedaan. Hij stelde voor in een nieuw wetsartikel te bepalen dat *"na het verstrijken van de verjaringstermijn geen vervolging meer kan worden ingesteld behoudens indien de rechter daartoe verlof verleent op de grond dat het algemeen belang dat dringend eist."*⁵³⁵ Naar Belgisch recht zou het parket dan, mits grondige motivering, in voorkomend geval de verjaring kunnen doorbreken en doen schorsen in het algemeen belang, omdat het parket – die dat algemeen belang vertegenwoordigt – anders door een nakende verjaring verhinderd zou worden om ten gunste van het slachtoffer en in overeenstemming met de artikelen 2, 3 of 8 EVRM een effectief strafrechtelijk onderzoek op te starten naar de daders. De verjaring zou dan geschorst zijn vanaf de beslissing van het parket tot aan het moment waarop het parket de eindvordering naar de raadkamer verzendt – dan zou het dossier volledig moeten zijn –.

⁵³⁴ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, Antwerpen, Maklu, 2006, 781; Ook: R. VERSTRAETEN en A. BAILLEUX, "Het voorstel van een nieuw wetboek van strafvordering: algemene beginselen en fase van het onderzoek" in A. BAILLEUX, B. SPRIET, R. VAN HERPE, J. VANHEUL, F. VERBRUGGEN en R. VERSTRAETEN (eds.), *Themis 110 - Straf-en strafprocesrecht*, Brugge, Die Keure, 2019, 168.

⁵³⁵ A.J.A. VAN DORST, "Is er toekomst voor de verjaring", *Ad Hunc Modem* 2013, https://www.navigators.nl/document/idafc40bbb34554190812fb9e0272329e1?ctx=WKNL_CS_L_1821, 6.

Figuur 8. Schematische voorstelling normatieve evaluatie instellingsverjaring en verstrenging redelijke termijn-vereiste.

3.2.4. *Eigen voorstel*

71. STAP 1 - Ik meen dat enkel een combinatie van de voorgaande voorstellen kan leiden tot een sluitend sanctioneringsmechanisme. Om dit te kunnen verantwoorden, moet ik opnieuw verwijzen naar het, mogelijks provocerend, uitgangspunt van mijn onderzoek: er bestaan verschillende mechanismen die hetzelfde principe vervullen en om die reden is de positiefrechtelijke invulling van een mechanisme (aanvangspunt, sanctionering, termijnverlenging, ...) nietszeggend over de relevantie van het principe. Het is integendeel zo dat een positiefrechtelijke invulling altijd in overeenstemming moet zijn met het principe, de overblijvende doelstellingen zo men wil.⁵³⁶ Dat inzicht is belangrijk om in te zien dat - en dat is de nieuwe stelling die ik wil verdedigen - of het nu om een *in abstracto* - verjaring - dan wel *in concreto* - redelijke termijn-vereiste -beoordeling van de redelijkheid van een termijn gaat, *aanvangspunt en gevolg altijd hetzelfde moeten zijn, precies omdat beide principes teruggaan op het algemeen evaluatiecriterium dat na verloop van tijd het nut van vervolging afneemt (stap 1 normatief stappenplan, zie figuur 6).*⁵³⁷ We mogen niet zomaar aannemen dat zij verschillen in aanvangspunt en gevolgen. We moeten dat in vraag stellen en beide mechanismen gelijkschakelen.

72. STAP 2 - Ik heb aangetoond dat de invulling van “afname nut van vervolging” wordt bepaald aan de hand van een belangenafweging tussen beklagde, maatschappij en slachtoffer. Concreet bedoel ik daarmee dat een juiste afweging van die verschillende belangen helpt te bepalen op welke manier en na welk tijdsverloop het nut van vervolging en/of bestraffing moet worden ingevuld resp. effectief is afgenomen. Ik heb die concretisering vormgegeven door erop te wijzen dat bepaalde factoren deze belangenafweging vormgeven en op die manier voor een sanctioneringsmechanisme richtinggevend zijn, wil het het de absolute doelstelling bereiken (*stap 2 normatief stappenplan, zie figuur 6*). Het is daàr dat een verschil tussen de verjaring en redelijke termijn als positiefrechtelijke *mechanismen* belangrijk wordt en nuttig kan zijn. Hoewel het aanvangspunt van alsook gevolg gekoppeld aan beide mechanismen gelijklopend moeten zijn, is het onderscheidend criterium de in *in abstracto* versus *in concreto* beoordeling van de redelijkheid van een termijn. Daarin ligt ook de meerwaarde van het bestaan van beide mechanismen. Waar de belangenafweging soms een *in concreto* beoordeling vereist, kan op andere momenten een *in abstracto* beoordeling wenselijker zijn.

⁵³⁶ Om die reden ben ik ook vrij kritisch ten aanzien van het laatste arrest van de Hoge Raad m.b.t. de redelijke termijn. Vertrekkende vanuit de positiefrechtelijke invulling van de redelijke termijn-vereiste en meer in het bijzonder haar gevolg, besluit de Hoge Raad, zij het impliciet, dat het verzekeren van de betrouwbaarheid van bewijsmateriaal geen doelstelling meer is die de redelijke termijn-vereiste nastreeft. Het is net omgekeerd: de redelijke termijn-vereiste zou beter soms tot het verval van de strafvordering moeten kunnen leiden, wetende dat de betrouwbaarheid van bewijsmateriaal een factor is die in de belangenafweging wordt meegenomen. In dat opzicht sluit ik mij aan bij MEESE en DE SWAEF. Zie hiervoor supra randnummer 61.

⁵³⁷ Noteer immers nogmaals dat in Frankrijk DANET bv. uitdrukkelijk heeft erkend dat het bestaan van een redelijke termijn-vereiste kan worden verantwoord *net omdat* een straf als handhavingsinstrument na verloop van een tijdsspanne afhankelijk van het nut en de noodzaak van die straf zijn legitimiteit verliest, zie *supra* randnummer 35.

73. STAP 3 EN 4 - Het zijn dan uiteindelijk de normatieve evaluatiecriteria die bepalen wanneer we – letterlijk, op een tijdslijn – moeten opteren voor een *in abstracto* dan wel een *in concreto* beoordeling (*stap 3 en 4 normatief stappenplan*, zie figuur 6). Uit een toetsing van de problematiek aan deze criteria, kan ik dan ook afleiden dat *in principe* een *in abstracto* beoordeling van een termijn – en dus een verjaringsmechanisme – wenselijk is⁵³⁸, omdat dit het dichtst bij maatschappelijke rechtszekerheid en dus het algemeen criterium aansluit, doch dat *in sommige situaties en zeker éénmaal partijen zich in de fase voor het vonnisgerecht bevinden*, een *in concreto* beoordeling van een termijn – en dus de redelijke termijn-vereiste – leidend moet zijn – omdat bepaalde factoren maken dat het rechtszekerheidsbegrip billijkheid moet kunnen incorporeren –.

Teruggekoppeld aan de gevonden link tussen het principe-en mechanisme vraagstuk (*stap 1 normatief stappenplan*), betekent dit het volgende: (i) wanneer een rechter alleen kan terugvallen op de redelijke termijn-vereiste (*i.e.* in de fase voor het vonnisgerecht) moet hij ten eerste, naar het het Engelse voorbeeld waar er met een *abuse of process* mechanisme wordt gewerkt, kunnen rekening houden met de periode tussen het plegen en ontdekken van het misdrijf. Het aanvangspunt van een redelijke termijn-beoordeling dient zich in principe te bevinden op het moment van het plegen van het feit. Ik hoop met die stelling rechtspraak aan te moedigen om, in overeenstemming met wat het EHRM daarover zegt⁵³⁹, zich bij de keuze voor het aanvangspunt van de termijn zoveel mogelijk te laten leiden door het respect voor de gevonden evaluatiecriteria.⁵⁴⁰ Ten tweede moet een rechter gemakkelijk tot het verval van de strafvordering kunnen besluiten. Ik stel dan ook voor om het verval van de strafvordering als sanctie wettelijk vast te leggen, minstens om aan te geven dat de beginselen van behoorlijk bestuur de rechter een handig extra handvat aanreiken. Op die manier wordt de uitoefening door het Openbaar Ministerie van zijn opportuniteitsbeginsel onderhevig aan een rechterlijk controle-mogelijkheid.⁵⁴¹ Eventueel zou men het Hof van Cassatie kunnen toestaan om, zoals de Hoge Raad, wat dat betreft in de beoordeling van de feiten te treden en (ii) wanneer daarentegen het onderzoek nog niet is afgerond en de nood aan een *in concreto* beoordeling zich wegens een mogelijke mensenrechtenschending opdringt, maar de verjaring dit lijkt te verhinderen, moet de onderzoeksrechter of rechter ten gronde de verjaring *in concreto* kunnen doorbreken in het algemeen belang.

⁵³⁸ Let wel, ik heb het hier over de instellingsverjaring zoals voorgesteld door de commissie tot hervorming van het strafprocesrecht: geen stuiting meer, termijnen die overeenstemmen met de realiteit, ... De dualiteit in de onderzoekfase blijft wel bestaan.

⁵³⁹ Ik heb reeds aangetoond dat het EHRM heeft geoordeeld dat het kiezen van een concreet aanvangspunt de rechten van verdediging moet kunnen reflecteren. Zie daarover *supra*, randnummer 57.

⁵⁴⁰ *I.e.* dat het nut van vervolging afneemt vanaf het plegen van het feit. Evenzo vermindert de betrouwbaarheid van bewijsmateriaal vanaf dat punt.

⁵⁴¹ In Nederland zijn vervolgingsrichtlijnen reeds bindend, in het Verenigd Koninkrijk heb je de *code for crown prosecutors*. Zo radicaal is die denkpijpe dus niet. Het zou trouwens de overgang naar een nieuwe strafprocedure versoepelen: als je in een eengemaakt onderzoek aan het Openbaar Ministerie meer *macht* geeft, impliceert dat ook meer *verantwoordelijkheid*. Vrijheid en verantwoordelijkheid zijn twee begrippen die onder dezelfde noemer vallen.

CONCLUSIE: SUI-GENERIS MECHANISME: ANTWOORD OP ONDERZOEKSVRAAG 3 - Met het volgen van het normatief stappenplan kan ik nu een nieuw *sui-generis sanctioneringsmechanisme* formuleren – of minstens de ijkingspunten waarnaar dat mechanisme zich moet richten –, waarbij alle voorgaande voorstellen samenvloeien.⁵⁴² Tot aan het vonnisgerecht wordt er voor een verjaringsmechanisme en *in abstracto* beoordeling van de redelijkheid van een termijn geopteerd. Eens verwezen, is een *in concreto* beoordeling dienend. In beide gevallen is het aanvangspunt en gevolg hetzelfde. Op die manier kan een misdrijf ook nooit verjaard zijn vooraleer de redelijke termijn is overschreden, net zoals de redelijke termijn nooit kan overschreden zijn wanneer de verjaring nog loopt: de termijn waarmee beide rechtsfiguren rekening houden is tot aan de vonnisfase immers volledig gelijklopend.

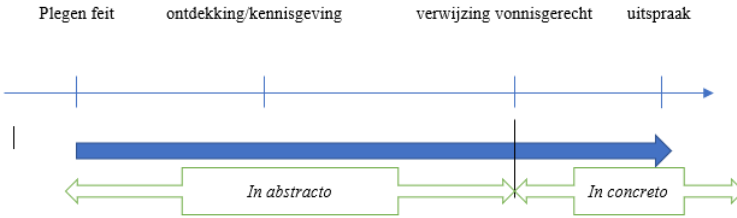
Ik stel dan ook voor om vanaf nu afstand te doen van de begrippen “verjarings”termijn en “redelijke” termijn en beiden te laten samenvloeien in een *sui-generis mechanisme*, wat ik een *geconcretiseerde redelijke termijn* zou kunnen noemen. Dat stemt overeen met de toch wel interessante benadering van de Hoge Raad ten opzichte van de redelijke termijn (zie *supra* nr. 33). Die termijn is *in principe* op abstracte wijze vastgelegd, *maar een rechter kan, wanneer die abstracte periode verstreken is, aan de hand van o.a. de complexiteit van de zaak of de houding van de gerechtelijke autoriteiten in de vonnisfase toch nog in concreto beoordelen of die abstracte periode langer dan wel korter had moeten zijn in dit specifieke geval.*

Dit zou ook een einde maken aan de discussie aangaande de mogelijkheid voor onderzoeksgerechten om tot het verval van de strafvordering te besluiten bij een mogelijke redelijke termijnoverschrijding (zie *supra* nr. 51). De rechtspraak van het Hof van Cassatie daaromtrent zou als het ware kunnen worden omzeild: in die gevallen waar het voor een zichzelf respecterend strafrechtstelsel absurd zou zijn om een zaak nog naar het vonnisgerecht te verwijzen en het verval van de strafvordering de enige uitweg kan en moet zijn, zal de verjaring daar reeds voor zorgen. Dat zou voor het slachtoffer, althans in die gevallen waarin volgens het EHRM een civielrechtelijke remedie passend is, geen probleem mogen vormen, omdat het slachtoffer zich met zijn burgerlijke vordering – die nooit kan verjaren voor de strafvordering en in de meeste gevallen, door stuiting etc. een langere termijn zal kennen – nog steeds tot de burgerlijke rechtbank kan wenden. Daar ligt immers zijn erkend belang⁵⁴³.

⁵⁴² Zie figuur 10 voor een schematisch overzicht van de totstandkoming van mijn normatief voorstel, waarbij ik uitleg hoe rechtsvergelijkende inzichten gecombineerd moeten worden om tot een *sui-generis* mechanisme te besluiten.

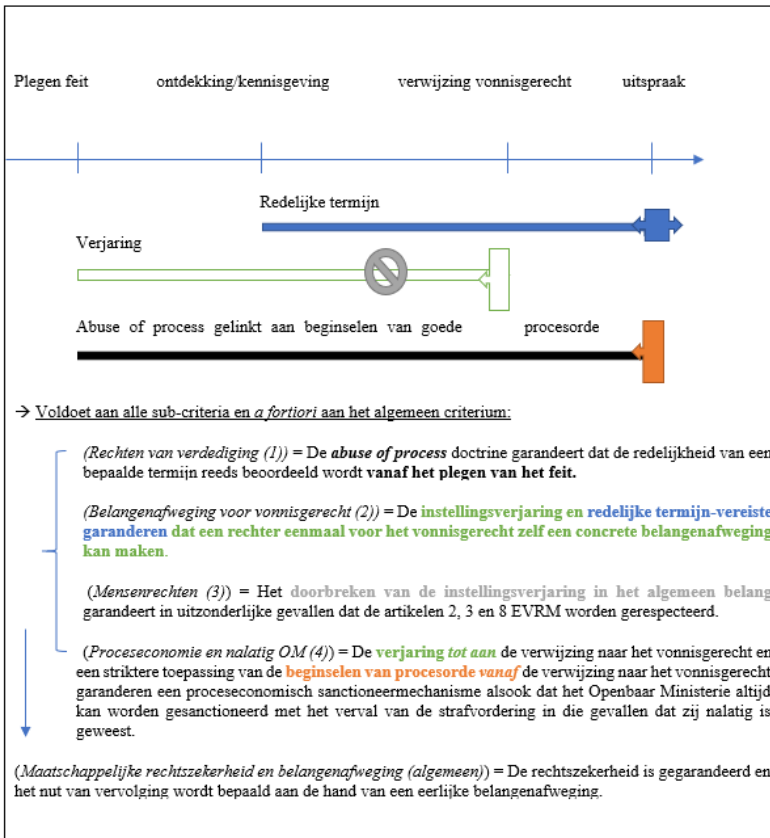
⁵⁴³ Ook over het behoud van de burgerlijke partijstelling kan vanuit rechtsvergelijkend perspectief gedebatteerd worden. Zie ook *supra* randnummer 25.

Figuur 9. Eigen voorstel

(Bv. stel dat de *in abstracto* termijn voor een misdrijf 10 jaar is en er 8 jaar is verstreken voor naar het vonnisgerecht wordt verwezen. Er is dan dus geen automatisch verval van de strafvordering meer; verwijzing naar het vonnisgerecht blijft mogelijk. In de situatie dat het Openbaar Ministerie toch nalatig geweest zou zijn tijdens het onderzoek, zonder de *in abstracto* termijn te laten verstrijken, kan een rechter in de vonnisfase zelf bepalen of de 8-jaren termijn toch al dan niet onredelijk was en na afweging van belangen op basis van de redelijke-termijn criteria of de beginselen behoorlijk bestuur toch tot het verval van de strafvordering besluiten).

Figuur 10. Schematische voorstelling totstandkoming eigen voorstel.

4. BESLUIT

In deze masterscriptie werd onderzoek gedaan naar de verjaring en redelijke termijn als mechanismen om de te lange duur van het strafproces te sanctioneren. Er werd getracht een antwoord te zoeken op de vraag *op welke positiefrechtelijke wijze het strafprocesrecht de te lange duur van het strafproces zou moeten sanctioneren, rekening houdend met de belangenconflicten tussen slachtoffer, beklagde en maatschappij*. Om die onderzoeksvraag te beantwoorden, kwamen verschillende delen aan bod.

Vooreerst ontbreekt het de huidige wetgever *anno* 2020 aan een duidelijk standpunt inzake de (relevantie van de) doelstellingen waarop de verjaring steunt. Auteurs bekritisieren de wetgever daarvoor, maar ook zij hebben tot op heden geen knopen doorgemaakt. Dat is in Nederland en Frankrijk toch wel wat anders. In Nederland ging een grondige reflectie over de relevantie van de traditionele doelstellingen van het verjaringsprincipe indringende hervormingen steeds vooraf. Om die reden heb ik, vanuit een rechtstheoretische analyse, een theorie naar voren willen schuiven. In deel I heb ik immers geconcludeerd dat het verjaringsprincipe nodig zou zijn, omdat het nut van vervolging en bestraffing afneemt na verloop van tijd en het vanuit maatschappelijk oogpunt lang na de feiten niet meer opportuun is om te vervolgen en/of te bestraffen. De wet van het vergeten gelieerd aan het doel van het strafrecht kan daarmee als de ultieme doelstelling van het verjaringsprincipe beschouwd worden waarnaar elk sanctioneringsmechanisme zich zou moeten richten. Voor de andere traditionele doelstellingen gebruikt men *anno* 2020 beter de term argumenten; het is immers een afweging van die argumenten die de belangenafweging tussen beklagde, maatschappij en slachtoffer vertegenwoordigt. Met dat antwoord op het principe-vraagstuk moet ook de redelijke termijn-vereiste zich verzoenen. Ik heb doorheen dit onderzoek aangetoond dat men zich niet mag blindstaren op het verschil in uitgangspunt en positiefrechtelijke uitwerking tussen de verjaring en redelijke termijn-vereiste, maar dat het belangrijk is om te erkennen dat beide sanctioneringsmechanismen ontstaan zijn om een antwoord te bieden op eenzelfde principekwestie.

Het mechanisme-vraagstuk volgt ten tweede op het principe-vraagstuk. De vraag rees of het huidige mechanisme van de verjaring resp. van de redelijke termijn nog voldoen aan die evaluatiecriteria gevonden in deel I. Het antwoord daarop bleek duidelijk negatief te zijn. Door zijn complexiteit leidt het huidige verjaringsmechanisme – met stuiting, schorsing, uitzonderingen, onaangepaste termijnen, ... – tot veel rechtsonzekerheid. Door haar aanvangspunt en sanctioneringsmogelijkheid kan hetzelfde van het huidige redelijke termijn-mechanisme gezegd worden.

Hoe kan het beter? Verschillende voorstellen werden bestudeerd. Op zichzelf bleken het *abuse of process* mechanisme en het mechanisme van de instellingsverjaring (zonder stuiting etc.) met verstrenging van de redelijke

termijn-vereiste niet te volstaan. In deze masterscriptie werden beide voorstellen uiteindelijk gecombineerd om een sluitend *sui-generis* sanctioneringsmechanisme te formuleren, waarbij de oorspronkelijke “verjarings”termijn en “redelijke”termijn werden gelijkgetrokken tot aan de verwijzing naar het vonnisgerecht. Het enige verschil is de *in abstracto* of *in concreto* beoordeling van de redelijkheid van de termijn. Rechtsvergelijkende inzichten hebben aangetoond dat aanvangspunt en gevolg zoveel als mogelijk hetzelfde moeten zijn, al is het maar omdat beide mechanismen teruggaan op hetzelfde principe. Met dit voorstel meen ik mijn vier vooropgestelde ijkingspunten, die de belangenafweging vormgeven, te hebben gewaarborgd. De te lange duur van het strafproces moet m.i. dan ook gesanctioneerd worden aan de hand van abstracte termijnen waarbinnen het onderzoek moet zijn afgerond. Eens de zaak verwezen wordt en de rechter *in concreto* toch nog zou oordelen dat het strafproces te lang heeft geduurd, kan hij nog steeds tot het verval van de strafvordering besluiten. De begrippen verjaring en redelijke termijn kunnen dan zelfs worden verlaten; beter is het om van een *geconcretiseerde termijn die de belangenafweging vertegenwoordigt* te spreken, naar het voorbeeld van de Nederlandse Hoge Raad.

Mijn onderzoek heeft ongetwijfeld praktische tekortkomingen, doch het was ook niet de bedoeling om de techniciteit van deze problematiek helemaal te ontleden. Het was vooral zaak om op basis van een rechtstheoretische analyse basisijkingspunten uit te werken waarnaar een *sui-generis* sanctioneringsmechanisme zich het best zou kunnen richten. Daarin onderscheidt dit onderzoek zich trouwens ook van eerder verschenen werken. Bovendien hoop ik met een vernieuwend inzicht op de verhouding tussen de verjaring en de redelijke termijn een verandering der geesten te zullen veroorzaken. Ik moedig verder onderzoek dan ook aan om de de verjaring en redelijke termijn op deze manier, *i.e.* gelijkgeschakeld, te benaderen en verder na te denken over de technische invulling van de ijkingspunten van dit onderzoek.